

Itt látható Bakk András bátyóm patakra néző birtoka.
Most igen nagy kopaszságot mutat, mert a kemény télben
s az öregség szükségében a télen neki állott a kerítés
deszkázott lábait meg a tartó sasait sorra - szerre kiirtotta.
Csodálkozásomra annyit mondott, hogy ez nem való a tévébe.
Nem baj, úgyis máshová szántam.

Benn hunyó csodák

Váradi József elbeszélései

Tartalom

„...ha van, amin járjál, azon meg ne botoljál...”	3
Pálilonka	9
A szerelmet erőltetni	13
Amit csak a Telehold látott	23
A kicsikart örökség	28
A temetők válogatnak	34
Ne hagyd, nevedre tolni a foltot	39
Akik, bár világgá is mentek	44
Bandi bá madárbetegsége	50
...ha jön a medve...	55
Tisztára cirkusz	63
„...a vizek pedig csak aláfelé igyekezzenek...”	71
Túrni tudj, az angyalát.....	79
A munkának jó lesz	86

Az itt közölt elbeszélések eredetileg a Kaláka Szépirodalmi Folyóirat oldalain jelentek meg. <http://kalaka.com>

„...ha van, amin járjál, azon meg ne botoljál...”

...a magyarhermányiaknak szívélyesen ajánlom

Veresmarton lakik két olyan öregember, akik nézik a többiek vonulását, s nem kevésszer azt mondják, ha tehetnék, ők még vénül is másképp élnének. Ha megkérdezed, rendesen kikerülnek a választ. Aztán ezen felbuzdulva, mások is mondják, de semmit nem tesznek, hogy ez másképp legyen. Veresmarton lakik két olyan öregember, akik hunyorogva, titkolt szemvillanás mellett hamiskásan megjegyzik, hogy nem vének. A vénemberek, s az egyivásúak már kinn vannak a templomkertben s az avas oldalon, és onnan lenézik a falubelieket. Azt is mesélik, hogy most már nyugodtan meghalhatnak. Mert életükben olyant láttak, amit sokan álmukban sem láthatnak meg. A falu élete és sorsa olyan, mint a szöttes kendő. Keresztül – kasul tartanak a szálak, egymáshoz szorulva, vagy lazultan engedve a feszítésnek. Folytonos húzd meg – ereszd meg – nek a tanúi. Néha nedves, néha száraz. Van egyszínű fonal, de van más szín is. A szálak anyaga is különböző. Mindent képes eltűnni, és felakasztva, vagy dörgölés alatt sem siránkozik. A kendő arra van, amire szőtték. Semmi másra. A falu is arra van, semmi másra. Az öregek összenéznek, csettintenek. Ma többet már nem beszélnek.

A falun élők dolgai mennek az őket illető kerékvágásban. A dolgokhoz találó szálak lassan szövődnek. Lehet értik, akik élnek, lehet az is, hogy értetlen hunyorognak egymásra. Könnyebb csak elfogadni, sokkal nehezebb alkalmasan töprengeni ezen dolgoknak a mivoltán. Kerülhet, aki ugyan sehogy nem érti, mégis teszi a nagy tudóst. Ki ahogy szól, arról gondolhatod, hogy a szálakat érti és a szálakhoz nyúl, vagy csak kapkod a semmibe. A dolgok pedig maguktól nyugovásra nem lelnek. Kelnek és dagadnak, mint a mindennapi kenyérünk sütésre készülődvén. Ha nem kerül középre a dagasztás, hát soványka kenyér lesz abból. Aztán az emberek gondolata vagy akarata sem egyféle. A tanító bácsi mondja, hogy valamikor ebben a faluban nem lakott hatvan ember, ami egy rendesebb majorság. Onnan lehet kigondolni, meg a regestrum szava után, mert csak öt kapu fizetett képét adó gyanánt. Az csak öt gazdaságot jelenthetett, négy – öt pár embert jelöl, s vajjegy süldő legénykét. A leánykát s a kisgyermeket akkortájt nem vették számba. A véneket ugyanúgy elhagyták. Ezek ennyin jól elfértek, ahol a két nagy patak lefut a lapályra, ott ahol egyik is, másik is nyugodtan kanyarog, hogy aztán összefolyhassanak. Ezen a lapályon s fenn a rétnek nevezett irtáson gondozták a szöttesnek kellő kendert, vagy termelték meg a szűkösség ellen való gabonát. Minden egyébre az erdőből és az állatok tartásából kellett pénzt keríteni. A megélhetést, úgy gondolom a veresmartiak lehetőleg felfogták. Most is ebből élnek, csak a kapuk száma több, s a kicsik nagyostól kétezer léleknél régen többen vannak. A kapuk száma is ötszáz felé kacsintgat. Amint mondtam, gondolatok vannak, s mennyire különbözők, ha végig araszoljuk az utcákat. A két patak mentén, neki a rétnek, s egyes helyeken oldalozva is, sok szép házat építettek. Nemcsak a kenderes felét építették be, hanem az erdőből is csíptek már darabot. Mindenhol, elébb vagy hátrébb van egy konyhaskert, istálló és szénacsúr. A Tinarú útján feljárom még nem értek fel az erdőig. Nincs két ház vagy két udvar ugyanolyan. Mindegyik egyforma és mégis más. Minden háznak mindene van, amire a gazda s az építőmesterek gondoltak, ha valami elmaradt újba kezdtek, senkinek nem mondták el mit felejtettek ki. Ennek ellenére, minden hibát rejtő házra is akadt vevő. A Fojtóson építkezők Csurulya Ferenc uramnál, kifogytak a rétből, el kell térjenek a puszták felé. Vagy neki mehetnek az erdőnek is. Még volt, aki az erdőbe lépett a pincekövel. Lenn már csak a lóp helye felé van terjedhetőség. De ki merne oda építkezni? Hát még örökké ott lakni. Az ember a maga kezével ásott sírt ennek a szép nagy helynek. A Lassú patak mellé nagy gödröket kubikoltak. Talicskán és vederben hordták az agyagos földet, a téglavetőknak. Mikor jól széttúrták a helyet, kitalálták, hogy valahány gödörből csináljanak

kenderáztatót. A többi gödör legyen halastó. Úgy is maradt több gödör, ami nem fogadott szót senkinek, beomlott, elmállott, elengedte a vizet a tóból, átszívta a kenderről. Aztán arról nem szólnék, hogy egyikbe – másikba dögöt dobtak, s nem takarták le. Több éves gondatlanság után a legszebb mocsárnak tetszelgett a vidéken. Alig bírtak vele, mikor megunták a bajokat, sokba került helyet kiszikkasztani, s valamiként hasznosítani. Mert kendernek többet soha nem mutatkozott elég jónak.

A Fojtós, amit az előbb említék, egyre meredekebb lett. A patak maga az út közepén árkolt, vagy helyenként befordul a gazda által tartott sáncba. Megásott valahány bukkanót, kéretlen. Az út közepébe keresetlen gödröket ásogat, amelyeket alkalmas időkben víztükörrel fedez, a szem elől. Csak akkor jössz rá, hogy mibe keveredtél, amikor már jól benne vagy. Minden tavaszon vagy őszön a felső rétekről lefutnak a nem éppen szelíd vizek. Ráadás a patak nem szükös vizére. Három dolog fordul elő ilyenkor, mélyebbek lesznek az árkok, mindenkor egy – két bukkanóval megszorodván, vadvizek szaladnak keresztül az útba eső kerteken, s másiránt annyi követ hoznak a falu közepére, hogy aztán egész évben van mivel kövezni az aszfaltosra kijáró út kopását. A lovas fogatok valami nógatas mellett kimennek a Fojtóson, visszafelé pedig farkat kötnek a szekérnek vagy a vont rakományhoz, ami fékezi azt a bejövétel alatt. A féket aztán gyújtósnak szárogatja a gazda, van olyan is, aki csak ott félredobja, ahol már nem kell a szekeret béklyóznia. Az ilyen elpazarolt fékeknek is szokott kerülni gazdája, gyenge öregebb emberek képében. A gazdák megszólják egymást, amiért fiatal és sudár fenyőket vagy gömbölyded cserfákat oltanak el, kötnek a szekér után. Mégis senki nem hagy fel vele, mondván más nem lehet, olyan meredek lett a Fojtós. De van egy nagyobb baj, az errefelé lakók egyre többet nyomkodják a fejük búbjára a kalapot. A házak udvaraikkal egyetemben, mind magasabban vannak az utak felett. Jószerével maholnap nem lehet kimenni szekérral senki udvarából. Még, ha minden eső alkalmával sok sár és egyéb mocsadék folyik ki sok gazdának nevezett ember udvarából. A derékig pincék pedig szinte mind kikandikálnak a földből. Senki ember fia nem kezdett neki semminek, csak a sopánkodást hallhattad. Valaki már nem nézne szét maga körül? Mit látna?

Darvas Benedek, aki a templom mögött lakott, két nagy fiát járatta egyetemre. A nagyobb leánya is leérettségizett, talán ő is arra megy. A kisebbek már nem egyetemeznek. Van, aki rácsodálkozik:

– Hogy nem jó ezeknek a Darvaséknak a mezei és az erdei munka? Ejszen miniszter lesz a fiaiból? A leánynak soha nem jó, ha túl okos lesz. Bezzeg a kicsikre már nem jut annyi pénz. Mit vétettek a kisebbek? Ez az ember a gyermekeit tiszta aggyal szétválasztja. Közéjük vág az úriság és a parasztság kertje. Mint ahogy ők maguk sem voltak se parasztok, se iparosok, de urak se. Nem csodálnánk, ha az öreg vénségére támogató nélkül maradna... – És mondtak, és mondtak. Nem nézték, ha illetlenek vagy sértést vágnak illetéktelenek fejéhez. A sors tervében pedig a gyermekek ártatlanok voltak. De mondtak, hátha szólásra bírják az érdekelteket. Mert az emberek kíváncsiak, még akkor is, amikor helytelen fejezik ki gondolataikat.

Béni bá mosolygott és elengedte a füle mellett. A tegnap az unokáit hozta haza a vonatról. Mert vakáció az, vagy mi a szenvedés, de annyi holmit, sem a legény, sem a leány nem bír haza. Emlékszik a fiaira. Egyetlen kívánságuk az volt, hogy a bőröndöket ne vigyék gyalog hazáig. Milyen szép nagy emberek lettek. Benci erdőmérnök lett és itt maradt, a környéken dolgozik. Az ő fia jött most haza. Bencikével érkezett a Lujza leánya, Lujzika. A nagy és a kicsi leány gyapjufeldolgozást és szövést, festést tanultak. Tisztára művészek abban a dologban, amibe belekezdenek. A másik fia, Imre, pedagógusnak indult, Patakéren s a városban tanított, mára valami könyvkiadónál dolgozik. Ritka ünnepekre ér haza, hogy a nagyobb családjával legyen. A többiek úgy élnek, amint választani szoktak az összes veresmartiak. Időben indulnak és érkeznek, mindenkor két nagy böjt alatt meg – megállnak. Máskor pihenni sincs érkezésük. Az egyik fiával néha a templomban találkozik. Vagy maga megy hozzájuk látogatni. Az unokákkal már több a találkozás. Az iskola s a nagy templom megkerülésével egyben a kapun belül vannak. Tanácsért, sarkalat kenyérért, cernáért, s bármiért. Van, hogy pénzért. Manapság sok pénzt hordanak, az iskola nem kerül ugyan pénzbe, mégis hatalmas mennyiségű pénz

folyik vissza az iskolába. Vagy otthon felejtettek valamit, amit gyorsan kell pótolni. Még most nyáron is betéved valaki, nézd csak, Bencike tolat a nyári konyha felé. Ott reméli a nagyszülőket megtalálni. Hanem a találkozás a pitvarban esik, arra tart az udvari szőlő árnyéka. A válogatott köszönések megesnek, a Darvasokról azt terjesztik, hogy nincs olyan nap, hogy kétszer egyformán köszönjenek. Helyezkednek. Az öreg látja, hogy a gyerek valamivel elő fog állni. Még engedi, hogy pácolódják az elszánás levében, még azt sem kérdezi, mire jött haza a sok idegenségből. A Darvasokról áll még az a hír, ami arról szól, hogy nem sokat beszélnek. Csak azért, hogy ne gondolkodjanak a másik rovására.

– Valamire készülök – mondta halkán az unoka.

– Mind ezzel vesződünk – bátorította a nagyapja.

– Apóka, én dolgozni szeretnék – szólt végre a legényke.

– Hát, ahhoz csak elszánás kell – mondta az öreg. Nézelődtek erre egyet.

– A faluért akarok tenni – érvelt a gyermek.

– Az szép dolog, ... csak éppen ne politizálj – mormogott a vénember.

– Nem, nem. Kézimunka akar lenni – sietett a magyarázattal a vállalkozó.

– Arra is kell valamicskét óvakodni. Úgy jársz, mind magam jártam a kénos feredővel. Senki sem hiszi máig se, hogy kedvemre csináltam – tódított a nagyapó.

Már látszott, hogy bármi nemű dolog legyen, ennél fontosabb nem leszen. A saját unokája akar dolgozni, s ezt a faluért akarja. Feleségét nézte, aki szép kontyára tekert fejkendőjét igazgatta. Pedig az semmi igazgatásra nem szorult. Mintha könnyet törült volna a szeme sarkából. De ez nem biztos. Nézegette felváltva őket, a tenni vágyó emberkét mire vetemedik, s a sokat próbált nagymamát, vajon a sok próba fogyasztja el mondandóját? Hiába, ezek a népek nem vesznek ki abból az elszánásból, hogy valamit magukra kell, némelykor eléggé reá dolgozva mások elé tenni. Az asszonynépeknek marad a szép kötelesség, ezeket az embereket lélekből buzgóságban tartani.

– Aztán mi lenne az a dolog? – tért meg az öreg.

– A Fojtós útját akarom rendbe tenni – kezdett neki a legény.

– Rá es fér, csak úgy egyedül erősen nagy sérvéd lesz tőle – vágott közbe apóka.

– Ha én indulok, a szerből hat társam lesz – lelkesedett a vállalkozó.

– Attól maradhatsz egyedül, estére. Nem lesz olyan könnyű dolog – figyelmeztetett a többet látott tapasztalat.

– Segítsen édesapám megnyerni – bátorkodott a legényke.

– Abba még nem fáradok bele – egyezkedett az öregecske.

– Köszönöm, jaj nagyapóka, tudtam én – ugrott a legényke, nagyapja nyakát körül ölelte, és vidámabban nézett szerte. Nagyanyót is átölelte, aztán elengedte és hosszan nézte. Nanyó most már nyugodalmára, belekezdhetett egy hosszan tartó, lelket felszabadító sírásba. Minek is tartotta eddig kordába, ha most szabadjára engedte?

– De a tanácsnál is kell engedjék, mert akasztani fogod a forgalmat. Az utászokat se hagyd ki, mert azokkal nem jó összegabalyodni. Az erdeiektől gépeket kell kölcsönözni. Teherhordók is kellenek – emlegette apóka. – Aztán szerszám és dolgos kéz garmadával, nagyon kell.

– Azzal sem lesz baj – bizonygatta a legény. – Ha maguk is akarnák.

Az elnök a községházán csak hümmögött. Nem akarta hinni, hogy ezekbe a mai gyermekekben elég kitartás szorult volna össze. Egyik baj az, hogy a hegyre tartó utat sehogy nem zárhatja le. Hivatalosan. A másik az, hogy ebben az állapotában nemsokára semmire sem lesz jó ez az útdarab. S még volt egy hiba, amiről csak bölcsen hallgatni lehet. A gyermekek tervében valami hat – hétszáz köbméter anyag mozgatása szerepelt. Hihetetlen sok. De nem akarta kedvüket szegni. Nem tudta, hogyan képzelhették el ekkora töméntelen anyag mozgatását gépi erő nélkül. Neki sem állt módos erejében, ekkora sok anyag mozgatására alkalmas gépet előteremteni. A gyermekek kihallgatását az elnök azzal zárta, hogy kalapot tett és a hátsó kert felé távozott. Ezt a mozdulatot vette szájára a falu. Délután mindenki, mindent tudott. Az egyetemre járó fiúk utat akarnak építeni. Senki nem tudta miről

vagy mit beszéltek össze. Mégis mindenki tudta, hogy az elnök a hátsó udvaron át ment el a tanácstól. Innen kezdődött a találgatás. Azon a hétvégen a községi tanácsosok két közmunkás szekeret küldtek a Fojtós útjára. A szekereket nem zavarta, hogy a szekeret ki rakja meg vagy üríti le. Ők dolog után látnak, nekik az igások vezetése a dolguk. Majd ezek a taknyándiak javítják meg a beteg utat, hitetlen morogtak a dologhoz. Ki látott olyant, hogy az egész alsó Fojtós az útra vezessék a vizet. Bár amíg építenek. S vajon anyaguk lesz elégséges? Egy talyigával, több kötés cöveket és egy traktoron, sok – sok vesszőt küldtek az erdőgazdaságtól. Az is ígélet, hogy még lesz több is. Még gyalus traktor is jönni fog. A legények gyülekezését egy pár atyafi szemébe húzott kalap mögül figyelte. Látták a két sírkőfaragót a kőbányába menni. Másodnap segítséget is vittek magukkal. A függönyök mögül is megvillant egy – egy szempár. A dologban semmi különös nem lenne, hiszen a templomban is kihirdették, s a dobos is eljárta a szert, aki ahogy tud, segítsen ennek a csoportnak. Mit is mondtak? Erózió – védelem, modern tantárgy, amit az egyetemen szedett össze a Darvas – gyermek. De hát, hogy engedik neki, ha most tanulja, akkor még nem tudhatja. Vagy már tudja és itt kipróbálja. Vagy önként vizsgálják magától, hogy bizonyosságot szolgáljon, nem hiába egyetemezik. Harmadnap a patakából követ és szitált homokot vetnek ki. Naponta sokkal többet, mint azt eddig akárki is el tudott volna képzelni. Mondanak az emberek, könnyen jön, ha csak az ellenkezésben van az érdek. Nézik és várnak. Deszkából amolyan T – alakokat szegelnek, és lenn az egyenesben szinte derékig érő szintet tűznek ki. Addig emelik a sánc alját vagy az utca bogarát. Valaki nem hiszi, amit lát és megérti azt. Kihívátja az erdészeti utászokat. Egybe kijönnek és jónak találják a legények elképzelését. Bartha András kapuja előtt a sáncalját félméternyire kell emelni. Az út közepét, a sánc peremére nem ártana még egy fél méterrel magasabbra tölteni. Hihetetlen sok töltés kell, vajon kibírják a próbát – aggodalmaskodik András bácsi. Magában azon fogadkozik, hogy holnaptól minden dolgát elhalasztja, legalább a saját kapuja előtt dolgozni fog. Lehet, valamelyik komáját is megpótolja a mai nap egyenlítésére. Első nap nyolc rakás követ kaptak a dolgozók, és tizenkét méter sáncmartot fontak vesszőből. Estére a Bartha – porta előtt látszott a várható változás. Új híd kell a ház elé, a telek két végén lesz egy – egy buktató. A telek felőli sáncmartot jó lenne kikövezni, ha nem éppen kibetonozni. Ebbe a sáncba reked a patak, számítani kell a hozamára. Szemben a sánc nem lesz olyan mély, de az út csak összedomborodik. Lesz itt is híd, buktatók és legalább kikövezett mart. A fiúk fáradtan indultak haza, örvendezve, hogy nem kellett meghátrálni vagy valamit abba hagyni. A melleket az dagasztotta a leginkább, hogy mindent a terveik szerint találtak el. A nézők szemlesütve vagy a kalapok karimája alatt sorakoztak a templom melletti kocsmá ivójában. A komák néztek csak egymásra. Holnap dologra kellett jelentkezni, mindenkinek viszkedett a tenyere és égett a szeme gödre. A gyermeklegények leckét adtak, tetszik vagy nem, holnaptól már nem lehet csak leselkedni. Ilyen nagy egyetértés nem volt földosztás óta. Minden felnőtt ember egy kérdést akart kikerülni, miért nem jutott ez eszébe egy felnőtt embernek. Azt pedig senki se kérdezze meg, holnap milyen fontosabb dolga esne, mint az utat helyrehozni. A falu közepén a suvadásokat kigyógyítani, ez az egyetlen létező munka. Az egyetlen lehető kötelesség.

A hegyre feltekeredni készülő út neki feszült. Minél többen jöttek, annál inkább látszott, hogy a gyermekek magukban nagydologra gondoltak, meg is tudták volna tenni, csak iszonyúan sok idő kellett volna hozzá. Az egész falu felkerekedett, aki szerszámnyelet tudott fogni, vagy gyeplőt tartani, az mind előjött. Az első cöveket pénteken ütötték le, erre fel másik csütörtökön az első kaptatónál feszítették az áteresznek való támfalat. Szép haladást nyert a tervezett munka. Ugyanezen a csütörtökön vonult ki a kocsmáros is. Egy disznót vágott, két asszony segedelmével, délután toros ebédet tartott minden dolgozónak. Aki nem lakott jól, az magára vessen. Délután, aki csak gondolta, vehetett magához a tenyeremnyi nyers szalonnából, haza vihette. Pénteken senki nem gondolt a böjtösre. A ladások is vágta le egy disznót, s a dolog a tegnapi mintájára ment tovább. Flóra néni megjegyezte, a férfiebberről ne legyen nagy álmotok. Illetve mégsem. A tegnap senki nem részegedett meg. Ma nem tartottak a munka fene nagy kötelezettségétől, erre – arra heverészett egy – egy elesett hadviselő. Hogy kit mennyire evett a szégyen vagy a májgörcs, az nem tudhatjuk. A legkeservebbé fájdalmak mellett is

ott volt mindenki, ha lassabban is, de szombaton is ment a dolog. A papok is megjöttek ezen a délutánon. A szentesek, megszentelték az átereszt és azt üzenték a munkával fontoskodóknak, hogy holnap az asszonyoknak és a gyermekeknek lesz mindenféle szertartás. A férfiak dolgozhatnak kedvükre. A templomból egyenesen dolgozni jöttek a papok is. Ilyent még nem látott ember fia Veresmart táján. Gondolták is elegendő, hogy ezt nem elég lefényképezni. Filmre kéne venni, hogy adják a moziban. A gondolatot tett követte. Filmest hívtak a városból. Azok aztán hiába leskelődtek a papok után, többet nem mutatkoztak, azon a héten. A másik szombaton pedig újra kijöttek a papok. Most már sokat kellene mondani, mi mindent végeztek el. Elég az hozzá, hogy a hegynek a felére már feltekeredtek. Ha ezt számba vesszük, akkor már kevesebb van hátra, mint eddig volt. Mentől fennebb mennek, annál vékonyabb lesz a töltés, egyre kevesebb dolog marad hátra. Az áldás és a fohász mindenkinek jót tett és erőt adott. Minden letett kőnek örvendeztek, minden vesszőfonadéknak ujjongtak. Minden hidat és áteresztőt megénekeltek.

Így ment ez, amíg várhatólag háromnapi munka lett volna csak hátra. Este hazajövelekor nanyó újra sírva fogadta unokáját. A gyermek csak nézte, s nem tudta mit kérdezhetne a nagymamájától. Hiszen olyan nagyszerű volt mostanság minden. Az emberek minden bajukat és minden akadékoságukat elfeledték. Odaálltak kéretlenül dolgozni. Hihetetlen, valóság volt. Senki nem gondolt rá, hogy bár egy körömfeketényi kétség bár felmerülhetne. Az emberek nagyon tisztán szóltak a közösség dolgához. Ezalatt, még nem is fenekedtek, restellettek szót emelni, ha okát is látták volna.

Mindenkiben ott ébredt a kötelesség felvállalásának igénye. Látható volt, nem maradhat annyiban, hogy még éppen tíznek sem tíz gyermek, csak úgy rápirítson a falu embereire. Odasettenkedtek, de a helyszínen senki nem kérdezett semmit. Ott csak azt mondták, most éppen mit kell tenni. Aki tudta, megtette. Aki nem tudta, az tovább mondta másnak, hogy az tehesse. Szégyenkezni senkinek nem lett ideje, mert mire kigondolhatták volna, már volt újabb dolog vagy megoldanivaló. Olyan szép így ez a dolog, hogy ennél szebbre már senki nem emlékezik. Ma már feljutottak arra a szintre, amikor a kövek laposan összeillesztése nagyobb gondot jelent. Többé – kevésbé vízszintesen mennek egy nagyot előre, aztán az új utat még bele kell vezetni a régibe. A két út között most még aknatölcsér formáján vannak a lyukak. S ott a vadonatúj híd is. Még az anyag sem elég. Befejezés pedig amennyire közeli, éppen olyan távoli is.

– Mit rí, nanyóka? – szólt halkán a legény.

– Hadd el fiam, hadd el – mintha mentegetőzni akart volna az öregasszony.

– Az elhagyásra pedig még ne sírjon, kied.

– Hát tudod, mit siratok?

– Én nem, ugyan miket kell nekem tudni?

– Jaj, nem azzal vagyok én küzdésben, hanem hogy a népek most hagynak ott. Rózsi, a Bertánál való mondta a csarnokban. A nagy emberek mind ott akarnak hagyni. Azt mondják a többivel, a maradékkal, már magatokban is elboldogultok – hüppögött nanyóka.

Hanem a legény erre hirtelen felszökött, s a kocsmáig visszafutott. Holnap egyszer nem lesz dolog, mert a legények mind a városban lesznek. Azt nem mondta a kocsmárosnak, hogy a legények erről csak most fognak tudni. El is indult, hogy hírül vigye találmányát. Reggel aztán mind a heten, nagy vidáman a korai buszra kijöttek, hogy a városba mehessenek. Hivatalos dolguk támadt. Az emberek pedig dolgoztak egész késő délutánig. Másnap ugyanez volt, a legények a városba, az emberek a munkába. Harmadnapra egy kicsike cementezés maradt, néhány töltés egyengetése, s az egész út száraz homokkal való beszórása és elsepregetése. Nem kacagni való dolog, de nem is sok. A réseket száraz homokkal ki kell tölteni. Ott is hagyhatták volna. Már változtathatatlan történt. Végére kellett járni, az utolsó porszem elhintéséig.

A sepregetés alatt lefelé jövet mindenkivel kezét fogták és megköszönték a dologban járásukat. Az egyik legény felvetette, most aztán igazán holnap menjenek a városba. A többiek leszólták. Most már minek? A múlt két napban csak azért voltak, hogy a többiek restelljék ott hagyni a munkát.

Valójában senki nem kardoskodott a munka abba maradásáért. Az egész csak egy léha szóbeszéd lehetett. Az út alsó végén sok ember gyűlt össze. Kalácsot és pálinkát osztottak. Az emberek összefogózva nekimentek a Fojtósnak, Ma az ünnepélyesség ellenére is szelídebb volt. Mindenki minden követ alaposan megnézett. Olyan volt ez az útnézés. Tudták, amit látnak, azt viselik, egy – két vagy éppen tíz évig is. És nézték, mint a mustrát, mint a minta vételt. Amikor az ember tudja, hogy amit lát azt elveszik előle. Mint mikor az ember katonának ereszi a fiát. Szorító, nyakas torokgaluskákkal jöttek le. Nagy és szép munka volt. Illik megbecsülni. Vigyázzon reá mindenki. Mert ez most már, ha holnapig is, csak a miénk.

Senki nem ment haza. Mindenki visszatért a hegynek veselkedő út aljába. Innen tekergették a nyakukat, hogy mennyit kerengtek kukkóba. S milyen szép is lett a lankásabb uton felmenni. Beh, könnyed lehet majdan lejönni. Senki nem ment a nyitott utat fogattal vagy csak állathátán kipróbálni. Itt az aljba gyülekezett mindenki. Arra ott már nagyon sokan, mind többen voltak. Ott az iskolások énekeltek és szép derűs verseket mondtak. A kicsi pap gitározott. A zene hangjára odakeveredtek a cigányok is. Belekaptak a húrba, még reggel felé is akadt olyan nagy erőben levő ember, aki még egyet akart táncolni. Én pedig azt vettem észre, hogy kevesen mondják ennek az útnak, hogy Fojtós. Mind többitől hallom, hogy ezt az utat *mücsinátuk*. A hét törpével, akik jobban viselkedtek némely óriásoknál. Gondolom, kimondatlan. Akárki ered ennek az útnak, öröme esik az azon járásban. *Mücsinátuk*.

***

Páilonka

A Teremtő bizonyosan nagyon jó kedvében volt, amikor ennek a hét falunak telepítésére elküldte a cövekeket. Az égi küldöttek elvégezték a dolgukat. A leszúrt cövekek környékén hamarosan majorságok, aztán falvacskák kezdtek dagadozni. Némelyek lélekszáma a másfél ezerrel is kacsintgatott. A medence olyan, mint egy fatörzsből faragott, dagasztó tekenő. A tekenő hosszán megy át a Feketeügy. Rigolyás és fergeteges vízfolyás. A felső folyáson alig van vize, tele van akkora s nagyobb kövekkel, mint a fejem. Az alsó folyáson úgy viselkedik, mint egy meglett nagy folyó, egy kő sem látszik, csak a vadon töredezett, magas partok. Nyár közepén, fenn a marhák alig kenik fel a nyelvükkel. Ha nem lennének a patakok, tán még ki is száradna. Tavaszon olvadáskor vagy őszi esők idején, özönvizet hirdet. Hat, nagy patakot ölel ott magába, egyik – egyik éppenhogy megtérésekor. Ettől mind vízesebb lesz. A teknő aljában aztán lesz épp elég vize. Csapkodja is a martnak. Patakér ott van a lapály közepén, saját pataka ugyan nincs, mégis három vízben áztathatja lábát. Akik egy vízből isznak, azok jobban szeretik egymást. Hétfalu község, valóban hét falu közösségéből állt az idők elején. Aztán több rendben szétmentek. Mindenki követte a maga útját. Ha valamelyikre bármi baj szakadt, rögtön az egyesülést vették a szájukra. Nem épp a másik hat faluval, csak épp az egyik vagy a másik jobban menővel. Az emberek ilyenek, ha nincs baj, megvannak egymás nélkül. Ha baj van, megbánják önző tetteiket, megkeresik egymás vigasztaló szavát. Fohászkodnak és fogadkoznak. Istenünk, nem lesz több meggondolatlanság! Máris mehet minden tovább. Csakhogy az emberi gyarlóságon kívül van egyéb is. A közhivatalnokok számának csökkentéséről szóló kormányrendelet új területi és gazdasági felosztást hozott. Ha valamelyik falu rendelkezik akármi olyannal, amivel a másik nem rendelkezhet, akkor ezt a kettőt össze kellene vonni, egyetlen közigazgatási helyre. Ez kellett csak, ennek a sokat próbált népnek. A bajban eső választás pedig néha elhamarkodott is lehet. Patakér az egyetlen, amelyiknek rég nem volt erdeje, nem volt soha havasi legelője. Van ellenben a két oldalági patakon, igen erős hírű pálinkafőzője. Veresmartra esett megint a pillantás, volt erdeje és legelője a szükséglet fölött is, de olyan pataka nem, ami elmosta volna a pálinkafőző mocskát. Ráadásul ez a két falu többet volt szövetségben, mint nem. Egyik ilyen dolog a közös állomásra való szövetkezés. Mondhat bárki, amit akar, az állomás közös létesítése a két falu közös izzadmánya. Az egyetlen, amit senki sem bánhatott meg, még ha mutogattak is, még ha dühöngtek is egymásra. Mind a két falu közelebb akarta az állomást. Végül a vasúti társaság döntött. Mind a két falutól egyenlő távolságra építették fel a megállót. Voltak, vannak és lesznek emberek, akik a legjelentékenyebb pillanatokban is elégedetlenek lesznek, épp az azzal, amit ők maguk tesznek.

A patakon elfolyó vízhez hasonlóan teltek a mindennapok. Reggel állatlátás, házak körüli dolgok, másoknak délelőtti hivatalosságok. Mezei munka. Délben ebéd, vagy állatpatika, vagy emberorvos, netalán valamelyik pap. Mert papnak bővében vannak ezek a faluk. A gyermekek jönnek az iskolából, az emberek hazalépnek a téglagyártól, otthon ebédelnek. A mezei dolgot hamar be kell végezni, menni kell az otthoni dolog után. Máris indul a délutáni és kora esti állatlátás, istállórendezés, fejés, csarnokbamenés. Akik a havason a fásoknál vannak, vagy hazajönnek este vagy csak a hét végén. Kinek milyen messze van a vágata. Este igen korán oltanak villanyt. Tíz órakor alig van hely, ahol a televízió sápadt sugara nem les ki a függöny mögül, az utcára. Hajnalban, még szinte kinn semmi fény sincs, egy – két ember nekivág a sötétnek. Ki buszra, ki vonatra iparkodik, vagy az állata éjjeli állapotát vizslatja. Mosógépet gyömöszölik, vagy a sütökemencét hevítik. Minden kezdődik előlről. Néha annyi a másabb, ha valaki vásárol, vagy javít. Ehhez rendszerint segedelem kell. Kiválasztani még csak, hanem elhozni a boltból vagy a raktárból, oda kezdet kell hívni. Szekér vagy autó sem hiányozhat. Ma már szinte senki nem jár taligával. A javításnál a mesternek anyagot kell keríteni vagy épp a helyettesítő anyag felől, mondanak vélekedést. Ezt is csak sürgölődve teszik. Sietnek a dolgon túl lenni, mert sok időbe valami csak télen kerülhet.

A veresmarti gazdák kertjében három – négy szilvafa bizonyosan van. Van még alma, körte és dió. Néha nyáron érő cseresznye. A meggy, a rövid nyártól nem fér meg, vagy ritkán. A gyümölcsök három csoportba sorakoznak. Van, amit egyből megesznek, egészségükre. Van, aki az alma torzsát nem veti el, kádba teszi, rádobja a hulláskörtét s a cseresznyét, elindítja a vegyes pálinka cefróját. A második a szilva javának a leszedésekor, kompótnak vagy lekvárnak főzik. Az almát és a szilvát elég sokat megaszalják, vagy szárazon vagy füstön tartva. Málna és szeder eltevésakor, a zöld dióból is kitűnő ízű csodákat varázsolnak elő és zárnak kisebb – nagyobb üvegecskébe. A hullás aztán teljesen a cefrébe megy. Csak némelykor, a szilvát szokták külön tenni. Az történik, hogy az ősz közepén a rendes gazda fájának ága hegyén sem maradhat gyümölcs. A fa adományát leszedéssel illik megbecsülni. Amit nem érnek el, azt leverik.

Ameddig semmi baj nem mutatkozott a környéken az emberek dolga felől, addig minden ment a maga megszokott módján. Ha valami megváltozott némi hirtelenséggel, átalakult valami csodálatos és megfoghatatlan váratlanságba, az emberek azt sem vették észre azonnal. Valami időnek mindig el kellett telnie, hogy megálljanak, s egymást faggassák:

– Komám vagy kománém, te hallottad – e, mit mond ez meg az, erről vagy amarról? – és figyelőn egymásra bámul a kérdező s a kérdezett. Nagy szünet után bukkan elé a válasz. Kiderül, ha tud róla a kérdezett, vagy nem tartja egyáltalán figyelemre méltónak. Egy hónapja megy a pálinkafőzés. Egy hónapja van az összevonási rendelet. Hol intézik a világ dolgait? Hát a pálinkafőzőben. A komák már hallottak, viszik haza, a kománék is hallják, egymással megbeszélik, ahol csak lehet s a komák által visszaküldik, csak a pálinkafőzőbe. Ott ismét gazdát cserél, amit hallani és tudni illik. Nagydolog van készülőben. Egyszerke az egyesülés. Melyik faluba lenne a szék? Az még csak, hogy a két mostani tanácselnök lenne a fő és az alelnök. Azon túl pedig minden kettőből egy maradna. Hát ez jelentékenyen zavarná a mai állapotokat. Aztán egyenlően osztanák a megmaradt helyeket, vagy Veresmart nagyobb lévén, magának követelne többet? A főfalú élvezne előjogokat? Erre a választ ma még senki nem tudja. Hogy neveznék a községet, ki lenne az első tagfalú? Aztán az adók hasznával mi lenne, mert nem jó az, amikor a nagy mindent elvisz. Most mondja valaki, hogy Veresmart, meglátjátok felfalja Patakéret. Ha nem egyeznek egymással a megye, adja ki a parancsot, akkor pedig kivel álljanak össze? Omlás túl messze van. Útépítéssel kellene kezdeni. Farkasvágó közelebb volna, csak ott mindenki a megyei fővárosba ingázik. Összeakaszkodnánk a gazdálkodáson. Hétfégi falu lenne belőlünk. A többiek szóba se jöhetnek. Mindenki legyintett. A hivatalosok nem indultak meg, az emberek pedig csak sugdolóztak. Újévre pedig nyélbe kell ütni a szerszámot. Nem lehet a meglepetések szaporodását lesködni.

Patakéren, a veresmarti úton levő pálinkafőzőt, Páll Lajos nevű, nyugodt életű mesterember bérelte. Egy hombárban fészkelt az óriás kazán, alatta kétágú tűzszekrény. Az egyiket felfőzték a cefrét, a másikon lefinomították. A csillogó rezeken kívül semmi pompa. A sarokban két asztal, az egyik iroda, alatta vámos hordó, a másik ebédlő, azon kóstolták és nyomtatták az első főzeteket. A falakon vagy négyféle csövezet szaladgált, színes csapokkal, a sarokban egy szekrény, benne zsebszámoló, számlázó, egy kisebb pénzes vasláda, fokoló és merítő, hordó és korsólopók. A szekrény tetején tiszta cinvedrek. A falak elég füstösek és kopottak, sokat adtak volna egy kis meszelésért. A hombár mellett egy kis gát, hogy a mocsadék egyből ne ömölne a nagyobb patakba, A hombár előtt egy emelvény, erre teszik a cefrés kádakat bemerés előtt. Itt vizsgálja meg a mester, hogy aztán a keverő sebességét beállíthassa. A külső falon egy intelem, mindenki tartsa be az egyeztetett sorát. Nap, óra, perc valami három napra előre gondolva. Aki elkésett, az órát kért az előjegyzésre. A késedelemért pedig fizetnie kellett. A gáton túl egy fenyőszál a hegyéig lekopaszta. Azon egy kampó húzható le – fel. A kampóra zászlót tesznek, ha a főzetek késnek vagy csúszás lett a tervben. Még Veresmart lápi végétől is ide látnak. A falubeliek pedig a háztetőn át is meglátják. Senki nem jár fölösen kérdezősködni. Minden főzet végére lelassul az élet egy rövid időre, amíg a legyengült komák eltakarodnak, s eléáll a friss töltés, új erővel. Az éjjelre csúf idő ígérkezett, de Tüdös Márton uram,

időben felvonult a három szekerevel. Két szekeren, két – két kád cefre, tiszta edény az itálnak, a végeiken bőségesen tűzifa a főzéshez. A harmadik szekéren a segítségek és bőségesen feltarisznyált eleségek szorultak. A rakodás előtt, s aztán az indulásra már kaptak egy – egy pohárral az avasból. Ettől elég hangosan folyt az ugratás. Csorja Benedek egy fogadást is elindított. Íme a tét: Fogadjunk húszonöt lejbe, hogy az éri tanácselnök velünk lesz a pálinkafőzőben. Hát ezen harsány derűtség mellett viccelődtek Márton urammal, hogy reggelig talán egyezséget is keresnek a patakérik. Szorítja az idő a múltó tanácsot. Amire aztán elégedetten legyintett is néhányszor.

Hogy pontosan ki mit tudott vagy művelt el a pálinkafőzés fűszerezéséért azt most nem mondom el. De Csorja bátyó nem tévedett. Az éri tanácselnök főzött a veresmarti tanácselnök előtt. Éppen mosogattak mire odaért a vidám társaság. Hamar feltöltötték a kazánt, megrakták a tüzet, valaki a keverő mellé lépett, s beindult a dolog. Csorja uram kerített egy asztalt, s két asztalra kirakodtak. Az éri polgármester hozományából is maradt, a veresmarti polgármester hozománya is bőségesnek ígérkezett. Sok dolog van ennyi káddal, s részegen nem bírnak vele. Egy kis falatozás után, mindenki dolga után látott, csak a két vezér maradt az asztalnál. Csendesen is beszéltek, az asztalra is ütöttek egy néhányszor, nemet többet lehetett hallani. Igenből egyetlen egy sem volt, ha csak a bólogatást nem tartjuk annak. Aztán papírt vettek elő Páll gazda szekrényéből, neveket kezdtek írogatni. Ment a tervezett munka, folyt az egyeztetés. A veresmartiaknak kétharmad hely ígérkezett, de a főnök erre rákért volna. Az érieknek egyharmad hely maradt, a főnökük erre szeretett volna rákerekíteni. A beszélgetés tűrhető volt, amíg meg nem jött Ilonka néni. Páll uram felesége, Ilona néni iskolatárs volt Márton urammal, így merte nevéen szólítani:

– Marci te, ha ittatok, most ne ügködjetek – mondta a jólélek.

– Most ebbe a helybe bezárjuk a politikát – válaszolt Márton uram.

– Pálilonka lelkem, engedje, hogy pálinka mellett fejezzük be, amit elkezdünk – tréfálkozott az éri vezér.

– Mesélj arról, mit csinál a családod, van – e már unokád? – kérdezett újra az asszony. Ilona néni hallotta is, meg nem is az urak akaratát. Látta is, hogy nem alkalmas a perc a jó döntéshez. Nem akarta, hogy az ura munka helyén legyen, ha véletlen nem tudnak egyezségre jutni. Aztán a férje segítségéhez folyamodott. Azt nem kaphatta meg, a segítségek csak nevetgéltek nemes küzdelmén. Mindenki irigyelte Csorja bát, mert ezen az estén valóságosan meggazdagodott. Ilyen szerencsés fogadást bárki feleségének megtetszett volna, nem szidta volna folyton az urát, hogy mindenki beígérkezik segíteni, csak a pálinka közelébe kerülhessen. Mire visszaért az asztalhoz, két vezér egymást ölelgetve mondogatta, készen vagyunk, megvagyunk, a jövőnkkel van tele a markunk. Még motyogtak valamit, de azt senki nem értette meg.

Megint terítettek. A munka nagyobb fele megvolt. Nagyon finom szilvapálinka lett. A gazda nem érezte mennyire finomítsák, ezt Horváth bácsira bízták, mert ő nem ivott annál többet, mint a finomítóból egy gyűszűvel. Ő állította be a fokot. Ettek komótosan. Még ittak rá egyet, aztán a két vegyes kádnak estek. Az éri elnök két korsót ajándékozott jövőbeli főnökének. A saját pálinkáját az emberei már régen haza vitték. Aztán harsányan búcsút intett a népeknek, óvatosan elmendegélt a kert alatti ösvényen. A patró vagy húsz lépésre ment mögötte. Oka volt rá. Kikerülte a kötekedést. Ha nem bukott fel, akkor nem is fognak köszönni egymásnak. Csorja bácsi a Tüdős uramnak is emlegette, jó volna egy szunyókálás. Feküdjön, akinek nincs dolga, hártott az elnök. Mégis ennél többet semmit sem dolgozott.

Virradat után visszajött Ilona néni. Ha azt remélte valakivel beszélgethet, akkor azt tévedésnek tarthatja. Márton bácsi, de Benedek bácsi sem volt nagy mesélő kedvében. A névsor tartalmáról senki nem tudott semmit. Valamivel később Benedek bácsi feladta a leckét az elnöknek. Hivatalos dolgai is vannak, menjen haza. Jelentkeztek kísérők, de elhárította. Az első könnyű szekeret választotta. Egy cseber pálinkát, egy nagyobb üvegballont, egy kisebb hordócskát s az éri elnök ajándékát mind felpakolták, szélein szalmával megvetették, hogy a drága szállítmányt valami ne lelje az úton. Napvilág

pedig senki nem is gondolt valami rosszra. Rögtön elcsendesedett a pálinkafőzőbe szorult társaság. Aztán dolgoztak, s még egyszer ettek és ittak is. Megvolt a bejáratott menetrend. Horváth bácsi még loccsantott egy kevés párlatot a rézkazán oldalára, a lángot figyelte. Mihelyt kialudt, oda szólt az embereknek:

– Lehet mosogatni, takarítsák ki a helyet – elég szépen mondta, senkinek sem jutott eszébe nem a szerint cselekedni. Munkába lendültek a bóbiskoló emberek. A csebrek és a kádak felkerültek a szekerekre. Két cseberbe ment a vegyes pálinka, Kovács Pista szerint az elnök leve nagyon sokat eresztett. Valami kellett legyen benne. Végül kiderült, hogy az elnököktől nem vettek vámot. Kovács Pistának ez sem tetszett, szerinte az elnöktől több vámot kellene venni. Mindenki másnál. Ilyen se lesz soha. Ezen kacagtak egyet, aztán mindenki, kitől lehetett elbúcsúzott. A lovak feje között Veresmart felé néztek.

Az elnök még nem ért haza. Lerakodtak. A szekereket kivezényelték az udvarból. Mindenki azon volt, hogy az elnök betért az éri kollégájához. Szakbeszélgetést folytatni, amit nem egyeztek meg a zajos és füstös hombárban. A segítségek saját kezdeményre még egyet kóstoltak a vegyesből, aztán szépen haza széledtek.

Az elnököt délután, az állomás melletti kertben találták meg. Hasra feküdve horkolt. Mind, aki a legjobban végezte a dolgát. A lovak is ott voltak. Nézelődtek, jóllakottan. A szekér azonban üresen tátongott. Az edényeket az úton túli rétről szedték össze, üresen és megszáradva. Ilyen finom szilvapálinkával még nem öntözték az útmellékét. Nem hiányzott innen semmi. Talán a cédula, a két régi falu új vezetőiről. Ott, az se volt meg. És sehogy, senki nem tudta kigondolni, mi történhetett a réten.

***

A szerelmet erőltetni

Mikor még semmi nem volt ezen a földön, talán a föld se, akkor is bár egy néhány lebegő lélek létezett, az átfoghatatlan nagy ridegség felett. Ez a valami, könnyed lebegése vagy szünetelése alatt, mert fáradságot nem okozott neki, az éppen álmódott, látható vagy csak sejthető környezetről már hosszas mesélésbe kezdett. A mesélés elég sok akadállyal került próbára, sőt egyik vagy másikat le se győzte. Hiszen az emlékezet múlandósága miatt kitalált írás, hiába találtatott ki, amikor vagy mivel írni nem volt, vagy éppen amire írni nem találtatott. Került, amikor az írást ismerő deák volt hiányban. Volt, ha volt, mert ehhez nekem semmi hozzájárulásom nincs. Volt az emberi emlékezet előtt, minden élő anyja, aki el tudta képzelni tetteinket, akaratunkat és hitünket, mindenben, amihez csak tartozik, amúgy nyersen és mindazok próbatételeivel együtt. Érezte és érzi erős szeretetünket magunk dolgai, javai és kedves lényekre sugárzón, fele barátainkkal szemben kutatón, és az Isten felé bizakodón. Még nem is voltunk készen az agyagpala mintázó asztalon, de a mindeneket álmódó özanya, már a büntetések egyik részét is megálmodta. Azóta csak a büntetések és a fenyegetőzések között tengődünk. Van, aki bizonyosan tudja meg lesz büntetve. Vannak, akik biztosan tudják, hogy a mennyek országába jutnak. A többiek keresik az utat. Valahogy az egyik csapathoz szeretnének tartozni. Így jött létre, mondhatom keletkezett a háromesélyes világ. Ezek a gyarló valamilyenek vagy a bűnösök mellett lennének elég jók. Vagy a jók mellett lennének nem túl bűnösök. Ha nem ez, akkor ott van a harmadik út. Ha melyiken haladunk?

Lenn a pataktérő mellett, ahol a mocsarat egyszer be lehetett csapni, és egy széles talyiga utat loptak bele, azon át, ott alább lett s van a tanyasi major bejárata. Ez a talyiga út, azóta megvastagodott és kierősödött, a patakon pedig, nem is akármilyen hídon kel át. Az útról, ha figyelmesen nézelődsz, meglátod. Ha nem, híred sem lesz róla. Persze a faluhoz tartozik, csak éppen egy kissé kívül esik belőle. A patakon mindig jön elég víz, ha lassan is. Aztán a csudás hely még varázslatosabbat mutat most, hogy a mocsár lement, a levegő is sokkal jobb lett. A veresmartiakon kívül, más semmit nem tud erről a helyről. Anti bácsi szerint, a tanyasiakat hiába kérdezed, mert ők csak egyszer ott teremtek. S a falubeli vének sem sokat gondolkodnak e hely felől. A pontosság azonban ott megy át a mesébe, hogy a tanyasiakról mindenki tudja, hogy csángók. Nemcsak azt tudják pontosan, hanem azt is, hogy bevonuláskor tértek haza, a jobb élet reményében. Valami még sincs rendben velük, mindenki látja, de senki nem tudja pontosan, mi van. Hogy szégyellik azt a valamit, és el szeretnék felejteni? Restellik, hogy az éppen ott van, ha nem foglalkoznak vele, akkor pedig nem lenne ott? Ott van és kész. Milyen emberek vannak ott, arról rosszat senki nem mondhat. A titok ott lebeg magasan felettük. Megmagyarázhatatlan. Senki nem ért fel azokba a magaslatokba. Kimondottan senki nem kötekedik velük, mégis mindenki lesi, netalán valamibe bele akadhatnának. A szóból talán többet értenének, kevesebb maradna a kíváncsiság felől. A majorhoz tartozó rét és mező eltéveszthetetlen mezsgyével van körül szántva. A havason az erdőrészüknél tábla van. Pontosán írja, hogy ezen a helyen kik járjanak. Ott is érthető, aki csak akarja, hogy ki ne járjon arra felé. A kishavasi legelőn a részük körül van kerítve. Két rekeszre van osztva. Az egyiket mindig lekaszálják, a másikat sorba legeltetik. A betakarodás után a szénát haza viszik, az egész füveztetőt még egyszer feletetik.

Nagyapáink, s velük sokan mások, senki a patakon túl soha nem járt. Akárkit kérdeztem, csak a vállát vonogatja. Nem volt rá szüksége. Van aki, úgy emlékszik, hogy két vagy három romos ház állott benne, de tíznél több istálló, pajta és csűr is lehetett azon befelé. Most mindenből többet látok. Több nagy és kis, maga és alacsony tető leskelődik ki a kisebb – nagyobb gyümölcsfák koronája közül. Bennebb több féle pajta és ól van. Betakarodásnál a legbelsőt töltik fel, s aztán jönnek kifelé. A Majorban nincsenek kerítések. Tudom, hogy Veresmartról lányt nem vittek oda férjhez. Egyetlen falubeli legény nem vett majorosi lányt feleségül. Sem moziba, sem bálba nem jött el senki. Ha

mutatványosok vagy komédiát játszó színészek jöttek, akkor két – három férfi, lehetőleg ugyanannyi asszonnal, de sok – sok gyermekkel, eljöttek az előadásra. Az asszonyok feje, kendővel mértéken felül volt betekerve. Jól viselték magukat, szépen haza mentek azután. A gyermekek bejártak az iskolába, öt – hatodik osztályig rendszeren, aztán hiányosabban jeles – vegyesen. Amíg ott voltak, soha nem váltak senki szegényére. A tanítók és a tanárok is szerették őket. Csakhogy más falubeli gyermekekkel nem voltak barátságosok. Mégsem esett bántódásuk. Egymásnak pedig nem kevésszer elláttuk a baját. Volt, amikor oktalan estünk egymásnak. A tanyaiakat ez a ménkö elkerülte.

Aki, valaha lement a gödör szélére, a pataknál megállott. Ezt annyira megtanultuk, mint a lábön járást. Némelykor egy – két ember bejött a községházára valami dolgot rendezni. Hosszabb időre, sem a boltba, sem a kocsmába nem mentek be. Az adókat és egyéb díjakat idő előtt befizették. A tejgyári begyűjtő különjáratot küldött a majori tejért, a keresetet is csak bevallották. Az ünnepes ingüket a harisnyán kívül hordták. Ezt máig is megbámulom. Nekünk az ünnepes ingen a nyak körül s a karon hosszan volt a sujtás, hímezve és varrottason, szalagból vagy virágmintából. Nekik a kinn tartott ingen alul is körbeszaladt a dísz. A zsebek szélére is került. A derekukon övet viseltek. A mi népünk a harisnyát magára kötötte. Ők az övhöz fűzték. A harisnyán kék sújtást hordtak. Nálunk fekete volt a csík s a virág. Nagypám elővette a legény kelengyét, s megmutatta, hogy fiatal süvölvény korában, ebben a faluban sötétké és ünnepre piros sujtást egyaránt viseltek. Itt van a tolvajkulcs, a majorosok jóval azelőtt, innen csángáltak el. Mire visszajöttek ez a nép, megtagadta a piros sujtást.

Az eset itt történt, a szemem láttára és a fülem hallatára. Az elején sok részem volt a dolgok ilyen alakulásában. Később nem esett beleszólásom. Nem voltam gyáva, mégsem értem, hogy mitől nem szóltam bele egyes csudás esetek alakulásában és átalakításában. Anti bá és az én nagypám, akit Gergely bának becéznek, időtlen ismerői egymásnak. Béla barátom, az Anti bá unokája. Minden jel arra vall, hogy mi, apám után Marcika és a barátom Béla, a nagyszülők tanulságán, nagyon szoros érdek és baráti kötelékben élünk egymás mellett. Néha egymás gondolatát is kitaláltuk. Már tizenegyedik éve járunk iskolába, végig mindenkor kibírtuk egymás mellett ülve. Panaszt nem sokat emelhettünk, mert azt a bölcs öregek hamarosan letorkolták. Dicsekedésünket, hogy találunk egymással, meghümmögték, szükségetek lehet egymásra, mondogatták. Az öreg az egész völgyön híres volt ezermester találmányairól. Sok olyan dolgot talált meg, amitől egyes munkák éppen könnyebbeké lettek, vagy másokból többet lehetett létrehozni. Anti bácsi ezen kívül, arról ment csuda számba, hogy Szent Péterrel parolázott. Nem volt semmi kotyogása az ő agyperselyének, ha az egyetlen dolog ne lenne hibának nevezhető, hogy állítólag *Pétör izente*, vagy *Pétör tanúsítja* mondókák szinte mindennaposak voltak. Első hallásra került, aki mosolygott egyet mellé. Aztán, ha kiderült, hogy az a hirdetett dolog meg is lett, akkor kezdtek abban hinni, hogy Anti bá mégis valami kapcsolatban lehet az égiekkel. Hogy milyenbe? Azt senki sem mondta ki. Nagy faluban lakunk, öten is vannak, akik az égiekkel nagy barátságban vannak. Nem úgy, mint a papok. Mert ők elhintáztatnak egy példán, de minden marad a régiben. Amit ezek az öregek mondanak, az betelik. Kering a szóbeszéd, hogy az ördögöknek is van embere a faluban. Ennek nagyobb a forgalma, mert szinte kétszer többen kívánják, hogy valakit az ördög vinne el. Még a papok is fenyegetnek azzal, hogy valamiért az ördög fog magával vinni, a kitudjahovájába. Azt pedig még soha senkitől nem hallottam, hogy azt kívánja falus feléne, hogy az Isten emelné magához, vagy valamelyik próféta parolázzon vele. Az Istent amolyan egyenesbe szidja ugyan a bátrabbja, minden figyelemre méltó eredmény nélkül. Aki nem olyan nagy legény, mégis csak az ördög fuvarjára áhítozik. Na erre vess bogot, ha bírsz! Nem éppen könnyű ebben a dologban kiismerni magát az ember fiának. Minden ellenére faluszerte igen nagy használatnak örvend az égiek és a pokolbéliek megidézése. Még tanítvány is kerül, ha nem tévedek túl nagyot.

Abban az évben április első csütörtökén Viola néni a piacra járt. Vásárját befejezve, eljött az iskola kapujához, ott leveles üzenetet hagyott, hogy ez meg ez a két gyermek, a hét végére haza

engedtessek a szülők látására. A kapus híven oda adta az osztályfőnöknek, aki azonnal maga elé vezényelt:

– Mi a felhőkre könyökölt rézangyalos szokás lett nálatok, hogy minden keresztanya és vajákos szüle bejön ide, aztán parancsolgat, ki mikor és hová menjen. Hát én megmondom neki, hogy hová menjen – fújta ki mérgét egyben. Aztán rögtön abba hagyta, mert éppen valaki belekezdett, hogy húsvétra nem engednek, haza? – amolyan kisvakáció nagyon jól tenne. Ezzel a feszültség a magasba emelkedett és közénk visszatelepedett a szokott barátságos hangulat.

Hivatalosan nem volt szokás a húsvét megünneplése, de akaratlan mindenki támogatta hitünkbe fogant fenségét. Mindenki eltöprengett a szenvedés és az emberek egyedülvalóságán. Mindenki elpróbálta a megalázás és a felülkerekedés gondolatát. Kiderült, hogy csak a szeretet és a hit, ami velünk jól bánik, minden más ellenünk fordulhat. Az osztályfőnök is eddig jutott a gondolataival, vagyis ezeket mondta:

– Holnap, vagyis pénteken pontosan délben, ha más hirdetés nem lesz, akkor az én osztályom, kedden reggel éppen hétig, ide vissza ne jöjjön. Mindenki rendezze el a dolgát úgy, hogy fennakadás ne legyen. Utólag ebédjegyet nem számolok el – színpadiasan meghajolt, és nagy csodálatunkra ott hagyott.

Mondhatom, a legjobb hadi műveletet választotta, mert ami ezután az osztályban elindult, az mindenhez jobban hasonlított, mint amit ebben az iskolában mindenkor megköveteltek. A tanítás is hátrányt szenvedett, senki sem figyelt, senki nem vállalta a felkészülés felelősségét. Az inas urak majmokká és kecskegidákká fejlődtek át, ugráltak, mászkáltak és szaladgáltak, Szomszéd asztalokon szkandereztek, a drukkerek sivítottak és füttyögtek. Hárman hangyajárásban az ajtókeretet is körbejárták. Az ajtó és ablakkeretben hintáztak. A csodálók ordítottak a gyönyörtől. Két egymásra tett asztalon sőt törtek, vagy ott is hangyát járatnak. Attól kezdve, mindenki csak arról beszélt, hogy milyen nagy becsületére lenne ennek a városnak, ha itt rendeznék meg a hangyajárás világbajnokságát. A sport hivatalos nevének elfogadásán és a helyszínek megjelölésén folyt a heves vita. Első perctől tudtuk, hogy a hazamenés izgalma kerített hatalmába, csak ezt senki nem merte kimondani. Ilyenkor, minden kimenő kitűzésekor, az izgalom a mennyezetig feszült, már sokszor megesett, hogy egy semmiségért a kimenőt egyeseknek teljesen megtiltották, vagy próbaidőre felfüggesztették. A könnyebb felügyelésből fakadt engedelmet néha szigorított ügyelet keserítette meg. Később emlegetéssel és hivatkozással még jobban meg lehetett nehezíteni az ember sorsát. Ebben pedig a mi iskolánkban acélozottá edzett nevelők voltak.

Pénteken délelőtt valamivel tizenegy után azzal jött a szolgálatos mester, hogy mehetünk haza, a kapunál való kiengedéshez személyesen járul hozzá. A zaj és a rendetlenkedés már minden elképzelhető határt túllépett, s minden mértékletesség partján kiöntött. Ezt a mesteri magaviseletet mi ketten Bélával igen nagyra értékeltük, mert a felföldi vonatot esetleg még elérhetjük – gondoltuk. Amit még gondoltunk, az arról szólt, hogy ennek a mesternek csak az nem hiányzott, hogy valakit az ünnepekre megbüntessen, s a bezárása esetén ránk felügyeljen. A Béla méretű koponyából még kipattant egy szikra, ez az ember hamarabb is kiengedett volna, csak attól tartott, nehogy valami szertartásra menjünk. Ezt én szívesen helyben hagytam. Otthon majd még eleget mehetünk a templomba, ahányszor csak akarunk. Ott majd senki nem szabja meg, hogy ott valami rosszféleséget tanulhatnánk. Mi ettől semmivel nem lettünk szegényebbek. Hogy ilyen jól felértékeljük tettét, már az utcán voltunk. Akiknek nem volt busza vagy vonata közeli indulásra, azok valami szórakozást keresve, a város központja felé húzódtak. Mi pedig az állomáson teremtünk, s kényelmes előnyben elértük vágyunk vonatát. Azonnal helyet kaptunk. Még az utolsó dugott csikkes – slukkról egyeztetettünk, de a vonat nyilvánosságát nem tartottuk helyesnek, ezért egyöntetűen, szavazattöbbséggel elhalasztottuk. Alig fészkelődöttünk be, minden ünnepélyes igyekezetünk szertefoszlott. A folyosói ablaknál megállt egy angyal. Olyan szép volt, mint a mesebeli tündérek, a szárnyát nem láttam, mert egy nagy kötött szvetter volt a vállán, de a feje tetején széles glóriája volt. Az hétszentség. A csomagját leszuszakolta

és rendezgette, addig önzőn egyedül nézegettem. Dolga végezten, egykedvűen bámult ki a rohanó tájra. Aztán észbe kaptam, biztosan nemcsak én, de ő sem látott még ilyent. Észbe kaptam persze, barátomnak is szóltam, hadd jusson neki is valami száraz boldogság. Ilyent, biztosan nemcsak én, de ő sem látott még. Tényleg.

– Te...né...lás...ott...na...én

– Ne makogj! – intett le különösen jó, mondjam, kebelbarátom.

Valami mérhetetlen ideig csak olyanokat mondtunk egymásnak, hogy phi vagy phü. Többre nem tellett. Ha ez az angyal nem ott száll le, ahol mi is esedékesnek találtuk volna, akkor biztosan tovább vonatozunk. Amíg lekecmeregtünk, addig csak lökdöstük egymást, ami a szerencsénk felismerésének jele is lehetett volna. Az egy kézbe is kevés csomagunkkal, akár Patakérre is felajánlhattuk segítségünk. Azonban az állomás sarkánál már látszott, hogy Veresmart felé figyelőzik. Már is beindult egy – két bekerítő tervünk. Még egyszer sem voltunk ennyire érdekelték a hódításban. Kezdetben megelégedtünk azzal, hogy buzgón ajánlottuk segítségül, a szinte semmi csomag által nem foglalt kezeinket. Láthatóan nem jött eléje senki, de ahhoz, hogy egyedül menjen, sokacska holmit cipelt magával. Elfogadta. Nekilódultunk az ösvénynek.

Anti bácsi csendesen bámult maga elé, a fentiekkel folytatott egyenes beszélgetések néha nagyon kimerítik. Most több hiba is becsúszt a beszélgetés kezdetébe. Szavakat és összefüggéseket csoportokban nem értett meg. Ilyenkor arra jött rá, vissza kell kérdeznie. A dolog csodaszerűen még is sikerült. A végére nagyon világosan látható és érthető lett minden. Minden második mondat az előző megismétlése lett, mintegy bővítmény vagy megerősítés. Nagyon jól járt, ezt el kell ismerni. Az egész történetet a kezére játszották, a sors teljes leírását megkapta, csak éppen a szereplőket kellett megtalálnia hozzá. Ekkor a vizes veder felé nézett, s mit lát a tetejében a víztükörnek? Béla és Géza, az unokák, mint két málhás szamar jönnek az állomás felől, a kistréti ösvényúton egy idegen leány nyomában. A sok csomag ellenére a fiúk nevetgélve beszélgetnek, a lány nem sokat szól közbe. Úgy gondolja az ember, hogy az ismeretség elején lehetnek, a lánytól valami engedelmességet vagy egyezkedést kérnek, hogy bele kezdhessenek a nagy hódításba. Vagy csak nagyoskodnak és bohóckodnak, hogy a lányt színvallásra vagy szóra bírják. Az öreg most feltápázkodott, amolyan se térden, se kuporogva, se állva helyzetben volt. Az elején imádkozásban kezdődik a beszélgetés, aztán fohászba tér át, hogy az emberek dolgait a segítség szándékával megérthesse. Ez alatt többször helyet változtat, mert hol a dereka áll el, hol a lába fárad bele, van amikor elfelejti, hogy össze kell fognia a kezét, ilyenkor felemeli az ég felé, de ettől is hamar eláll a keze. Ha eléggé elfárad, mostanában többször és hamarabb megesik, hálaimát rebeg, és kitélt lélekkel feláll. Valamennyi idő után pedig elindul, hogy végrehajtsa a rendeléseket. Most is, ahogy meglátta a két gyermekformáját a víztükörben, azonnal elgondolta, hogy Gergely bát is meg kell idéznie a munkához. Bizonyosan azért kellett ezt gondolnia, mert a *Szent Péter izentében* nem lehetett kiigazodni azon, hogy melyik fiúnak csavarják el a fejét. A varázslatról nincs jogom beszélni, nem is olyan abra – kadabra féle beszéd. Inkább valami verszethez hasonló, mint amikor nem tudott a kútra menni, nem volt, aki inni adjon, még is a szája nedves lett, miután hálákat imádkozott. Ezt elmondta, és már is az ajtón volt indulat kifelé. A tornác grádicsait gondosan számba vette, a kavicsokat, amik a homokos földből kiállottak, szinte megszámlolta. Nagyon aprólékos ember volt, világéletében. A kapu szegeletébe ment, onnan Gergely felé egészen hazáig fel lehetett látni. Igen, Gergely jött, csendesen maga elé bámulva, mint, aki azon ábizálódik, minek megyek én most Antihoz, ha semmi dolgom vele. Hagyta bőven, hadd jöjjön közelebb, akkor kiment a kapu elé, s messziről elrikkantotta:

– Megkaptad a leveles üzenetemet, úgy – e azért jöttél – súgott a vajákosságot értők felfogása felé.

– Jött a nagyfranc! Azt kivettem, hogy hívsz, de semmiképp nem tudom miért? – válaszolt a kérdezt. Mindenki kitalálja, hogy nem lelte örömét a mostani találkozásba.

– Az unokáink most jönnek fel a vonatról, itthon lesznek az ünnepen – mondotta tovább a szentekkel beszélgető.

– Az unokáink jó nagyok, s ilyen szép időben mesészeppen haza tudnak jönni – vetett ellen Gergely bácsi.

– A dolog ma mindenképp másnak látszik – szólott Anti bácsi. Eléjük megyünk a falu lábához. A majornál leleskedik rájuk valami vész – csak ennyit mondhatok, fejezte be a mondókáját Anti bácsi. Láthatólag nem kívánta megmagyarázni a semmi értelmet nem mutató dolgot.

Nem mondom, már ezalatt is mentek lefelé, de ezen szavak után még gyorsabban és még határozottabban apróztak a falu bejárata felé. Mindegyik öreget valami hajtotta s, ha én azt hinném, hogy értem mozgásaik indítékát, akkor arra gondolnék, hogy mind a ketten mást féltettek az unokájukban.

Amikor a kis csapat a falu végéhez közeledett, mindenki érezte, hogy lényeges döntést kell hozniuk. Amikor már csak két akácfa volt a falu táblás végéig, akkor az angyal gyónásba kezdett.

– Én benneteket nagyon jól ismerlek. Hat évig jártam ugyanabba a terembe, ahol ti is tanultatok. Akkor aztán ti elmentetek máshová iskolába. Itt a majorban nem fogják soha eltérni, hogy be gyertek barátkozni. Az sem lehetséges, hogy én, két évvel nagyobb gyermekekkel barátkozzak. Minden kedvességetek, viccelődéseitek, s főként a pakkom hurcolását köszönöm. Akármennyire fájlalom, megmondom, mert szebb, ti velem semmilyen kapcsolatra nem juthattok – egy mosolyt röppentett a két lemerevedett legénykére.

Nem számítottak, ilyen rövid ismeretségre, ekkora útnak eresztésre. Ráadásul ott voltak a Major bejázatánál. Mind a két legényben egyszerre ötlött fel, buggyant ki:

– Mi, akkor téged többet nem látunk? – kérdezték annyira együtt, hogy a lány évek múlva, meglett, komoly asszony korában sem tudta megmondani, melyik legény hangja bicsaklott meg.

Itt vége szakadt a vidámságnak, s az élcelődés is befutott a bokrok közé. A lány csak kiszedte a szatyrok füleit a fiúk lemerevedett ujjai közül. Egyet rándított magán, mintegy a szvettert eligazítani a vállán. Majd egy befejezetlen mosolyt küldött a fiúk felé, és belépett a Major útjára. Nem számoltál háromig, s a gyümölcsfák mentén befordult az árnyékba, valamivel később a hídon túl láthattad, ha arra figyeltél. A lombok között aranyosan csillogott a lobogó haja. Azután nem láthatták a figyelők. Mind a kettő arra gondolt, hogy húsvét hétfőjén meglocsolják az angyalt.

A két nagyapa egymással versengve, az igazságos Mátyás üzenete szerint, bevallhatóan lihegve és némileg izzadtan rohamosan közeledtek. Valami öt – hat lépésre aztán megálltak, zihálva lihegték, majd lassan megcsendesedtek. Csak ennyi lépésre nem maradt erejük. Mire némileg összeszedték magukat, rögtön rákezdték:

– Reméljük, hogy ti semmirevaló anyaszomorítók, nem ígértetek házasságot szépséges útitársatoknak. Valóban hová lett ez a szépség, nem mutatkozhatunk be? Nagy kár! – siettek felvenni a társalgást.

Szinte semmi választ nem kaptak, ha azok a csalódott vagy kimerült és esztelen integetések nem azok, amikkel a gyermekek a Major felé mutogattak. A két áldott öreg ettől arra vetemedett, hogy mondják, most menjenek haza pihenjenek, aztán később tárgyaljanak a lehetőségekről. Mert az öregek tudják előre, hogy a Majorba bemenni mai élő embernek nem lehet. A lehetetlen ellen tenni pedig nagy bolondság lenne.

Ahogy hazaértem, körülvettek az anyai, a nagyanyói gondoskodások és kérdezősködések az iskolai hogylétem, tűrésem felől. Szinte minden bajom elfelejtettem, ennyi szerető aggódás látásával. Megjött nagyapó is, elrendelte a böjtös ebédet, bár bűnös ígéretem volt, hogy én ma más módon ebédet kapok. Kitalálták, ahogy ott bámuláztak rám, hogy lehet keveset eszek, de a levegőn is keveset lehetek, a nyáron helyre kell, szedjenek. Az ebéd maradékait szedték el, mikor beállított Károly

szomszéd, és Tordától Szeredáig tartó bocsánatkérés közepette előadja, hogy elhívják a küsdég kőfolyásra, a két fiával követ szedni. Az ünnep után a léckertet leszedné, és kőoszlopok közé a földbe és egy keveset még a föld felett, cementes alsó pántot öntene, majd aközé tenne egy új léces kertet. Szép is lenne, tartósabb is, ha igaz. A jelenlévők semmi visszatartót nem találtak, így hát alkalmas nadrágot húztam s egy ócska cipőt vettem elé, azzal már mehettem is. A szomszéd két fia nálam kisebbek voltak, már ott cikáztak a Benedek útján, a szomszéd utánuk bocsátott, majd jön a szekérral mindjárt. Ha akarunk, menjünk előre, ha nem várjunk rá, mert jó azonnal. A két kisgyerek gyorsaságához elég az, hogy mindegyre két villanypóznával előbbre voltak, bárhogy aprítottam a nyomukban. Az erejükből még egy fogócskás kergetőzöre is futotta oda fenn a tetthelyen. Mikor az apjuk kiért, abbahagyták egybe a bolondozást. Megkaptuk a feladatot öklömnyi forma köveket, szedjük halomba, majd kassal lehordjuk azokat. Ha megtelik a szekér, térünk egyet vele. Munkához láttunk. A gazda alább állott, én valamivel előtte a hegynek fel, a kisebbek elég jól haladtak felfelé. Az apjuk hamarosan visszaparancsolta őket, hogy ne kelljen messziről hordozgatni a kasokat. Nem tartott sokáig, csak elébb mentek, és egy – egy beszorult követ kopácsolással is megpróbáltak kiszabadítani. Mikor éppen az első kasra való követ felszedni szántam, szólt a kicsi gyermek, hogy segítenék, mert ott egy nagyon szép kováskő van beszorulva. Én mentem is készségesen, ő pedig kopácsolta a beszorultat. Attól – mitől a kőfolyás megmozdult, elindult lefelé. Emlékszem Elekecskét felkaptam, minden erőmmel a martra vetettem, de én már utána nem mehettem, mert a kövek lefelé süllyedtek, s vittek magukkal engem is, mintha egy hatalmas száj kívánna elnyelni. Éreztem, ahogy süllyedek a kövek között, Károly bátya után kiáltottam, a lábamba erős fájdalom költözött aztán már nem emlékszem. Valamivel később lehetett, mikor Károly bácsi és nagyapám arca előtt Imola nénit láttam a bábaasszonyt. Valami erős lével mosott le, Istenemre pőrén voltam ott a világ látására. Hiába akartam mozdulni, betakarózni, nem volt kezem se lábam, ami válaszoljon az akaratomra.

– Ne mozogj, Marcika, mert elhagyod a formád, pedig most aligocskára raktam ki a darabjaidat – tréfálkozott bátorítón Imola néni.

Forgattam a szemem, mint a béka a csihányban, nem nagyon tudtam, mi dolgom lehetne, miért is nem megyek haza erről a szegényföldről. Ha mozdulni akartam, megtudtam, végtelen fáj a kezem és a lábam, Ha azt érzem, hogy még megvan. Itt voltam a gondolatban, amikor két vagy három tűszúrás jelezte injekciót kaptam. Nem is nagyon tiltakoztam, minek, ha ellenállni nem tudok. Az egész arra volt jó, hogy felpakoltak a kibélelt szekérra, még emlékszem, a pokróccal lebegtetek, aztán egy jó nagyot aludtam. Teljesen idegen helyen ébredtem, felettem mindenféle fényes lámpák, zöld és fehér ruhás alakok, a szaguk szerint orvosok. Azt nem tartottam helyénvalónak, hogy az arcukat eltakarták, mint mi, amikor rabló – pandúrt játszottunk a legelő oldalán. Csak a szemüket láttam, azoknak, akik mutatták. Mert olyan is akadt, hogy a szeme is le volt takarva valami nézőkével. Számokat, szavakat mondtak cénát, láttam túból lógni, aztán valamiért egy jajfélért mondtam:

– Megmaradsz most már bizonyosan – mondta egy hang a közelben. Meglátod, azonnal készen vagyunk, alig ismered meg magad, olyan s még szebb leszel, mint voltál.

Hát ez a bátorítás nekem erősen nem tetszett, éppen ettől jutott eszembe, hogy nekem a lábam, vagy a kezem mozgásban lehetne, de nem érintkeztem egyikkel sem. Sorra levették az arcukról a kendőt, s megláttam könnyes szemükön vagy mosolygó arcukon, hogy nagy baj végén tekintgetnek így le rám. Milyen nagy okosnak véltem magam. Sokkal nagyobb volt a baj. Azon a héten még egyszer, aztán a következő héten kétszer operáltak. Azon között gipszágyban altattak, amit senki nem képzel, amíg bele nem fekszik. Egy órát olvastak vagy beszéltek velem, egy órát, zenét vagy híreket hallgattam a rádióban, ettem és aludtam. Inni nem akartam, enni se szívesen, mert ott motoszkált, hogy aztán ha dolgom akad, hogy viszem ki. A kezelő nővér megértette aggodalmam. Megmutatta, ne féljek, nem marad így, de most az alfelelmen két zacskóban végződök. Ezeket pedig illően fel kell tölteni. Enni és inni kell lehetőleg jó sokat. Ebben a szobában ekkor csak egyedül voltam. Semmivel nem tudtam mást zavarni. A fejemen valami lámpás műszer, mellettem állványok, azon üvegcék és sok – sok tyúkbél

tekerőzött, ki tudja merre. Az ágy végénél egy fotel, ebben valami öt napig két kedves hölgyemény váltogatta egymást. Ők simították ki a lepedőm is. A hatodik nap beengedték édesanyámat, de még nagymamámat is. A nővérek ezzel kevesebbet jöttek, de családtagra ébredtem, s az olyan jó volt, mint kisgyermek koromban. Mikor hiányoltam édesapám látását, nagymama mondta, hogy míg aludtam, az alatt volt alkalma bejönni, de ne búsuljam, mert jön még. És arra is emlékszem, hogy ott járt Anti bácsi, rám kacsintott, ne félj, csak tűrj és akkor minden jóra fordul. Még mondott valamit sűgva, de azt nem értettem. Csudamód, előtte és utána is aludtam. Másokkal legalább két órát ébren voltam. Mondja is nagyanyó, hogy nem lehetett Anti bá az ágyamnál, mert dolga van az egész megyében. Tessék ez a másik dolog, amit nem értek. Nem tudna beteget látogatni, mert megyés dolgai vannak? Nem nekem való méretben. Azért összetörtem magamat. Hallották, hogy összetörte szívemet egy angyal. Ez csak Béla – féle árulás lehet. Hallották, hogy erősen meg akarok gyógyulni. A törvény engedi, nem veszem ezen az osztályt, mindent megtesznek, hogy én is visszakerüljek a csapatba. Elsírtam magam. Ők más gondoltak, én más. Azt hitték könnyekig meghatottak, s ezt több rendben elemlegették. Ezért teszik lelkesebben velem, amit tenni szándékoznak. Pedig nem azért sírtam, hanem mert megaláztak. Ki lát engem olyan tapló – hülyének, hogy ebbe a végzős osztályba én még visszatérjek. Most, ekkor májusban voltunk, s a végzés ígéret szerint huszonharmadikára esik. A kórházi kezelésem negyven napra előlegezték. S akkor ezzel ennyi van a számlán. Már mindenki a munkahelyi felvétel és a katonaság ölébe rohan, én meg akkor kezdek járásgyakorlatba, fogogatom a karnisokat. Mindenképp szép volt, hogy eljöttek. Csak akkor szeppentem meg, amikor nagyanyónak mondom, hogy lenéztek, megdorgált. Oda kell figyelni. Ezek gyakorlati emberek, nem érzelegnek, aztán mondhatnak, hogy jövőre kierősödsz, akkor végzel rendesen, de megígérték, hogy ha épülsz, akkor a vizsgáid okán kiszállnak és a lakásunkon is megteheted. Rendes emberek végül, ne várd, hogy mindenki pityeregjen, mint anyád vagy keressük a jobbnak tartott megoldást, s megsértődöm, ha más nem annak látja. Ilyenek vagyunk, de ne ítélkezzünk máson, hamarabb magunkat szedjük rendbe. Nagyanyó megadta a követni való útvonalat. Száz szónak egy a vége, hány lehetne ugyan több? Nála talán valaki jobban tudhatná?

A tanévi végzős csengőszó engem is kicsengetett a kórházból. Az egyik lábamon volt egy csizma gipszből, a másik alkaromon volt hüvely merevkötésből. Más minden helyre volt fércelve és be volt gyógyulva. Mégis erre a célra külön mentőautót adtak, a réten megkértem szirénázzon, mert bemenet nem hallottam. Ezen jót kacagtak. A kapun bementünk s a lépcső elé álltunk. Addig pillogtattak piros – fehér – kéken, míg végül békességben elmentek. Kaptak egy nagy üveg gyümölcs pálinkát, ami nem az érdemem. Akkor kezdhettek a vegyes terepen járni amikor akarok, akkor kelek és fekszek, amikor tudok. Nem fárasztom túl magam, de szoktatom vissza a rendbe. Hat altatót adtak, ha kell, de vannak súlyosabb betegek, tartsd meg, ha lehet szóltak utánam a nővérek. A jó barátságot nem szokás felrúgni. Soha nem gondoltam, hogy a kórházban barátkozom. A nővérek, ki tudja, még jól foghatnak. A belső és külső vizsgálatok eredményei jók. A nyugodt járást és a szaladást még gyakorolni kell. Egy félév múlva már katonának is mehetnék. Igen hallom ő topog, Anti bácsi az első látogatóm, akinek a saját első híre megdöbbsentett, Béla katonaorvos elé való behívót kapott. Csak ma jutott eszembe másodsor, hogy ez a Béla, máskor a barátom, vajon hogy állta meg, egyszer sem jött a kórház felé. Mondtam is Anti bácsinak, a sérelem elég nagy, hiszen teljesen odaadó barátomnak gondoltam. Az addig úgy is volt, de az öreg szabadkozott, most nem marad, délután visszajön, s magyaráz az unokája ellen, vagy mellette, ahogy majd én akarom.

Délután még egy zsúfoltság lépett elő a semmiből. Az aligazgató, a mester és az osztályfőnök tette tiszteletét nálunk. Igaz mikor megígérték, nem emlegették mikor lesz az. Mégis mondták, bizonyos, levizsgáztatnak. Édesanyám és nagyanyó sírtak egy verset, áldott jó emberek, hogy nem hagyják veszni a lehetőséget. A jó emberek elmondták a szabályt, tollba mondhatom a dolgozatot, leírhatom, a mit akarok, vagy azt választom, hogy szóban mondott kérdésekre válaszolok. A mester ciccegetett és kacsintgatott. Bizonyosra vettem, hogy ez a legjobb ajánlat. Az első nem ment volna, mert a merev kötéssel nem írhattam. A második azért nem megy, mert én nem gyakoroltam a

tollbamondást, ki tudná leírni az eszembe toluló mindenfélét. Aztán erre a sokféleségre, milyen jegyet kapnék? Kissé megszeppentem attól, hogy semmi iskolás és szakmai könyvet a kezembe már tizen hete nem vettem. Drága jó Istenem, segélj rajtam, ha tudsz. Szükségben vagyok, s nem tudom, hogyan jöjjenek ki belőle. Ezt csak jámbor nyugalommal lehet túlélni, a nyugalmat pedig meg kell hívni szokás szerint. Rám is telepedett a nyugalom. Édesanyám étvágygerjesztőt tett az asztalra, a szabadkozásokat elutasította. Megtervezték elég hangosan a tételt, s belekezdték a jegyzőkönyvbe. Ez azért kell, mert szüleim is aláírják, hogy a vizsga itthon ment végbe. A kibocsátó levelet is elkérték, hogy befoglalhassák a jegyzőkönyv okozójába. Hanem a kibocsátóra egy sort hümmögtek, aztán a tétel egyes pontjait megváltoztatták. Volt, amelyiknek örvendtem, volt, amelyiket sajnáltam, mert azt gondoltam, hogy azokról tudnék éppen többet mondani. Aztán amelyikről akartam valamit mondani, csak beleszóttam. Így aztán sűrű bólogatások között haladtunk előre. Mondhatom jól, mert alig tettek fel segítő kérdést. Mikor a vizsga megvolt, s a következtetéseket fogalmazták be, megjött Anti bácsi s magával hozta Bélát. Béla egyáltalán nem örvendett az iskolai küldöttséggel való találkozásnak. Ezt senki nem tudhatta előre. Én, aki nem értettem a tartózkodását, boldogan meséltem a szakvizsgámat. Édesanyám asztalt terített, a vendégeket módjával megkínálta, édesapám adomázott nekik, Anti bácsi elhívta a történelmet, s jól mulatták az időt. Bélán kívül mindenki nagyon elégedett volt. Ha meggondolom Béla helyett én sem lettem volna nagyon lelkes. Nekem magyarázattal tartozott, katonai behívója volt, az iskolai küldöttséggel valami dolga mutatkozott. Elég nyomasztó hangulat volt nekem, aki nagyon szerettem volna már egyedül lenni a bajaimmal és a piruláimmal. Egyszer csak éktelen káromkodás kezdődik az asztalnál, a forrás Anti bácsi, egy pillanatig a mesterre fenekedést gondoltam, de Béla volt a célpont. A beszélgetésben addig jutottak, hogy kiderült, Béla ellógott a szakvizsgáról, s nagytata az eseményt, amiért ez volt, tudta is. Hogy későn visszament és nem fogadták, mert nem kérezett, azt is most meg tudta. Nagytatája panaszolja, hogy az édesapja jól megrakta, nagy legény léte. Erre azt mondták az iskolabeliek, hogy úgy kell neki. Itt az iskola jelenlevő feje felszúrt az égbe:

– Amit adtunk Marcinak, megadjuk Bélunak is – mondta lelkesen, hiszen nekünk az a feladatunk, hogy segítsünk, akin csak lehet.

– Vállalja csak fel Bélu, hogy itt most vizsgát tartunk. A háziakat pedig megkövetjük – fejezte be mondókáját.

A véletlen vagy a gondviselés előnyt hozott mindenkinek, Anti bácsi kettőt tappintott a csizmájára, egyet a mintha kalap a fején karimájára. Eszébe jutott, hogy nem otthon van. A három vizsgáztató és a borús barátom bementek a hideg szobába, ahol a társam azt a tételt, amit én megmelegítettem, felmondta tehetsége szerint. Soha nem tudom meg az okát, de egy jeggyel kevesebbet kapott, mint én. Ezzel pedig véget ért megint egy szakasz a mi magán, de mindenki előtt zajló életünkben.

A vizsga végekor nem lett beszélgetés, Anti bácsi Bélát valahová elküldte. Bosszantott a dolog, hogy most nem élvezhetem kínlódását, a gögösnek szokott köteles leereszkedését. Nem mondhatta el fölényesen, hogy ki helyett ő most mit tett volna. A vendégek hamarosan elpárologtak, a betegre való tekintettel. Egészségemre és felépülésemre, meg – megtérve koccintottak még egy párat. Aztán az én időm is eljött. Hatot léptem, ami nagyon elfárasztott. Markolásztam a labdát. Az is elfárasztott. Mikor leereszkedhettem, azt hittem látomásban van részem, egy aranyszínű hajkorona fénylett vissza a tornáci ablak üvegén. Az angyal érkezett, nem tudom kinek a közreműködése, de itt van, s ez a fő. Senki látogatása nem esett ilyen jól, senkit nem vártam ennyire. Pontosabban nagyon vártam, de nem bíztam benne, hogy valósággá változik. Olvasott nekem, pedig már én is felkeltem a királyi kényelemből. Rádiós és tévés híreket mondott, érdekességeket a világ minden tájáról. Amíg velem volt többször melegség járt át, hogy micsoda nagyon jó dolgom lenne, ez a gyönyörű szép tündérkisasszony környékén. Én szeretném, ő szeretne, s attól semmiben hiányt nem szenvednénk. Dupla lendülettel edzettem, hogy hamarabb álljak lábra. Duplán fáj a lelkem, hogy álnokul panaszkodtam, hadd jöjjön

még hozzám. Szinte bizonyosra tudtam, ha felépültem, többet nem jöhet a lábadozó beteget látogatni és támogatni. Egy nap aztán sok dologról beszélgettünk, láthatóan őszintén. Azt gondoltam, itt az ideje, kerüljön tiszta víz a pohárba. A mi közös kapcsolatunkat akartam volna tisztázni, Béláról és magam felől akartam faggatni. Kíváncsian vártam, hogy mondja ki, amit gondol a dolgunkról. Hát megkaptam szépen becsomagolva, ugyan de értelmesen.

– Nem értem, honnan a bátorságotok, neked is Bélának is, követelitek, hogy én kellene szeresselek benneteket, egyszerre mind a kettőtöket – kezdett bele egy hosszabb mondókába. Ti engem egyáltalán nem ismertek, én is csak az iskolába láttalak titeket. Semmit nem tudunk egymásról. Most láttalak először Béla nélkül, de még nem tudom, hogy nélküle a pontos képedet látom, vagy csak a nyafogó beteg szeszélyeit kapom ajándékba. Amíg betegeskedtél a barátod leselkedett utánam, s a legváratlanabb helyeken támadott rám hatalmas szerelmével. Vagy kétszer megtérítettem, s tudtára hoztam, hogy foglalt vagyok. Hogy ő ebbe belehal, azt hamar kihevertük. Az én megjelenésem dicsérte, egy hétre rá bemutattam az egyik húgom, pontosan neki való. Ne keseredj el, van még egy, alig kisebb a nagyobbnál. Majd őt neked mutatom be. Csak azért mert én másnak szenvedést nem akartok okozni, előre megmondom, hogy az sem semmi, de nem elég sok. A kislányokat feleségül csak akkor vehetitek, ha alaposan megismertétek, nem csak a fizikai megjelenésén vagytok elgyávulva, és az első sértődésnél ketten, háromfelé mentek. Mikor édesapám elé fogsz állni, akkor a vallásod felől kérdez elsöre. Tudomásodra hozza, hogy mi nem hagyhatjuk el a miénket. Tőled se követeli a lehetetlent. De tudni kell, hogy mi adventisták vagyunk, egy külső embernek elég nagy teher. A majorban csak adventista testvérek laknak, akik rokonok egymással. A rokonság nem vérbeli, mégis élvez akkora vagy nagyobb tiszteletet. Az, amivel olajosnak emlegetnek, vagy szombatistának mondanak, a legkisebb baj, de neked kell elviselni, aki nem vagy az. Azzá lenni nem könnyű, nagyon sokat kell tanulni. A munkahely is olyan kell legyen, hogy péntek délig elvégezd a dolgod, esetleg szombaton éjjeltől állsz be az új hétbe. Irodalmi színpadunk van, zenés darabokat tanulunk be, magunk kísérik az előadót. A parancsolatokat mind betartjuk betű szerint, ezen túl még van valami húsz más parancsunk, a felebaráti szeretetről és az emberek közti erkölcsi magatartást illetően. Ezeket nem lehet félig vagy tessék – lássék módon elvégezni. Ezeket valódi mélységgel és felelősséggel kell tisztelni. A világi péntek szerint, naplementéig egyszer be kell menni az imaházba. A legközelebbi imaház Omlásban van. Aztán szombaton kétszer illik családotól ott lenni. Amink van az közös mindenkinek annyi jár belőle, amennyi jut. Ha többre akar jutni, akkor több erővel kell azon munkálódni. A közösség saját részének képzése mindenkinek kötelező. A közös cél érdekében bárkit támogathatunk egyetemre járni, vagy külföldi tanulmányútra is küldhetjük. Most nagyon örvendek, hogy talpra álltál. Írjuk be a füzetembe, tapasztalásra pedig azt is írjuk fel, ha valamit nem végeztem megfelelően. A másolatot vidd el, kérlek a vizsgáló orvosodnak.

Az írás alatt csak bámulta a lányt, a semmibe révedő szemmel aláírta a lapokat, édesanyját is behívta, ő is örömmel írt alá, hiszen ez a gyógyulást jelentette egyben. Édesanya vállalta, hogy kikíséri a jó tündért, mindenki tudta, hogy neki köszönheti gyógyulását. A következő napokban csak azt kell meggondolni, hogy a húgocskával kezdjen barátságba. Béla útját választja, vagy játssza a sértett kikoszarozott lovagot. Nem tudta mitévő legyen, sem Anti bácsi, sem Gergely tata nem mondtak semmi foghatót, akarom mondani felhasználhatót. Amit mondtak az csak a megbecsülés és a tisztelet környékén voltak. Nagy örökös feladatok mellé kuporodtak. Mikor Bélát elkísérte a vonatra, hogy katonának menjen, látta a kicsi húgokat is. Szépnek, szebbek a nagynál, de túl kicsik a komoly beszédre, egyéb sem volt csak a sok sivalkodás és heherészés. Egyik ilyennel járt jegyben Béla, elcserélte az angyalt, az üzleten azt nyerte, hogy némelykor az angyal közelébe kerülhetett.

A szüreti bál előtti megbeszélésre Marcika, Bartha Annát hívta csósz segédnek. A lány örömmel vállalta. Barátságot fogadtak az újévig. Várhatólag a tavaszon már belép a menetrendbe a katonai szolgálatra hívó levélke. Aki tud táncolni és bálozni, az tudjon puskát fogni. Gergely tata mintha azt látta volna, hogy a buszmegálló hátában csókolóztak. Szóval azt is tudnak.

Nem tudom, ezek a mai öregek, bedugult füleikkel mindent meghallanak, amit csak akarnak, megromlott látásukkal azt is látják, amit más nem vesz észre. Közben az jár az eszükre, hogy netalán ők ebben a korban mások voltak. Természetesen.

***

Amit csak a Telehold látott

A Halottak napja óta, a tegnap előtt éjjel volt a nyolcadik hóesés. Senki nem gondolta előre. A napos helyeken vékonyabban és olvadás ereken vastagabban maradt a hó. Restnek nem mutatta magát hamar odafagyott a korábban hullottakhoz. Az árnyékban a legvastagabban. Rétegesen és víz a hóra jegesedve vastagodott. Szinte mondta, soká maradó. Senki nem vette komolyan. Naposabb helyeken kevesebb maradt, de az nagyon síkosnak mutatkozott. Minden csak a szokás dolgaként történt. Volt ahol sepergetéssel megérték a havak félretevését, volt, aki órákig lapátolta. Idébb – odább. Olyan is került, aki szekérre vagy szánra rakta, kihordta a patak szélébe. Aztán csak nézegetnék, hogy mi lehet még ebből. Hideg volt csak több a hónál, az is volt éppen elég. Adventre ezüstözött. Aki betakarodott a mezőről, bátran várhatta a telet. Aki nem takarodott be, annak főhetett a feje, nem is merte mondani, amit gondolt. Szorult a gyomra tőle, hitte, hogy mutogatnak a háta mögött. Pedig mindegyiknek elég volt a maga baja. Szomorú dolog, ha az ember azon gondolkodik, vajon megérem, hogy vethessek. S az idő malma pedig nem állott. Még akkor, az első hó előtt, mindent kimostak, a vászonnépek minden vászonzólását, ettől a patakon sokáig nem lesz sulyokfa használat. Szegre akasztották. Csak lékek várhatóak. A lékek nem bizonyosak. Eltűnnek, előjönnek, lesznek, vagy nem lesznek. Nincs ideje senkinek ezek után lelkődni. A mosott anyag megszikkadt vagy megszáradt. A száraz és esetleg kivasalts holmit gondosan elrakták. A hideg szobában pedig ettől az alma és a friss ruha illata uralgott. Csendesesen és hűségesen imádkoztak, aztán világítottak. Már másnap, még megnézték a sírokon levő virágok állapotát s a szertefolyt gyertyák által ígért mintázatokat. Sokan sok mindent értettek ebből, de titkaikkal csendesesen hazamentek és senkinek, de senkinek semmit nem mondtak el abból. A káposztát meglevelézték, megfűrték a torzsájánál és bányasóval megtöltötték. Kádba, hordóba vagy cseberbe rakták, tormás vízzel öntötték fel. Egy hétig forgatták, hogy a só mindenfelé eljusson káposzták, s azok levelei között. Ha nem találták volna el, még leveztek vagy rászóztak. Volt, aki tormát dugott a káposztafejek közé. Alig van olyan ember, aki ezt el nem tudná sózni. Volt aki, önző módon a töltött káposztát látta maga előtt, volt aki az agyas leves, korhely ébresztő voltát idézte. Jaj a disznóknak, visibálhatnak, megérett a savanyú káposzta, megkerál a csámcsogó koma. Füstől minden valamire való kémény, kétszer többet teszünk a tűzre. Az állatokat nem visszük a kútra, inkább odatesszük eléjük az itatást. A hó, ami a múlt héten hullott, szinte fél singgel esett össze. Egy alacsonyabb növésűnek ettől már mégis a derekáig ér. Ha nem sikulna el rajta.

Eddig most volt a nyolcadik hóesés. Egy viharos volt közöttük. A szél naponta felkel. A hó teteje helyenként megkérgesedett. Ha nap érte, jobban. Ha meleg került rá, akkor nem eléggé. Mihelyt a szél kikezdte, menten megfagyott. Az ember összébb szedi a gúnyát magán, a kucsmát a szemére vonja. Az asszony népe este már nem jár ki. Még vizet se vesznek. A havas felé az utakat befűtta a szél. Fel nem kívánczik senki. Le sem jön, akinek fenn akadt dolga. Merthogy ilyen is van. Ha van, aki nem hiszi, ebben a cudar télben sincsenek meg egyes emberek a havas átka vagy haszna nélkül. Mindenki ott melegedik, ahol éppen van. Sokat nem forgolódnak, vége a nagy sürgölődések idejének. Egy hete nő, nődögél a Hold.

Ma délután, mikor feljött az égre, akkora volt, hogy már nem is fért el azon az égi köténydarabon, ami az égből kilátszik a Molnárék nyári konyhájának ablakán. Molnáréknál pedig mozgás van. Sürögnek – forognak. Tapodnak egymás sarkára. Karácsonyra, csomag készül a legényeknek. Balázsnak, kinn telet a havason. Vele van Gyárfáska is, tanuljon valamit az élet mostohaságáról. Valami jobb étel, s váltás ruhanemű kijár nekik. Meg kell tetézni valami finomsággal. S ott van az a szerecsenyerek, a Mahomed. Annak is kell valami, mert semmije sincs azon kívül, amit magára vesz. Ő a Balázs tizedik kutyája, legyen ki vele a varázsra való szám. Nem marad el Balázs nyomdokából. A Szemerkes kaptató alatt van egy szurdok, annak a végében egy katlan. Abban védetten telet, akár négyszáz juh is. Valamennyi legény s egy pár kutya kell, még széna s szalma sem kell több, mint máshol. A katlanban van még egy tűzfészek, négy legény lakik ott, de az már nem a

Balázs vállalása. Csak a Sebestyén úr előrelátása. Mert Sebestyén urat eddig többen hagyták faképnél, lehetetlen természete miatt. Faluszerte alig találni valakit, aki ha azt mondaná, hogy Sebestyén rendes embernek mutatkozna. Szinte mindenki szokásból urazza, de senki nem tartja annak.

Balázs még nem tizenhét, már egy éve számadosorban van Sebestyén Ferenc bátyómnál. Balázsnak kilenc akkora kutyája van, mint másnak borja. Sebestyén Ferenc bának két úrnak nevelt fia van s egy szolgának tartott lánya. Ferenc bá a tavaly likra lépett, azóta a sereget vagy eladja, vagy megnyomorgatja. Ennyiben van választása. A kaparinak pedig, mert szerencséje van, Balázst senki nem akarta másféle munkába vinni. Ott maradt neki, nem is kellett sokat kéregetni. Még hozta is magával a segedelmet Gyafika s Moha képiben. Nem szólván a hatalmas kutyafalkáról. Sebestyén Ferenc bá ettől a perctől a falu legszerencsésebb emberének tarthatta magát. A másik legényekről bölcsen hallgathatott. Csend volt az egész nagy fehér rengetegben, s azzal együtt a Kishavason le s fel.

Ezen az éjjelen két alak csaptatott elé a Kishavas felé. Az árok utat belepte a hó. Ezért nagyokat kerültek, a magaslatok és a vékonyka porka hó után leszködve. A látás felől nagy szerencsájuk volt a havasi magasba felült hold vigyorgásával. Láttak is amennyit kellett nekik. Szinte olyan fényes volt a szikrázó levegőben, mintha nappali homály lenne, némi halovány árnyékokkal. Még a házából kiszorult ördögfiakat is látni vélhettük, amint ágakat tördelnek, jeget ropogtatnak és ott csurrogatnak, ahol meg van minden fagyva. Suttogásukat és rosszmájú kacajukat is meghallhattad, ha erősen figyeltél. Jobban jártál mégis, ha mentél a dolgod után. A menetelők is ezt tették, a Szemerkesnél a katlan felé fordultak. Innen már csak a távolban látták az ezüst erdőt. Mellettük a sötétség járt tánclépésben, s az árnyak is csak a balsejtelemtől voltak vastagabbak. Odébb hamarosan meglátták a juhok gondozóinak téli lakát. Takaros faház, benne lámpavilág, pipázó kéménye hirdette, hogy vannak benne. A rét peremét nem érték el, amikor előrohantak a kutyák. Az egyik alak a kutyák hallgattatására csóvát gyújtott. Azok még veszettebb ugatásba kezdtek. Csakhogy közeledni sem lettek bátorabbak. Kijött Balázs, amitől a kutyák elcsendesedtek. Hátra menet még egyet – kettőt vakkantottak, hogy mindenki megértse, a szolgálatot híven teljesítették. Visszamentek a juhok vackának melegséges lehelete mellé.

A vendégek a tornácban toporogtak. A lábaikról s a hárászkendőről, válltakaróról gondosan leverték a havat, még egy nádseprűvel is finomítottak. Köhécselek a kitekeredő párának. A gazdák az érkezőket, pedig a házba tessékelték. Amit azok húzódozás nélkül elfogadtak. Ahogy a lámpafénybe léptek egybe látszott, hogy a bebugyolált lány Réka lett volna, a Balázsnak későbbre ígért mátká, mögötte vastag ködmönbe s takaróba Ferke tolakodott. Ő is Sebestyén gyermek. Hamar helyet kerítettek a kemence mellett. Aztán nézegették egymást. Nem lehetett tudni, mire való ez a látogatás. De kérdésre nem tellett hegyi emberek felől. A völgyből jöttek pedig nem tudták, honnan kezdjék, hogy ne üssenek túl nagyot a másik fejére. Csak nézték egymást és a falakat egyik – másik háta mögött. Aztán hosszan nézelődtek a csizmák orra hegyén. Mindenki érezte, hogy nem kell, s nem lehet helyet adni a mátkák csókos vágyainak. Látták, hogy valami nagyon fontos dolog történt. Csak úgy sétaként nem eshetett ez a feljövés. Valami szörnyűség esett vagy éppen készülében van. Az egész házban csak Moha volt, aki nem gondolkodott. Ez egyel több szokatlan volt, amivel semmit nem tudott kezdeni. Nem is próbálja értelemmel felfogni, hogy ezek az emberek mikor tesznek valamit tiszta értelemmel, vagy éppen teljesen minden értelem nélkül. Csak forgatta a fejét, alig van nap, hogy ilyen csend legyen. Máskor egymás szavába vágva beszélnek. Szakadatlan figyelni kötelek, kitalálni mikor komoly vagy ugratós a beszéd, mihelyt sok, akkor nem olyan könnyű megérteni. Hogy hallgatnak, legalább csend van. Neki az érkezetekkel alig volt baja. S abból is csak a legkevesebb. Örvendett a csendességnek, boldognak gondolta magát, hogy nem kell találgatni semmi felől. Azt sem értette, hogy gazdái, máskor vidám emberek, mit hallgatóznak. De nem kérdezhetette meg. Aztán egyszer nagy későre eszébe jutott, hogy a vendégeket megfaggassa, ennének vagy innának valamit. Biztosan, a hegyre mászásban megéheztek. Azok csak rázták a fejüket. Aztán megint neki jutott eszébe, hogy még ezen az éjen fel fog kelni, hogy a kispajtákba benézzen. Van valami tíz vagy tizenhárom juh is, megbárányozhatnak.

Megkérdi hát, mert csak ülnek, hogy ágyazzon a vendégeknek. Különös tekintettel Rékára. Tényleg nem mindegy, hogy miként osztják el a fűtő mellett szokott fekvő helyeket. Ez a válasz is csak fejrázásból állott. Hát szerencsétlen egy napon makog ez a Moha. Ki tudja, mit kezdenének vele. Más kérdezni való nem jutott eszébe.

Már éppen a teljes leálláshoz közeledett minden. A nagy rendező aztán leszólt, az állatok felkapták a fejüket, makogtak és bögtek, kérdezték, hogy mi van kinn. A kutyák vidám csaholással válaszoltak, nincsen semmi, böfögjete csak csendben tovább. A legények feltápászkodtak, nyugalommal kijöttek a tornácra, a háziak az erdő felé leskődtek. A feljött vendégek egymást nézték, mintha jelet váltottak volna. De beszédnek semmi jele, még egy vékonyka hang, de szisszenés sem volt. Az állatok lassan – lassan megcsendesedtek, a tornácbeliek visszamentek a kemence elé, újra körülvették az asztalt. Réka a kemencének háttal, Ferke vele szembe, az ajtónak háttal, s jobbról Balázssal szomszédul. A másik két legény a kemence szélére telepedett, Moha egy takarót terített a hátára, Gyárfáska a levetett csizmáját szemlélte, aztán a sarok felé lökte. Így ültek a nagy csendben, talán már hozzá is szoktak.

Valamelyes pókmásztató idő eltelésével Ferencke krákogásra szánta magát, ejsze valamit mondani készülődött.

– Balázs, ki a te édesanyád? – kérdezte hirtelenséggel Ferencke a szólítottat.

– Molnár Karolina, tudtommal – tétovázott Balázs.

– Ki a te édesapád? - nem állott le Ferencke.

– Hát nem – e Molnár József? De minek kérde? - fordult neki Balázs.

– Te csak válaszolj az én kérdésemre – billentett a levegő félreállításán Ferencke.

– Csakis Molnár József – igazított Balázs.

– Na látod, milyen szépen tudod. Most ugyanezeket kérdezd meg tőlem is.

– Ferencke, ki a te édesanyád? – kérdezte szófogadón Balázs.

– Sebestyén Anna bizonyosan – mondta nyugodtan Ferencke.

– S a te édesapád? – folytatták.

– Hát Molnár József – mondta készségesen a kérdezt. A többi csak csodálkozott a hallottakon.

– Ebben, te biztos lennél?

– Hát hogyne. Most kérdezd ezeket Rékától is?

– Réka te, tudod – e ki az édesanyád?

– Sebestyén Annának mondják.

– Hát édesapád ki lenne?

– Ha igazat hallottam, akkor mától Molnár Józsefnek nevezik – szólt a kérdezt. Amitől Gyárfáska a térdeire könyökölve bámult. Moha nem is fogta fel teljesen. Az ámulattól nem tudtak hova lenni. Mit beszélnek ezek össze. Gombát ettek volna vacsorára?

– Hát ezt mitől találtátok ki? - kérdi Balázs.

– Mondja el Réka, ha bírja – hártott Ferencke.

– Édes Balázsom, nagy baj szakadt rám, Isten verése esett velem. Hallgattam, amíg lehetett. Csakhogy ma azzal fordult nekem édesanyám, hogy bizonyosan teherbe vagyok. Én még nem tudtam, milyen az. Csak tátogtam. Arra édesanyám azt mondta, legyenek őszinte, mondjam el mikor kezdtük el egymással a dolgot. Mondtam azonnal, hogy mi együtt semmit nem tettünk. Csak annyiban voltunk, amit a csókból és az ölelésből ki lehet bogolni. Hanem el kellett mondani, hogy sarjú hordáskor, egy felrakáskor, Csoma Karcsit hamar elküldte volt, mikorra lejöttem a szarúból, édesapám lenyomott a soroglyára. Mikor a dolgával meg volt, akkor halálosan megfenyegetett, ha valakinek elmondom. Hallgattam vele, mert nem gondoltam, valami legyen is belőle. Aztán azt gondoltam, ha már így fordult, akkor az újév előtt neked a tudomásodra hozom.

– Hát mondjuk, ez elég szép dolognak mutatkozik – szólt Balázs és méregette a sírásra készülődő lányt. Volna olyan hely, ahol karácsonyi ajándékba mehetne ez a dolog.

– Hanem édősanyám ekkor rákezdett, hogy ő éppen sarjúhordáskor mondta be édösapánknak, hogy egyikünknek sem édösapja. Az egésznek a te édösapád az apja. Arra mondta neki Sebestyén, hogy ennek vastag leve lesz. Hát velem el is kezdte. Estére, mondta Ferencke, ne legyünk restek, jöjjünk el és mondjuk el, ha te vagy a nagyobb testvérünk. Álljunk bosszút. Mert most velem aztán mi legyen?

– Ezt ki kell gondolni – szegte le a fejét, meglepetésében felindult Balázs.

A pókhálón megint leereszkedett a csend. Mindenki nézett valamerre. Réka szipákol, nyelte a könnyeit. Gyafika arra jutott, hogy szóljon Balázsnak, menjenek le a faluba. Találjanak ott a helyen valami alkalmas dolgot. Mire jól kigondolta, arra Balázs felszökött, máris a csizmába termett, kabátot és kucsmát elég katonásan vette, a tornácon elvette a hótalpakat. Ahogy szaladt az út felé, úgy látszott, hogy a kezében egy bot van. Ferencke utána kiabált:

– Balázs, ne vidd le a fokost, baj leszen abból. Balázs, nem hallod? - de hiába minden, a szólított már a tisztás túloldali martjánál a havas felé tartott.

Legott felvette a talpakat. Úgy szökellt a hó tetején mintha nem lett volna semmi súlya. Szinte megfoghatatlan, mennyire gyorsan halad az ember, ha a mérge és a bánat úzi. Balázsnak is elég volt, amit hallott. Réka nem lehet a szíve birtokosa. Hát ez hétszentség. Hanem mi leszen a tisztaságával. Aggodalmas testvérnek mi a dolga ilyen esetben? A kisgyermek megmaradásakor ki fogja majd bekötni a fejét. Vagy hová bujdosik szégyenével? Ha a kisgyermek nem maradna meg, akkor kire lehetne számítani. Mit tegyen az öreggel, leüsse vagy megölje. Nem okosabb lenne alkudozni a gyermek felnevelése felől? Mitévő legyen? Az pedig egyre bizonyosabb, hogy haza nem mehet tanácsot kérni. Szinte mérget vehet rá, hogy az anyja ebből a dologból semmit nem tud, s az apjára nem kezdhet rá, hogy és mint volt, ezekben az években? Nagyon el volt gondolkozva, a kucsmát tologatta eleget, hol hátra, hol előre. Néha megfutamodott, aztán lihegve lassított. Nem nagyon tudta, hogy mit fog tenni. Így érkezett a Kozmás felől tartó réti útra. Ott az almafára feldobta a hótalpakat. Egyetlen percre állott csak meg. Megigazította a kabátját, a kucsmáját, egyet – kettőt dobbantott a csizmájával. Kétes volt mit akar, úgy elgondolkodott, hogy nem vette észre sem az ördögfiókákat, akik rá vártak, hogy lássák a még nem látott nagy bosszút. Nem látta a jégcsapatatókat sem, akik a szívébe lopott ridegséget még hidegebb gyűlöletre sápasztották. Aztán neki lódult. Ment az úton be a házak közé. Az árnyak pedig sokasodtak, mert a Hold a nagy fényes pofáját valami párába temette és kezdett elfeküdni a Kéked Hegye mögött. A házak pedig csendben pipáltak. Rég eloltottak minden lámpát.

Így érkezett a Sebestyén porta elé. A fokost felakasztotta a vénasszonyok padjának fedelére. Úgy ment be a kapun, mint máskor békességesen. Csak aztán fog tervezni, ha elmondják azt, ahogy és mint. Anna néni nem gondolt a köszönésre, ott állott a tornácon, bizonyosan odafagyva. Csak sejteni lehetett, hogy az istálló vagy a csűr felé legyintett. Ment is Balázs, egyenesen hátra. A csűrben nem láthatott senkit, de nem is hallott. Belökte az istálló léces kertjét. A rendes ajtó sem volt betámasztva. Az eddegélő állatok hersegésén kívül csend mutatkozott. Kettőt vagy hármát lépett a közön előre, amikor nekiment a keresztbe álló létrának. Itt hagyhatta az öreg, amikor szénát vetett le a padláson át. Valahol itt van a lámpakampója. Ahogy nyúlkaált a láthatatlanban, a keze csak beleakadt valamibe. Elsőre nem tudta, mire vélje. Akkortájt máris kivehette, két ganyés csizma lógott alá a semmiből. Rájött azonnal, a gazda bűdös lába van a szeme előtt. Látni ugyan semmit sem látni, de a bizonyosság azért vastagabb a látható dolgoknál. Már nem is tudta, hogy milyen indulatosan jött le a hegyről. Az akasztott ember gondolata, a halál lecsupaszította a bűnököt, most már sajnálta a holtá lett öreget.

Mire kijött az istállóból Anna néni már bement a melegre. Az ördögfattyak más szórakozásra vágyva, kiosontak a kapun.

A kapu között, hazafelé nézett. Látszott az udvari házacskában még élet van. Valamit dolgoznak. Arra felé vette az irányt. Ettől kezdve bizonyosra tudta, sem a havasi juhokat, sem a Sebestyének lakásának udvarát többé nem látja meg. S a hozzá számítható pereputtyokat sem nézheti.

Nem is illetheti. Miért is láthatná? Akkor pediglen lássuk csak, kinek merre van erre valamivel felérő dolga?

Senkinek semmivel semmi dolga nem akad. Súlyos nehéz dolog esett meg most. Hát, ha nem több, de kevés híjával húsz ember élete botladozik valami húsz éve, s ma a bizonyosság órájában, nem tudni, ki számolhatna el valakivel. Vehetne valaki elégtételt? Balázs, mi vár még ma rád?

Nem tudta, mihez kezdhetne. A patak felé, letérőben szembe jöttek az ördögfattyak. Fura táncot jártak csak úgy kapkodta a tekintetét a repkedő farkak és szarvak iránt. Azt énekelték a fülébe, hogy csak egyet és csak egyet tehet. Azt pedig azonnal. Induljon megállás nélkül. Hajnalig nyoma sem maradhat. Azt kell tenni, amit a danolászók mondanak. Si – se – sö – sü – sss.

***

A kicsikart örökség

A hagyomány szerint a mi falvaink, egy – egy majorság környékén kerültek szem elé. A majorságokba alig tíz, vagy még egynehánnyal több család tartozott. Később a falu a majorság terjeszkedéséből, vagy két közeli majorság összeolvadásából lett. Vagy sok volt a gyermek és az etetni való száj, vagy baj került a fegyveresek előállítására körül. Vagy elesett az apa, vagy fogságra jutott a család feje, néha a nagy testvér. Vagy házasságba vitt valaki, minden pereputtyot. Szülésbe halt az anya, vagy csak nagyon beteg lett valami ismeretlen nyavalya miatt. Vagy a rokonnak kellett fogadni a megárvult atyjafiait. Vagy embernek vett legény beházasulása esett, vagy felserdült leány behozatala forgott fenn. Az idegenből kapott hozomány is a majorságé lett. Némely kiszakított terület volt, hogy továbbra ott maradt. Kertelés nélkül is. Így vagy úgy, a bajt el kellett hárítani. Így vagy úgy, az emberek dolgát el kellett igazítani. Kert vagy nem kert, semmi sem tart örökké. Bizonyos idő után a meglévő kertek hiányzó fogait elfeledték újra tenni. Bizonyos idő után nem húztak fel új kerteket. Ilyenek a legrégebbi bajok, de ezek nélkül nem lennénk. Először egy majorságnak csak egyetlen kapuja volt, aztán később, muszájból megengedték a több kaput. A kapujárás nehézsége mégsem volt akkora teher, hogy azért panaszt emeltek volna, a kaput nem a panaszért, hanem a könnyű járásért nyitották. Nem várt nehézség is támadt, de mikor ezt észrevették, már nem lehetett vissza fordulni. Itt szerep jutott a papoknak is, mert ahány kaput ismertek el, annyi kepe és gödölye begyűjtésére került alkalom. Ezen a vidéken a falvak két módon telepedtek. Vagy egy patak mentén felkanyarogtak a hegy felé, vagy lejöttek a laposabb helyre, csak a nagyobb patak mellé. Patak nélkül ma sincs falu. Mint ahogy erdőre is számot tartanak, nem mondanak le a szántókról vagy a legelőkről sem. A szükség a majorságok közé ösvényt vert, s a széleire kerítést emelt. Vagy árkot ásatott. Ezekből a szegekből aztán utcák és tizesek lettek.

A sokfelé tanyázó majorságok védelmére előbb cölöperődöket állítottak. Csakhogy a tatárok ezen kifogtak, mert szó szerint felégették. Erre kő és téglá erődöket húztak. Az építmények rendszerint magaslatokra kerültek, némely majorságtól elég messze. Vagy sáncárokkal vették körbe, ha ez a hely nem volt elég magasan. Az állatok és a termés oltalmára, a falu népének védelmére, jogosan fegyvereseket fogadtak fel. A bíró erősen oda nézett a fegyveresek hűségére. Aztán egy – egy nagyobb gazda magának külön fegyvereseket tartott. Ennek oka volt, mert a portyázó idegenek vagy környéki rablók nem várták be a várbelieket az igazság kiosztására. Márpedig egy falucska, ha fegyvertelen feküdt le, lehet nem ébredt fel. Csúfolódók mondják, hogy Benedektelek falunépe meghalva ébredett, mert a benedekteliek nem vettek fegyvert a kezükbe. Nem ontották mások vérért, kiontották az övéit. Ezzel adták meg, hitük drága árát. Ez a nép szó szerint értette, ne ölj. Ahogy a parancs mondja, tizből az egyik. Ezeket én most igen kutyafuttában mondom, de a valóságban is gyorsan mentek végbe. Nem értek volna oda a várbeliek, ha akartak volna se. Hogy nem tudták, így nem is akarták.

Veresmart régi, nagy falu. Ami hagyomány és örökösség felmerült az idők recsegő vagy ropogó szélmalomban, azt mind megtartották örökül. Mindenkinnek tisztelni kellett az apja meghagyását. Tetszett vagy nem, annak akarata ellen nem tehetett. Volt sok eset, hogy az ifjanc heveség ellene ment az apja nyugodt ráérőségének. Az utóbbit soha nem lehetett legyőzni. Még akkor sem, ha az igazság a gyermekre mutatott volna.

Tamás Ferenc bácsi és Györgybíró János bácsi régi, nagy barátok. Külön szinte semmiben nem voltak. Amit lehetett, mégis mindegyik a maga feje szerint cselekedte. Az együtt gondolkozók megtanulják a másikat. Ezzel az erővel arra is vigyáznak, nehogy teljesen a másik akarata szerint alakuljon az életük. Senki nem kételkedik benne, hogy a két öreg egymás gondolatát kitalálta, ezért sok esetben nem beszéltek. Csak tették a dolgukat. Valaki azt mondja, hogy soha nem beszéltek, nehogy a vadak megnesszentsék közelségüket. Közös dolgaikban csak aludni váltak el egymástól. Néhanapján arra se. Örökké vadászok voltak. Örökké vadászok maradnak. Szinte gyermekkoruk óta vadásznak.

Minden dolgukat végezték, rendben a családjuk iránt, vagy a község és a falusfelek javára. Hajnalba keltek, ha kellett. Ha reggel jöttek a vadak földjéről, a nap dolga után láttak, heverésre nem került idő. Éjfélkor indultak, ha menni kellett. Három napot is egybe toldtak, ha valami gaz vadat kellett cselvetéssel befogni, vagy bármi áron elpusztítani. Egy – két hétig is kaszáltak, versenyt a falubeliekkel, ha az őzek téli eledelére kellett szénakazalba rakni. Még az állatok szavát is értették. Mindent kitanultak abban az időben. Igaz, akkoriban előbb inkább madarásztak. Ott talált rájuk, Gáspár atya. Gáspár atyát ugyan az összes szerzetessel együtt, legott az akkori hatalmasok kirakták a rendi birtokból, de ígére csak nem maradhattak. Patakéren két, színdeszka házat építettek, abba beleköltöztek. Ott dolgoztak, még a kollektívbe is eljárak napszámba, mert a muszáj, az igen nagyúr. A templomi szolgálatuk szinte alig volt. Az is a főnök megfontolt beosztásával, hadd merüljön fel a nép alapos érdeke. Ki kellett valahogy játszani a rendszer nyomását. Az ellenkezés nem lehetett nyílt, csak a szorítás volt tűrhetetlen. Ami lehetett, az félig titkos volt, mert a rendszer nem támogatta a párton kívüli, tömeges rendezvényeket. Sőt hadat üzent a nem materiális isteneknek. A hirdetőket pedig szűkebb beszédre intették. Mindenki érezte, ez nem tart örökké. Materiális istenítések többen voltak, s még önjelöltek is kerültek. Maglátszott idejekorán, hogy ezeknek a napjait már megszámozták. Ettől független, mindenki igyekezett hasznosítani magát. A húsféle élelem, megint Gáspár atyára maradt, aki ebben örömét is lelta. Napközben, illendőség szerint csapdázott. Nem olyan veszélyes. Néha nagyvadat is fogott vagy lőtt. Homályban, nem ritkán és nagy csendben. A körülmények miatt, nagyon óvatosan, de határozottan végezte dolgát. Mindenki figyelt és várt, hátha magyarázat kerül arra, hogy semmi tévedés, semmi hiba, semmi véletlen baleset nem került, immár hosszú évek óta. Egy másik vadász azt mondta, hogy Gáspár mindig kartávolságban terítette le vadjait, hogy megkímélje a szenvedéstől azokat. A gyilkolás a vadnak kíméllettel együtt is fáj. A törvényesek által egy pár négyzetméterre szorított szerzetes, hogyan vadászhatott volna másként. Mindig feje felett lógott a felelősség baja, nehogy valaki észrevétlen mégis a közelében legyen. Észrevétlen, annak ártson. Egy nagy próba, hogy észrevétlen a vad mellé jutni, azért nem olyan könnyű. Azon túl varázslatosan szép, hogy esély kerül a vadnak is az ellenfél meglátására, a helyzet felismerésére vagy éppen menekülésre. Tisztára épeszű megítélésből fakadó félre beszéd. Egyetlen biztos dolog, amire hagyakozhatott, az a fohász volt. Istenem, kegyelmezz, nehogy másnak ártására legyek. Itt volt valami, amit a felsők meghallgattak. Nem lőtt meg senkit, véletlen se. Vadászott közel a faluhoz, soha nem lőtt a lakóházak felé. A havasban csak akkor emelte fel a fegyvert, ha semmi más lehetőség nem volt. A kése és a parittyája páratlan volt. A vonulásának messze földön híre kelt, nesztelen volt. Sokan csak a nyomáról, vagy arról se, tudták meg, ha valahol, valamikor elvonult.

Nos, egy kivételesen nevezetesen számítható napon a Ferke és a Jani, mértéken felül, valami tizenvalahány apróbb madárkát fogott, de csekélységük miatt nem merték haza vinni. Ehetőknek vélték, felismerték, aminek el lehet készíteni. Mégis. Éppen azon tanakodtak, hogy mitévők legyenek, mert a kencés lábú madarak úgylis megdögölnének, letörölgetni az idő még holnaputánig sem lenne elég. Máskülönben az állatkínzásért járó pokol képe sejlett fel előttük. De sors nemcsak próbára tesz, segítségére is siet. Az ösvényen, Gáspár atya sziszegve füttyörészett és ráérősen közeledett. Az eltelt fél napot madarászásra szánta ugyan, de semmi nagyobb fogás nem lett belőle. Rátalált viszont a két gyermekre, akik becsületes keresztény módjára mindent elmondtak, s ezzel az ő baja is egyenesbe jött. Egyenesbe jött azáltal, hogy a madárkákat elvette, hogy majd ő elrendezi. A szerzetes barátokkal megetette levesnek és zsenge húsnak, aminek tette az asztalra. Ugyanakkor megfogadta, hogy ezt a két gyereket sok értelmes dologra meg fogja tanítani. Az ígérettel már másnap nem késlekedett, a szülőkkel megegyezett, hogy a gyermekeket hasznos erdei dolgokra fogja megtanítani. Az apák szerették volna megtudni, ezzel a katonaságnak nem lesz beleszólása, nehogy valami állami szinten ellenzett dologba kezdjenek. A csendesítés szinte semmi sem került. Ettől a naptól, Gáspár papnak két árnyéka volt. Ezek az árnyékok nem a nap állása, hanem a pap hónapja szerint működtek. A szerzetes atya két oldalán, két pár kíváncsi szem lesett minden mozdulatra. Ha magukra maradtak, egymással

vetélkedtek, ki mit jegyzett meg a mai napi dolgok mezejéről. Semmi, mondható semmi, nem került el a figyelmüket. Került olyan eset, amire a szerzetes úgy gondolta, talán nem hiszik, hogy az a valami fontos vagy sem, nem figyelnek fel arra a dologra. Aztán valamivel egy héten belül, kérdés vagy döntés formájában megjelenik a nem kívánt dolog. A pap először remélte, hogy nem fognak kérdezni. Egy óvatlan pillanatba ő mondta, kérdezzenek bátran. Úgy megbátorodtak, hogy hirtelen, terhesen sok lett a kérdés. Csak úgy kapkodhatta a fejét a vallatók sűrűn pattogó kérdéseire. A világ tele van kérdésekkel. Nincs olyan ember a földön, aki mindre tudna válaszolni. Az ember élete sem elég a sok kérdést számon tartani. Hát még megválaszolni.

*

Egyszer hirtelen felgyorsult minden. A veresmarti iskola kevésnek látszott és divatja múlttá lett. A nyolcadik osztály tanulói megtudták, hogy Feri és Jani minden hiányzás, gyenge jegy és egyedi féloldalas képzés ellenére, végzett a helyi iskolával. Kiderült, hogy osztálytársaik nem álmukban képzeltek el a két kis vadászt. A két nagy vadász létezett, csak éppen tojánhéj keretezte még a megfoghatóvá lett marcona képüket. A záróvizsga nagyon jól ment. Minden felügyeletet a jelenlétükben s a szemük előtt lemásoltak. Minden tantárgyból, teljes oldalakat ismertek a tankönyvből. A hihetlenséget végül senki sem vizsgálta felül. Sőt valami csodás befolyás következtében annyira jól sikerült az iskolai szereplés, amennyire megengedte a görgényi erdészeti iskolába való beiratkozást is. Az anyák egy mondatos ellenvetését Gáspár atya, Márton atya segédletével, s az apák vérszegény áogatása – báogatása, és közbeintett hümmögése mellett leterítették. Az erdészeti iskola befogadta őket, s nekik nagyon jól ment dolguk. Igen ritkán jártak haza, akkor sem mezei vagy otthoni munkák miatt. Jót enni vagy jót aludni. A kopott holmi helyett másat ölteni. A fiúk hihetetlen gyorsan felcseperedtek. A távollét összefolyásával, a falubeliek észre se vették, hogy a katonaságot is letették, a nyakukról. Zöld ruha, ha észrevették vagy nem, sokak szemében egyre megy. Nem nyomott nagyot a latban. A zöld ruha pedig örökös lett, mert az erdész jószerével ünnepre is valami zöldest szokott magára venni. A lányok, akikkel iskolába jártak, már férjhez mentek, senki nem várt rájuk. A kisebb lányok felnőttek, de nem ismerték még a hírüket sem. Ez lehet a magyarázat, későn nősültek. Ferenc bácsinak hamarosan fiúgyermekében lett öröme. János bácsinak is jó volt a példa, neki is kettő volt elő írva, csakhogy a második is leánynak sikerült. Ez a kislány nem született a szerencse csillaga alatt, harmadnapra nagyon beteg lett. Édesanyja ugyanúgy. A hétvégére akkor bábaasszonyt és orvost is hoztak, csak már későre. Ami nem volt könnyű, az is olyan észrevétlen telt, mint az, ami nagyon könnyű volt. Mert nem feledem, hogy ebben a faluban is volt mindegyre könnyűségtől szép nap, vagy éppen a nehézségtől szabadulás öröme. Ferenc bácsinak a Ferikéje, szinte azon a nap mondta meg apjának, akaratát, amelyik napon Emese is jelentette, János bácsinak, beiratkozik az ipari iskolába, hogy a városba dolgozhasson. Egy évre rá az Imre gyerkőc is a városi ipariskolába ment. Eddig Katalin néni minden idejét a két fiára s a ház körüli dolgokra tartotta. Katalin néninek volt egy húga, Ilona néni, aki nagyon sokat segített János bácsinak, a kicsike Emese dolgait eligazítani. Először Katalin néni nem volt mit tegyen a töméntelen idejével. Ilona néni is egyre kevesebbet járta János bácsi házát. Jó szokás szerint Ferenc bácsi és János bácsi legott építésbe kezdett. János bácsinak nem lett volna annyira fontos, csakhogy sajnálta azt a sok szép épületfát, amit a barátjának kivágatott. Neki is kedve szottyant, hát építeni fogott. Vagyis mindketten először telket szereztek a Fojtós derekán. Ferenc bácsi egy nagyobbat, János bácsi egy kisebbet. Közben az erdészeti dolgát sem hagyták abba. A vadászatban sem lett semmi baj. Sőt a dolgot aztán teljesen be is fejezték. A mesterek s a tulajdonosok elégedetten nézegethették a munka gyümölcsét. A Ferenc bácsi magas ikerháza és a János bácsi ügyes házikója a külső vakolatra, s a lakókra vártak.

*

Van a faluban két hivatal, amit csak az ismerők tudnak megérteni. Nem a király vagy más intéző rendelte el, magától kezdett jární. Mondani könnyű, de ez valóban előjött. Maguk az emberek találtak rá, maguktól. Nem neveztek ki senkit az élére, mégis kitermelte az embereit, s jól járnak

egymással. Azért hivatal, mert működik, kéretlen is végzi a dolgát. Sőt, ha tiltanak vagy akadályt, gördítenének eléje, attól talán még jobban is menne. Megkérésre pedig kétszer – háromszor gyorsabban vagy legalább kétszer erősebben dolgoznék.

Az elsőnek a hírvitel dolga. A hivatalt egymás között csepűtelefonnak emlegetik. Az a dolga, hogy bármiféle pletykát a szóban forgókkal, valami módon tudasson. A legkevesebb, amit ez a hivatal megenged magának, az a hír megtóditása. Néha ebben mestereknek bizonyulnak a hírvivők. Vagy inkább hírverők? Merthogy volt már eset, amikor a történet csak egyetlen ember elméjében játszódott le. Mégis szinte mindenki tudott róla, sőt a fordulatokat is megtudta. Ebben a hivatalban férfiak és nők egyaránt szerephez jutottak. Nem számít, ha öreg vagy fiatal, a jó történetet szépen el lehet mesélni. Sok csodálkozó tekintetet tudnak vele begyűjteni. Csak a rossz nyelvek mondják, a vénasszonyok pletykások. Nincs a dolognak eleje, várhatóan vége sem lesz.

A másik hivatalt is a közösség hozta létre, ez a falu csendjének éjjeli ügyelete. Az éjszakai nyugalom biztosítása és a látatlanból kelő veszedelmek, elhárítása lenne a hivatal feladata. Volt, amikor ezek az emberek fegyvert vettek a kezükbe, hogy a falura leselkedőket móresre taníthassák. Régebb nagyobb szerepe volt, de most is kerül dolog. A nyugalmat felügyelni lehet más helyről jött emberektől, de lehet helyiektől is tartani. Ezek nem mindig a bolond gombától tesznek meggondolatlan dolgokat. Az őrségnek van parancsnoka, a többiek az adószedő által letett névsorból jönnek elő. Ha nem gondolom utána, hogy van jó ideje egy másik szokás is. Sokan a városi munka vagy a munkahelyi váltás nem találása, néha egyéb személyes ok miatt, fizettek valakinek, hogy menjen helyettük őrnek. Így alakulhatott ki egy állandóvá lett, fizetett őrscapat. Az éjjeli őröket nálunk egyszerűen patrónak nevezik. A patrók nélkül talán nem is lehet elgondolni a tyúkok berekesztését, a marhák fejését, a hátsó udvar bereteszelését, a szomszéd kéményének nézését, ahogyan esti füstjét eregeti az ég felé. A patrók ebben a tájban szemléztek a község házában. Figyelmesen jártak körös körbe a faluban, s még a kertek alatt járókat, s a patakon surranókat is feljegyezték noteszukba. A szolgálat közben a pihenéskor a sürgőset, vagy a végén a főpatrónak megmondták, a nem nagyon fontos esetet. Egyszerűen mindent jelentettek, ami mozgott. Ettől néha keresetté lett ember került horogra. Nem nagyon lehetett patróékkal kukoricázni. Jó is volt ez így.

A két erdész az egyik havasi legelőn és az állomás közelében levő nagyobb tisztított parcellán kaszás kalákát rendeztek. Nagy rendnek ígérkezett, birkóztak vele rendesen. Kellett, mert az őzek valamivel többen maradtak annál, amire számítottak. Szálas élelem nélkül pedig nem maradnak meg. Az első nap, minden baj nélkül ment, a kaszások behajoltak a rendbe, s vágták, mint Szalay a szappant. Délre nagydarab kopaszodott meg. Jöttek a rendverők, szétforgatták, kezdték a szárogatást. Az ebédet csendben ették meg. Délután még vágtak egy darabot, aztán mindenki hazament. A vadászok haza menet szénéztek az itató ösvényeknél, csapásoknál. Innen nyugalomra tértek. A patrók úgy emlékeznek, hogy ettől az estétől a Tamás portán az utcai szobában minden este égett a villany. Hogy miért kellett ennyi világosság, ma sem tudom?

Másnap ebédkor a szokott viccelődések és ugratások között Áron bá, János bá volt istennyugtassa feleségének az öccse, átszólt az abrosz felett:

– Hallom, Mesike áldott lett.

– Úgy bízza – hagyta helyben János bá, mintha némi büszkeséggel.

– Aztán nem lenne jobb, ha a régi száraz házban laktának? – kérdi Áron bá szinte erő nélkül, mintha restellné, amit előhozott. Lehet, hogy reáfordulás, mint hadművelet. Rögtön lehetett gondolni, hogy heves vitára volna felkészülve. Csakhogy János bácsi erre semmit sem szólt. A dolog egyetlen baja, hogy a nem válaszolás nélkül is a bogár beköltözött a fülébe. A délutáni frissítőt Ilona néni hozta ki, ő is megkérdezte, hogy Mesiék nem szándékoznak beköltözni a száraz házba. Mert az új ház még nem elég egészséges a terhes asszonynak, sem a porontyának. A kérdezett csak hümmögött erre. Este, hazafelé úgy tett, mint akinek beszélgetni valója van bement Ferenc bácsival s hajnalig szótlán vagy egyet – egyet szólva világítottak az utcai szobában. Hajnalban Ferenc bácsit felküldte a több munkással

a felső parcella felé, három kaszással a vasút melletti parcellára tért. Ott dolgoztak szinte megszakítás nélkül. Az ebédet Katalin néni hozta, jó ízűen megették.

– Te János, nem gondoltál arra, hogy Mesike...– kezdte elmenés közben Ferenc bácsi felesége, de János bácsi közbe vágatott:

– Én kell meggondoljam, vagy ők találják ki, mit akarnának?

Ezzel a dolog fenn is akadt, mint a kerengő levél a patakba nyúló ágon. Délután árnyékot rakott a domb felett. Még azt is mondta volna, hogy éppen nem akar medert szabni a dolgaiknak, mind a két házat teljesen hagyja, ha kell. Este lehet, időt kerít, s bemegy a fiatalokhoz, lássa meg, ha akarnak valamit, vagy csak a falu magától áll ki értük a kapu elé. Mert erősen nagy baj lenne, ha mindenkivel beszélgetnek csak vele, nem szólnak. Aztán úgy lett, mint mindennel szokott lenni. A veje jött haza a munkából. Lelkendezett, hogy milyen dolog esett vele azon a nap. Kifakadt egy borvízforrás a nyereg melletti bakkanyarban. Kimosott néhány kockakövet, erre ő féloldalas útlezárást kezdeményezett. Az édesapjával, akivel együtt útaszkodnak, ketten valami négy óra alatt elkormányozták a vizet, s újra rakták a kimozdult köveket. Boldogan összekacagtak, s a leánya súrolgatta a veje elállott vállait. János bácsi csak nézte, s hallgatta. Ezekkel veszekedjen? Aztán csak azt mondta, hogy gondolta próbáljanak meg a régi házba lakni, ha kell. Ettől szabadkozni kezdtek, ezt egyáltalán nem akarják. Kérdezte, nem panaszkodtak valakinek, tagadták, hogy erre vetemedtek volna. Békességben elváltak. Ismét Ferenc bácsinál virrasztottak, közben bóbiskoltak. Hirtelen felkapott fejfel néztek körül, aztán kezdődött minden előlről. Délre szinte a felénél tartottak a kaszálással, mikor Jancsi bá szíve várakozása szerint megjött Mesike. Kiteregette az étel alá való abroszt. Kirakta toronyba, a kosárba rejtekén hozott finomságokat. Mikor végeztek, elrakás között mondta, csak mintha nem lenne fontos:

– Édösapám, ezt a helyet kellene nekem adja.

– Erre aludni kell, mert fele sem az enyém.

– Már hogyné lenne, utána jártam.

– Csak a felén felezünk Ferenc bátyáddal.

– Azt csak maga mondja, pedig milyen jó lenne vendéglőnek.

– Hát a részemen lehet még vendéglőzni is.

Mesi elég durcásan ment el. Jancsi bá már délután bement a polgármesterhez. Véglegesíteni akarta a parcella dolgát. A szóbeli egyezséget papírra kellett tenni. Ferenc bácsi János bácsira és János bácsi Ferenc bácsira testálja a feladat véghez vitelét. A parcellát ketten fátlanították. A parcellán ketten tettek lucernát és lóherét, ne vegye fel a helyet a szederinda és a málnabokor. Aztán rá egy évre már kaszálható lett a hely. A szó egyezsége leszögezte, a hely nagyobb fele az őzeknek lesz kaszáló és etetőhely. A kisebb fele osztoznak, kisebb hétvégi házat húznak együtt vagy külön. Ezen a részen semmi sem lehet, ami az etetésre bejövő őzeket megzavarhatja. Milyen szép látvány lesz az erdő aljára kiálló őzek látványa. Ezt a parcellát letről Patakérről is, de a kanyarban lassító vonatról addig lehet látni, amíg a sínpár újra bemegy az erdőbe. Egy kis vadság, egy kis szelídebb zajosság, valami patakcsobogás és egy kevés madártrilla, ebből áll össze az egész. Ezt kellett papírra vetni. A kölcsönös végrendelet miatt meg kellett hívni Ferenc bácsit is. A három felnőtt ember ott sírt a községházán, a polgármester irodáján. Olyan szép volt ez az álom.

*

A mára virradó éjjelen Ferenc bácsi hiába várta János bácsit. Mióta Emese családjával mind a két házban lakik, Jancsi bá bejár ide, egyet – egyet hunyni. Az este későre sem jött. Délelőtt a községházán kellett találkozoznak. Nem jött. Jött viszont Emese, építkezési engedélyt kérni a parcellára. Hatalmas patáliát csapott, mikor megmondták, hogy a parcella célzott terület, s Ferenc bácsival közös felhasználású. Akkor neki támadt Ferenc bácsinak, hogy mivel csapta be az apját, hogy közös vagyongra fektetett. Egyszóval, nemcsak illetlen, hanem fondorlatos és vádló is volt egyszerre. A polgármester csendesítette. Az esemény szakadást szenvedett, a tátott szájú emberek szemöldökén volt a sor. Ott álltak s hápogtak a meglepetéstől. Két gyermek hozta a hírt, a parcellán átmentek kifelé,

köszönni oda mentek az árnyékvetőhöz. Megriadtak, amit láttak, János bácsi nyakán levő kötéllel a tartófához van kötve. A polgármester kiküldte a rendőröket. A szövetkezeti őr beszólott, estefelé Emese jött be a parcella felől. A patrófőnök is jelentett, a tegnap este Emese férje jött le a parcella felőli lejtőn. Ferenc bácsi haza szaladt a végrendeletért, ha bizonyításra lesz szükség. Ilona néni sopánkodott:

– Nem és nem, Emese nagyon szerette az apját, ilyent nem tett. Nem tett.

A szövetkezeti őr azt mondta, csak ő tudja:

– Ennek az Emesének egy utca vagyona nem lenne elég örökségül. Az apja két háza is kevés volt. Csak tudnám az ura természetét.

Minden felkérés nélkül, minden hivatal beindult, ami a faluban létezett. Nyomozott, kérdezett, faggatott és tovább adott. Délután a falu egy rajzó méhkassá lett. Szerették a vén vadászt, nem egyeztek bele, hogy gyilok áldozatává legyen. Mindenki csak kapkodta a fejét, mit fognak még megtudni? Veszekedés és torzsalkodás volt elég. Egyik öreg sem szerette, honnan tanulták a fiatalok? Mit hallhatnak meg? Talán azt, hogy meg sem halt. Vagy azt, hogy János bácsi baj esetén teljesen lemond a Ferenc bácsi javára. Arra kerekedne csak ki, az Emese tekintete.

***

A temetők válogatnak

Az én falumban az emberek dolgát a szokások vezérik. Alig tudok olyant, aki kiállna embertársai elé és megkérdezné, ezt miért tesszük, emberek? Csak tesszik, amit kell. A kellhető dolgokat az öregek és a szülők igen nagy igyekezettel adják oda gyermekeiknek. A gyermekek eleinte még fel – feltesznek valami buta kérdést az ami, vagy a miértről, s eléggé hamar megtudják, hogy minden hiába. Vagy nem válaszolnak a kérdésre, merthogy úgyse értené a gyermek. Vagy elkerülik a válaszadást, mert nem akarnak alkalmat adni az esetleges vélekedésnek vagy okoskodásnak. A gyermek az ilyent váltig megpróbálja. A gyermek pedig, bármire kapható lenne. Vagy meglesik, hogy megint megváltoztak az idők. Ebbe pedig beleakadni, a legnagyobb hiba lenne. Mert az idők szele nem az akaratumk dolga. Ezenképpen, elejét veszük. Ezt így kell, azt úgy kell tenni, s azzal kész. Világos, ha nagyapámnak jó volt, akkor mit tudnék ehhez kitalálni. Ha valaki képes valami újat találni, azt igen sok embernek meg kell tudni és kipróbálni. Csak azután lehetne megkívánni, na most ezután, még ezt is tedd. Ráadásul ezek még csak az apró – cseprőségek sorába valók. A legnagyobb legyintés azzal van kapcsolatban, hogy jócskán száz éve múlt, amióta a környéken nem volt kirendelt országgyűlés. Aztán az országos dolgok mellé, minek okoskodni semmiségek felől. Na, erre mondjad, hogy ez nem lényeges. Hanem, ha valaki a szokásokat sutba dobta, vagy a fejét másképp vetette a dolog felé, akkor aztán hosszan nézelődtek körülötte. Ha pedig nem tért meg, akkor nagyon sűrű harag felhőkkel vették körül.

A szokások nem mindig a felebarát előnyeit keresik, mégsem ajánlott ezeknek ellene szegülni. Azokat sem szoktuk firtatni, amiket a magunk hasznára találtunk ki. A lényeg az összesben ott rejtőzködik, amikor azzal dicsekszünk, hogy minden szokás követelésének eleget tesszünk. A másik érdekes dolog az én falumban, hogy az emberek nagyobb fele példabeszédekben gondolkodik. Efféle beszélő példákat vagy a templomban, ha a fonóban vagy éppen otthon szedték össze. Ez is kérkedés dolga, mert az embernek kell a magyarázás nyugalma, jól gondoltam, jól tettem, nem vétettem. Néha a serénységben szoktak kérni valamelyes rátermettséget, máskor az indulat fékezésére találtak ki valami csendesítőt. Azonban a fő dolgok öröktől fogva ugyanúgy mennek. Amikor az emberpalánta akkorára lesz, hogy gondolata lenne, mondogatnak neki. Mi van a csillagokkal, s minek a Nap az égre? Mutogatnak. Itt suvadt le a hegy, hitetlenség miatt, Ott támadta meg a medve, ha nem volt tisztába gyarlóságával. Magyarázzák. Ott a patak nem segít nekünk. Itt a meredeken ne járkáljon az ember. Észrevették. Ha Gábor száraz lábbal jár, attól húsvétra minden nedvességbe lábad. A kalapot nyáron sem jó letenni, ha azzal kezdte az ember a napot. Emlékeznek. Délig nem feledheted a reggelt. Ötven évig nem feledheted, ha alkalmatlan szegleten születél. Olyant tudnak rólad sokan, ha kell szent eskü mellett, amit álmodban sem láttál. Gondolni, még nem is tudtál volna, gondolni.

Itt belépnek a megváltoztathatatlan rendelések. Az Teremtő úgy látta jónak, hogyha itt megálltunk, maradtunk, akkor ezekkel együtt élünk. A magunk tisztességével egyetemben. Minden tavaszon előnt a kénköves hullám. Minden tavaszon ősi rendelésre, megtilttatik a földre fekvés. Azt sem engedik, hogy a Holtak Napja után a mezőn csángálgass. A répát, inkább tavaszig hagyj a helyén, mint a kérészes földben kapirgálj utána. Emlékeztetnek. Az ember az Isten szolgája. Az ember örökösen tartozásban van a léte miatt. Nem ingyen tették fel a piacon, a pudlira. Köteleznek. Jó emberré, kell lenned. A rossz embert elviszi az ördög. Néha engedményt tesznek. Sok jó ember között, a rosszak is megférnek. A rosszak arra valók, hogy a jók ne legyenek elégedettek magukkal. A példából kitetszik, hogy egyesek néha szégyenkezésre vannak ítélve, ha kell, az egész életük folyására. Néha szigorítják a követelményeket. A jókat arra találták, hogy riogassák a rosszakat. Nagy baj van veletek. A rosszakat jobban meg kell büntetni. A jókat a Földön is kell értékelni. Mégis az égiekre bízzák, ha a jót, ha a rosszat kell számba venni. Mert valódi elszámolásra, méltó büntetésre vagy serkentő jutalmazásra, igazán csak az égiek képesek. A szokások betartását az égiek is szokták követni. Többet látnak belőle.

Azt hisszük, hogy erre is csak nekik terjed ki a figyelmük. Jobban összevethetik az ember tevéseinek a súlyosságát. Itt azt is elmondhatjuk, hogy az emberek némi tétovázással, azért csak megbüntetik az embertársaikat. Az Isten pedig keveset hívja segedelmére az embert. Az emberek nem mindig kellenek ehhez. Az Isten többnyire magára van utalva. A nehéz dolgokat örökké magában kellett megoldania. Az emberek a saját bajaikkal is támogatásra szorulnak. Hát csak kérik meg. Aztán, a többit bízzák a mennyei gondviselésre.

A környéken bármilyen farkasordító hideg is legyen, a Kormos jege március elején megcikáz. A látásra kínált víz zavaros és agyagosan szürke, vagy éppen fekete. Hogy mitől olyan, azt vajon ki találja el? Mert a Föld alá nem nézhetek. Úgy látszik, sötétnek és zavarosnak, a környező fehérségek mélyén. Egy hétre rá, a borvizes kutakból túlcsondógáló erecskék is láthatóvá lesznek. Ezek télen alatt folynak. Tocsogtatják a széleiken maradt havakat. Olyan tiszta vizet hoznak, hogy az anyád könnye sem tisztább annál. A sötét vizeket megvilágosítják. Másik héten már a Poklos – patak is feléled. Benedek vagy Gábor napjáig folyamatosan készülődik. Gyümölcscsont Boldogasszonykor elkészül. Erre a Kormoson már a jégnek hírmondója sincs. Csak hömpölyög nagy büszkén, tele hólével. Először a borvizeket veszi magához, a Fojtós tövében. Jól összevegyül vele. Itt tekeregve, keresgélve csak a Károl bá csúrija mögött, nyúl a Poklos után. Eléri és elveszi. A beömlött Poklost még húsz házzal alább is külön látni a patak folyásában. Vastagon sárgás vagy vöröses vize teljesen tömör nagyságában ott hömpölyög a többivel, csak még nem vegyül azok közé. Olyan sűrű, csoda, nem húzza le a mélység. Később lebeg a büszkeségből. Alább pedig semmi sem látszik mindebből. Úgy néz ki, mintha egyetlen helyen fakadtak volna, mindenkor együtt jöttek volna a piactér felé, onnan neki a nagy országútnak. A hídnál önön maguk örökös ikertestvéreként folynak ki a lapályra. Ha mikor rájön még egy kis jegecedés, de arról már senki nem tehet. Nem is veszi számba senki, annyira szokott. Van, amikor május derekán túl is, lesz köröm a patak vizén, némely árnyékos helyeken. Vagy a Kishavas felőli huzatos szurdokban. Merthogy alatt, még a hidegből is több van.

Bartha Károly bácsi itt élt, ez idő tájt, szemben a sikátorban. Ha még élt, mert a falu között járkálni, igencsak régen nem látta senki. A patak felől volt egy kijárástalan, behemót csűr, ha a használatlanságára gondolok, tátogok, vajon minek van ott. Ezen az udvaron nem az egyetlen lehetetlennek tűnő valami. Az istállóhoz csak a lakás körbejárásával lehetett eljutni. Nem volt amiért, mert az istállóban nem tartott semmit. Csak a penész szaglott, nagy terjengéssel. A pajtában malacot tartott, amíg elfáradt a darát és az áztatottat hátra hordani. Akkor embert hívott, s a beste disznóját megölték. Addig evett belőle, amíg abból tartott. Valami hat tyúkjából harminc lett, már nem éri el azokat, hogy megkopassza. Kutyája, macskája nem volt. Minek? Az öreg házban túl hátrafelé rég nem járt senki. Az utcán elől felől, van két nagy ház, becsületes tervezésre gondolt csűrrel és alkalmas istállóval, megfelelő pajtával és toldott eresszel. Ezeket nemrég építették az öccse gyermekeinek. Sem az építés előtt, sem az alatt, de az építkezés után, egyáltalán nem járt azon a részen előre, ki az utca felé. Az egyik testvér már beköltözött, a másik még a párját kutatja és válogatja. Aki sokat válogat, több férget lel. Lehet, nem tudja, mit tesz, ha válogat. A kis utcában alig jár valaki. A fiatalok a csűrjük felé betértek, az öreg felé semmi módon nem tekingettek. Ha az istállóban vagy a pajtáknál jártak, akkor sem az öreg felé lesemkedtek. A szárításra kirakott fákon át, még ágaskodva sem láttak volna át. Az öreg házhoz régen, toldottak egy előszobafélét, vagy amolyan nyári kertet. Nagy ablakkal és tele virágokkal. A toldás a fél udvart elfoglalta. Minden mássá lett ettől. Igen szép virágokat ápolgatott. A falakon belül és kívül, dúsan lefolyó nagyvirágú tölcseresek színezték a fakóvá lett falakat. A gerendákra fityegőket kötöttek fel. Ezeket elég nehezen lehet öntözni, a földjüket gyomtalanítani erősen sok időt rabol. A sarkokban filodendronok, mintha a padlóba gyökereztek volna. Két törpetuja az ajtó mellett. Gyönyörű kérgű nyírfa hasábokból ácsolt ládában. Télen belül, nyáron kívül. Hogyan lehet, ezeket a terheket, egyedül mozgatni? Hordozni? Csak az öreg tudja egyedül.

Az öregnek egyetlen sűrűbb látogatója volt, Széjjes Márton bácsi kocsmáros. A két öregcske abból a csodás alkalomból találkozgatott, hogy a kocsmáros hetente egyszer felment a felső utcán lakó

édesanyjához, frissen sült kenyeret vitt neki. Ilyenkor egy cipót letett Károly bátyánknak is. Akinek néhai felesége, aki évekkel ezelőtt meghalt, szintén ennek a jótett lelkű öregasszonynak leszármazottja. A cipóhoz egy Dianás üvegben erős pálinkát hozott. Kell ez is az embernek. Volt, amikor elolvasott újságot, vagy kért levélpapírt is hozott. Egyszer hétszámra nevetgéltek azon, hogy kerti hagymát kért, a piacról. Néha valami ételmezt is emlegetett, amit aztán a másik hétre meg is kapott. Borotva és tisztítószert kért néha, de a hamulével is sokra megy.

Ruhaneműt emlékezet óta nem vett. A cipői is lehetnének puccosabbak. Krémezi és fényesíti azokat, s hogy némelyike lyukas, azt senki nem veszi számba. Aki a magányban többre vágyik, az nincsen tisztába a bűne nagyságával... Egyetlen másik, sokkal ritkább látogatója a postás volt, ha lustaságból nem adta oda a nyugdíjat Márton bácsinak, másképp rendszeren nem jött be a sikátor végébe. Azt nem merte, hogy egyáltalán, de elég sokszor mégsem tapodta le a sikátorbeli gyomokat...

Karcsi bá, valami két – három napja kétségek között ébredt. A korcsmárosnak régebb meghagyta, hogy járjon el a papnál, puhatolózni. Megtudakolni, ebből az életből való kivezetésre, hogy is áll a szénája. Nos, ezen a reggelen két eléggé aggasztó dolgot is hallani vélt. Valaki, belső hang gyanánt, elég erőteljesen, arra intette, hogy nem illendő prókátort fogadni, ha az ember önkényes magányban, kifelé araszol a földi életéből. A rend az lenne, ha személyesen, lenyelt alázattal maga állna az Isten felkent szolgája elé. A másik hang pedig arról fenyegetett, hogy aki istentelen életet élt, istentelen haljon meg. Ha nem akarná, akkor is úgy leszen. Első hallatára is már megrettent. Aztán lecsendesítette lelke tajtékát. Később megint hallotta a mondást, sokkal hangosabban és tisztábban. Ettől eléggé jelentős szorongás vett erőt rajta. A tegnap este attól tartott, nem fog tudni elaludni. A félés oda lopakodott a virágok árnyékába. Jól érezte magát, ott maradt. Egy darabig tartotta magát. Aztán újra, meg újra előjött... Reggel arra ébredt, hogy ismét hallja ezeket a kedvére nem való hangokat. A tornác felől jöttek, arra fordult, hát nem leesett az ablak alatti fiókospadról. Ott volt abban a ruhájában, amit az este nem vetett le magáról, lefekvéshez készülődvén. Nem is készült igazán. Virrasztva gubbasztani kívánt volna. Csak hát bele szenderedett. Most ott a nagy karospad előtt, bámult magára. Ott fekszik, a földön, a padlón, félig felülve. Mint egy részeg ember, aki nem bír felkászálódni. Bajban vagy öreg, s nagyon egyedül. Savanykásan kacarászott gyengeségén. Lassan nyegődözve tápáskodott fel. Bele fogódzott a nagy padba, mégis nehezen ment. Erről nem fog eldicsekedni, Marcikámnak. Olyan porcikáiról vélt számot venni, amelyekkel eddig nem számolt. Vagy eltört volna valamije? Hát ezt nem mesélheti el komájának. Mi a teendő? Titokban kell tartani. Fogadkozott. Mikor kell jönni ennek a Marcikámnak? Milyen nap is van ma? Egyik kérdés sem könnyű. Nagyon fogasok, inkább. Egyikre sem tud válaszolni. Mit vesződjön velük? Nézi a naptárt, aztán csak azzal marad...

Ami ételt a múltkor kedd nevében főzött, azt elfelejtette. Amit péntek nevében főzött, annak az edényeit már elmosogatta. Ebből kiderül, hogy ismét kotyvasztani illenék valamit. Most kedd következne ismét, ha már ne lenne szerda. Itt megint belezavarodott. Leült a lócára, a tűzgondozó szerszámokat nézegetni. A kasztenkában még van egy zsákocskában, száraz lófaszulyka és a padláson füstölt oldalas. Három – négy napra elég lesz belőle, vajha ötre is, kétszeri étkezésre bőségesen. Majd annyit tesz fel belőle. Feléből leves lesz, azt sült oldalassal eszi. Savanyú káposztát és főtt murkot tesz mellé. Feléből főzelék lesz, a levesbe főzött oldalast, mellé teszi lekopasztva. A savanyú káposzta ez mellé is elkel, hagymát pirít a főzelékre. Aki táncolni készül, vagy nagyon jóra gondolt, az tesz ilyent. A tenyerébe s a térdére párosat csapott, dobantott is az öreg:

– Nagyon jó lesz. A padlásra egyszer kell felmászni, s a pincébe is keveset kell menni – gondolta, mint aki büszke, s nem restelli a ravaszkas gondolatát. Ült a lócán, a tűzgondozó szerszámokat nézegette. A szárított karós paszuly lassan készül el. Még ma elindítja a főzést, estefelé aztán, csíráztató melegágyat készít a virágmagoknak. Akkorát, hogy palántálhasson majd benne. Ráérősen nézegette a tűzgondozó szerszámokat. Itt a falióra hallhatatlan ketyegését lenyelte, csak a rászakadt nagy csendben, hasztalan okoskodott afelől, hogyan tartja észben az idő folyását. Segített neki aztán a harangozó, délre harangozott. Az óra makacs állásban valami délutáni órát mutogatott.

Legalább egy napja áll a semmire való. Széjjes Márton kocsmáros, most jött le az édesanyjától, így találta Károlyunkat. Kezével a hideg főzőkályhának támaszkodva, homlokát kezére lehajtva búsult. Mert csak búsulásnak vehetjük ezt a lehajtott fejtartást. Megnézte figyelmesen, s úgy becsülte, hogy az öreg bátyánk csak elbóbiskolt. Örömünkre ez derült ki abból a próbából is, amivel egy kissé megrázta a csendesen búsulót. Ahogy éppen csak finoman megmozgatta, azonnal feléledt, mintha semmi nem lett volna, nézte a zavaróját.

– Egyből mondd meg, ha beteg vagy! Fáj valahol? – heveskedett a koma.

– Mondhatni, semmi bajom – igyekezett a kérdezett.

– Mióta támasztod a kályhát? – folyt a vallatás. Csakhogy erre a kérdésre nem lehetett rögtön válaszolni. Az órára révedt, látta mennek a mutatók, most rettenetesen messze vannak attól a helytől, amikor utoljára nézte meg. Az inga kattogását is jól hallotta, a láncok surranását teljesen érzékelte. De ez csak a belsejében és a fejében motozott, ebből Marcika semmit nem érzékelhetett. Nem is akart válaszolni. A reggeli dolgai és elhatározásai nagyon messze levőknek tündek, soha nem gondolt arra, hogy mi lesz, amikor délelőtt is elnyomja az éjszakáról elmaradt álom. Most ez történt. Nem szégyent, csak megbántottságot érzett. Nem merhette megmondani Marcikámnak, hogy a lelke hangjától nem volt álma. Az is bántotta, hogy a napokat összekavarta. Nem gondolt arra, hogy lehetne, már éppen egy napja s több, van ebben az állapotban. Most erre gondolt, ha lehet még jobban megszeppent.

– Kilenc után ültem le, azóta az életem gondolkodom – füllentette. A kérdező ezt nem tartotta soknak. Bólogatott hozzá. Benyitott a kamrácskába. Ott a padlásfeljáró fogait tanulmányozta. Károly figyelemmel követte. Készült a vizsgálódó kérdésre. Az késett. A vallató folytatta játékát.

Benézett a kiskasztenbe. Megnézte a szemetes edényt, s elment a pinceajtóig. Alaposan és sokáig nézegette azokat. Nagy későre kimondta, amit kérdezni akart:

– Mikor ettél utoljára? – a kérdező támadólag nézett a kérdezettre.

– Hát a reggel – könnyebbült meg a vizsgált. Sokkal rosszabb kérdéseket képzelt maga elé.

– És mikor melengettél főtt ételt? – nem szűnt meg a faggatás.

– Az a tegnap is volt – huncut mosollyal kente el, hogy valami mellékes gondolata is támadt arról, amit Marcikámnak kérdeznie kellett volna.

– Az ártatlan piruláid nem fogytak ki? – jött az újabb kérdés.

– Van elég belőle.

– Vizsgálatra mikor készülsz?

– A nyáron kerül sorra – várhatóan ennek a beszélgetésnek estére sem lesz vége.

– Jól emlékszem, hogy a szíved nem volt beteg? – kíváncsiskodott a kocsmáros.

– Jól emlékszel, s a vérnyomásért is csak a nyári melegben fogok kijárni a betegrendelőbe – ment a válasz a várható ösvényére bocsátva.

A kocsmáros ez alatt mindent kirakott a két rongyszatyorból. Amit a kamrába, s amit a kiskasztenbe kellett, mind oda rakta. Károly ez alatt ülve maradt a kályha előtt, nézegette, ahogy ez az ember ide – oda cikázik a házban. Aztán Márton szólt, hogy Károly is telepedjen az asztalhoz, ahol éppen letelepedett.

– Most pedig térjünk a lényegre. Kezdjük azzal, hogy a temetőgondozóhoz mentem. Ahogy a küldöttséget megbeszéltük. Neked sem a külső temetőben, sem a templomkertben nincs egy négyzetméter helyed sem. Megvéve vagy bérbe kérve, egyáltalán. Venni akartam, azt mondta, téged akkor tiltottak ki a helyi temetőből, amikor megtiltottad a néhai Piroska tanító néninek a papi temetkezést. Ha azt a részt, amiben a feleséged a mi családi sírunkban van bérbe adnánk, akkor sem mehetsz be a temetőbe, de a mi bajunk is meggyűlne. Akkor a paphoz mentem, hogy én tartsak védőbeszédet neked ezen kitiltás miatt. Tudod miket mondott nekem?

– El tudom gondolni, legalább tízszer megleckéztettem a szipolyozó bandát az egyházi adó miatt és a vasárnapi iskolával is, ráncba szedtem őket. Minden féle vallású papokat együtt, mert egyformák.

– Megvan a keletje. Egyik pap sem fogad be, egyik sem fogad el tőled fenntartási díjegylenlítést, senki nem vállalja, hogy emlegesse a fejed felett temetési beszédben, amiket végeztél a falu népe ellen. A határozat nem a papé, hanem az egyházi tanácsok tagjai hozták. Elrettentő, hogy négy féle egyház négy tanácsosi testülete, egyhangúlag ellened szavaz. Talán nem volt csalás abban, amikor nem nyerted meg azt a legutolsó választásodat.

– A helyi tanács nem fogja engedni, hogy a temetőn kívül temetkezzem.

– A községi tanácshoz is elmentem. Azt kértem támogassanak, nehogy úgy földeljünk el, mint egy akasztottat a falu kertjein kívül. Azt mondták, hogy jó helyed lesz a saját kertedben a patak felől. Ha nem tetszik, abba a földbe temetkezz, ami a tied volt és be akartad vinni a kollektívbe, a falusi emberek akarataként. Hol volt neked földed azon kívül, amit a miénkéből használtatok.

– Nem volt egylépésnyi sem. Éppen azért akartam mindenki közös javát, hogy ami van mindenki egyformán, megkaphassa a jussát.

– El tudod képzelni, hogy bárki ezt gondolta volna rólad. A jegyzőtől és az orvostól is kivettem az engedélyt. Nem lesz akadálya, ha a saját kertedben temetkezel. Készíts el egy kedves virágos sarkot, attól aztán mindenki másképp fog vélekedni.

Letette a hivatalos papírt az asztalra. Összefogta a szatyrokat:

– Ma vasárnap van, holnap délután nem nyitok, még erre jövök, hogy erről a dolgról beszéljünk.

A kocsmáros sietve elment. Nem akarta tovább piszkálgatni ezt a tömény szégyent. Károly is csak a kályha felé tudott fordulni. Vasárnap van, vagyis valahol eltűnt néhány nap. Nézegette a tűzi szerszámokat. A múlt héten mondta a kisebb unokaöccse, nehogy valami bolondságot tegyen. A másik öcsi a kerti temetkezést emlegette, búcsúbeszéd nélkül, mint egy kutyát, csak rámerik a kiásott földet. Szent miatyánk, ezek már régebb tudnak a fondorlatról. Milyen ember lehetek én ezeknek a szemében? Sehol sincs hely ennek az embernek, halála után. Vajon mit tehetnének vele? Beválik a Flóra néni jóslata. Azzal riogatta volna, hogy amennyi földet elvett az emberektől, átokul annyit rakjanak rá. Mindent vissza és kipereltek, kérkedtek vele. Mindenki kitámolygott a kollektívából. Csak a vezetőtanács maradt hű. Most annyi földet raknak rá, ami benn maradt a kollektívbe. Ebben a faluban semmit.

Lehetséges lenne, hogy ne tudjon eltemetkezni?

Mi nem lehet, a mai világban?

***

Ne hagyj, nevedre tolni a foltot

Ezzel az esettel, nem akartam sehogy sem előállni. Pontosabban beszélve, nem akartam a nyilvánosság elé lépni. Minden bajnak vannak szenvedői, s nem ritkán haszonélvezői is. Ennek, az elhallgatni való bajnak pedig olyan háttere van, aminek a szenvedőit nem lehet előre kiválasztani. Az sem biztos, hogy olyan erkölcsi emelvényen állok, ahonnan ítéleteket lehet kiosztani, vagy mindenki egyformán értékeli a szándékot, ha az jobbítónak is mutatkoznék. S a gondolat vége abba botlik meg, hogy ki a valódi szenvedő vagy az igazi haszonélvező. A második bajom ezzel az üggyel az lett volna, hogy mindent csak a pletyka szintjén hallottam az esetről. Ennek hitelt adni, egyszerűen nagy könnyelműségnek gondolom. Ezért, aztán minden alkalommal elhessegettem, a dolog inkább nem érdekel. De az életünk, nem éppen a saját akaratumk szerint folytatjuk, sőt alig hiszem, hogy irányíthatjuk.

Községünk embereinek, és az ők furcsaságai között előkelő helye van, illendően minden rangját és korát megfelelően tisztelve, csak egyszerűen Savanyú Pistának, és az ő híres rigolyáinak. Mitől furcsás ez az ember? Volt nem egy ilyen. Hát állategészségügyi járványelhárító létére sok kisebb – nagyobb bogara volt. Tett egy – két emlékezetes dolgot is, amit szívesen elfelejtene. Ami az állatokat illeti. Meg olyant is, amit mások semmiféleképp nem felejtenek el neki. Néhány ember esküszik, hogy nehéz lenne megfelelő módon kifizetni valamilyen tartozását. No, de ne kezdjünk kákát csomózni. Minden attól van, hogy ki mondja. Ha az egyáltalán hiteles. Előbb, falusi rádiót szervezett, aztán megalapítja a vezetékes televíziót. Mikor senkinek nem jutott eszébe, hogy itt az Isten háta mögött, televízióadást lehetne nézni, Pista bá addig jött – ment, míg egyszer megérkezett egy nagy tekercs kábellel, azt a saját lakása, a művelődési otthon és az iskola között megosztotta, kibogozta, kiegyengette és felakasztgatta, hol mire lehetett. Egy hét múlva a három épület között, rendre kigyúlt a hat színes lámpácska. Azt mondta, hogy a lámpák a televíziók helyét foglalják el. Egyelőre. A tapasztalatszerzést így is sikernek lehet titulálni. Az első teve egypúpú volt. Csak egyetlen fővárosi adót fogott. Mindenki boldogan nézte. Sokan annyira átélték, hogy elkezdtek mesélni, hogy éppen mit látnak. Vagy éppen csak lefordították a nyelvét, a látottak. A meccses emberek lelkesedését használtuk ki, megalakítottuk a sokpúpú teve érdekközösséget. Előbb három, majd több adásra terjesztettük ki megfogó karjainkat. Ebben az időben már sugárzókkal szerződni is lehetett. Így lett aztán Pista bá, a fővezér több tényérvevő boldog, előfizető tulajdonosa, tizenkét állandó adás bér és adófizetője, büszke átjátszója. Mikor aztán a jámbor nép ezt meglátta, vagy később hallott róla, ébredezni kezdtek, szinte mindenkinek kellett volna ebből a finomságból. Az egész völgybe, aztán szertement néhány szál drótočka, nap, mint nap, egyre több helyre került tényér a háztetőre, vagy ágas a kapura. Nem mondom, hogy teljesen békességesen, de csigalépésben mindenhová elért a vezetékes televízió. S az azt kísérő hümmögés. Volt, amikor füttyögést és tapsolást is szült. Akik siettek, persze elégedetlen nézegették a lassúságnak nézett ügyködést, s nógatták, hátha ettől valamennyire serénykedne a dolog előre lépése. Csak úgy. Ez ment egy darabig, hanem az egyik több nemzetes labdarúgó bajnokság idején kiborult a bili. Bánatunkra, vagy szerencsénkre úgy alakult, hogy nagyon elkeseredtünk. Az országos központi televízió nem adta a meccseket. Pista bával az élen, nem sokat aludtunk, amíg ki nem számoltuk, hogy milyen legyen az orosz vagy ukrán antenna. Mert az oroszok éppen sugározták a meccseket. Nagy tehetsége volt a munka megszervezésébe, a beosztások felvígázásában és az eredmények gondos és nyomatékos begyűjtésében. Határidőre meglettünk. Igaz, hogy hát fogtunk hangyát is eleget, de szép meccseket is láttunk. Majd azután bulgár antennát mesterkedtünk. Mert onnan valami énekesztivált adtak, és egy iparvásár is volt. Meg kellett volna, hát megnéztük. Onnan már egy lépés volt hátra. A magyar antennát is megvallattuk. Könnyebben megértettük volna műsoraikat. Nem boldogultunk semmiképp. De ez nem vette kedvünket, máig tapogatózunk a megoldás pulzusát. Más utakon kerültünk a cél felé, a legnagyobb bajunk a pénzforrás

hiányában mutatkozott. Azóta már két saját csatornánk is van. Vadonatúj. Most barátkozunk a gondolattal és szokjuk a műsorgyártás titkait. Más televíziók válogatott műsorát adjuk le, a válogatást pedig a magunk előállításával hígítjuk. A vezér, maga mellé gyűjtötte azokat az érdeklődőket, akik vállalkoznak arra, hogy a többieknek csak ilyen önkéntes alapon, a szabad idejük rovására, szórakoztató műsort válogassanak. Persze ez nem ilyen egyszerű dolog, aki nem végezte el sem tudja képzelni. De aki már próbált, az talán egy életre megfertőzte magát. Nem olyan egyszerű, mintha csak elmondanám. A helyi adásra van embereinknek a legnagyobb gondja. Itt ismerkedünk meg magunkkal és a szomszédunkkal. Gondjainkkal, bajainkkal, örömeinkkel egyaránt törődünk, és megpróbáljuk az embereket is meglátni, a becsületes hagyományokat fenntartani s az arra érdemes büszkeségeket feltámasztani a hamujukból.

Ezt és még ilyeneket mondott rólam a balkezemnek való segédem, Harsányi Lajcsi, amikor a helyi tévét a hallgatók szíves figyelmébe ajánlotta. Ezen szavakkal a saját becsülésüket is meg akarta alapítani, mert aztán a műsor előállításának a baja, egészen rájuk szakadt. Aztán vélhetőleg ékes magyarán elmondta, hogy amit mondunk, annak igaza van, s amit mutatunk az a becsülés dolga, nem adunk közre semmit, ami értéktelen. Mert hát, azért azok a profik, átadnak elég szemetet is nekünk.

Azt mondom, hogy én nem adok, amolyan oknyomozó riportokra parancsot, sőt az egyszerűbb dolgokat szeretem, amikor két – három képsorból, és néhány vélemény összevetítéséből, kész a közvélemény. Bizony ez nehéznek mutatkozik, de ez a praktikus. Mert az ember magától mondja az ítéletet. Mikor a legényünk, vagy a leányunk summáz, az emberek már eldörmögték az ítéletet. Az pedig rögtön szárnyra kel, s az egész Tekenyő – völgyet berepüli. Az emberek hamar felkapják és tovább görgetik, egyre nagyobbá és egyre kötelezőbbé lesz. Jaj, lesz annak, aki nem szíveli meg. Volt, hogy folytatnunk kellett a dolgot, hogy a tettes valamit elmondhasson mentéségre. Mielőtt elzavarták volna valamelyik faluból. A hosszas fejtegetésnek van egy nagy hátránya. A hosszadalmas boncolgatásokba az emberek belegabalyodnak, sőt elvesznek benne. Aztán, mintha azonnal elfelejtették volna, már nem is emlegetik. Egy – egy hányaveti vállrándítás után elvész a víz tükrén az a tétova fodrozás. Hullámkeltés pedig nincs is. Nem marad fenn a tanulság.

Jelenleg éppen nincsen dolgunk. A legénynek egészen kész, de a leálynak is szinte befejezett, az e hónapra tervezett két – két közérdekű műsora. Úgy látszott, hogy könnyed hónap elé állnak, szinte szabadságot is vehettek volna, ha ilyen lett volna, a hónap egyik – egyik felére.

Már mondtam, hogy szinte soha nem az ember dönti el, hogy holnap mi várjon rá, illetve másnapról mit kell megtennie feltétlenül. Itt a hegyre feltekeredő kavicsos út mellett, vagy odébb a lép helyére betérő néhol füves ösvények között, örökké lappangott bár egy titokzatos eset, mesés vagy legendássá izmosított megjelenítése vagy lejátszása. Az előadás vagy az elmagyarázás igen lényeges volt mindezen dolgokban. Azért mondom így, mert szinte soha nem lett teljesen igaz az a történet, ha a kíváncsi hallgató ember a lényegi, vagy az eset mozgató indítékai felől kutakodott. Könnyű más viselt dolgait előadni, néha némi átéléssel fűszerezve, talán érdemes. Ha pedig a helyi bőség egy keveset aszottabbá lett volna, akkor a többi faluban biztos esett valami, amitől az érdeklődés nem lett kókadásra ítélve. Voltak időszakok, amikor csak egy – egy foglalkozást mutattunk meg. Alkalom adtán valami ünnepet magyaráztunk el. Volt eset, amikor a disznóvágáskor a szalonna sózásáról, fűszerezéséről meséltünk nénikéket. Volt, amikor egy – egy törvényes eljárást szaglászunk körül. Volt, amikor a futballpálya kerítését leszaggatókat kaptuk el. A tavaly őszen pedig éppen egy olyan szabadcsapatra mentünk rá, akik a más terményét akarták volna elszállítani. A tűzoltó lehet hős, de a tolvaj nem lehet példa. Így aztán nagyon óvatosan kellett a dolog madzagjához nyúlni. A rendőrrel, de a polgármesterrel is kellett egyeztetni. S ezeket a derék fiatalokat sem lehetett magukra hagyni, mert véletlen és tévedésből még megverte volna őket valami bérenc. Aztán a forrásainkat is meg kellett becsülnünk. Következő alkalomra gondolva, csak annak lesz megint kedve másokat mesével tartani, akinek ez eddig még kellemetlenséget nem okozott.

Így történt, hogy Kerekes Salamon Dénes komám első látogatását fel sem vettem. Türelemmel és tisztelettel meghallgattam. Ennyi. Hallottam én innen – onnan valamicske kuncogásokat. Azt mondják, hogy a Kurkó Ferenc megkanosodott. Mondjuk tavaszra kelve, ez nem olyan nagy csoda, de az igazsággal való összetalálkozását már nem reméltem megfejteni. A mondás szerint egy – két napra kimegy a falusi szövetkezetek kicsi könyvelőihez, ellenőrzésre. Történetesen ezek a kicsi könyvelők lányok és fiatal menyecskék. Őket a tavaly ősön vették fel az idős vagy képzetlen nők helyére, akik saját akaratukból léptek ki nem sokkal azelőtt. A fáradtak kilépését és az új erő belépését az említett úr, igen támogatta. A megfigyelés az alkalmazás után azonnal megkezdődött. Ott aztán, egy asztal és egy szekrény környékén eleget egymás mellé kerülnek, vagy összebotlanak, hogy kedvre derítse őket. Ferke a főnök magasságából, megadásra szólítja a lányokat és menyecskéket. Ott az asztalon vagy a földre leterítik az éjjeli ór subáját. Csak bezárják az ajtót, még dologidőben is, a franc se zavarja őket. Nem szeretem a mesét, de eléggé gondolatébresztő a hallotta – e kezdés. Dénesnek a két nagy leánya segédkönyvelő. Gyöngyi, a keresztleányom itt a kistréti kereskedelmi egységeknél, s Emese a patakéri szolgáltatóknál. Mikor Dénes itt járt, ez nekem eszembe se ötlött. Csak mikor elment, akkor világosodtam meg. Más este megint jött. Akkor már komolyra vettem a dolgot. El is mentünk Emeséhez, hogy az ő szempontjait is vegyük be a számvetésbe. Hát szabódott, nekem pedig olyan érzésem támadt, hogy már vele megesett a próba. Reggel megkérdeztem a polgármestert, hogy hallott valamit, a polgártársunkat feslető pletykából. Azt mondta, nem jelentős, valami feltételezett próbálkozását akarják az emberek bolhából felfűjni. Az elefántcsinálás nem olyan könnyű. No, egy percre megnyugodtam, lehet nem olyan lényeges, egy esetből mindjárt négyet látni. A mellékes gondolatok pedig ott ólálkodtak kezűben, na – mi – van – ha, hiszen ereje teljében levő férfi. Aztán naponta megiszik egy, esetleg még egy fél liter bort, csak délelőtt. Lehet, ez neki elég erőt ad. Korholtam is magam, öregedek talán, s az irigységem gyarapodik. Meg aztán a Kurkó gyereknek elég szemre való felesége van. Három gyermek mellett nem tehetett szüzességi fogadalmat. Betegségéről sem hallottam. Ami nem jelenti, hogy nincs.

Az ember nyugodalma korlátozott. Délután rendőri látogatás célkeresztjébe kerültem. A főrendőr a városból jött. Valami erkölcsi és mittudomén alakulatnak a tisztje, a két helyi rendőrt kinn hagyta, hogy az ablakokat és az ajtókat nézzék, nehogy valaki kihallgasson. Húsz perces filmet rendelt, kedd estére. De a képekre a szöveget, amit adna, hozzá csak kedd délután adná hozzá. Ha nincs elég személyzet, akkor hoz a városból. Arra én rögtön mondtam, hogy az nem jó. A filmet, hogy én szabjak határidőt, szerdára aztán fel is vállaltam. Körülbelül tizenkét percen át különféle nőket kell mutatni félig háttal, vagy profillal is letakarva, a riporter valami négy percet játszik, ő teljes nagyságban láthatóan. A nyomozó is szerepet kap, a másik négy percre ő bevágni való filmet hoz. Megkérdezte:

– Mennyibe kerül? – a tiszt nézett mereven, mint aki érti, hogy milyen francokat szorzok össze, és adok össze a naptári nap számával.

– Nem veszünk össze, hiszen természetes, hogy segítünk. Előbb azért még kellene valamiket mondania. Jobb lenne, ha tudnánk, miben vagyunk közreműködők.

Felkacagott:

– Hogyne, akkor mindenkinek elmondhatnák, hogy én mibe töröm a fejem és mi után nyomozok.

Hát hagytam az édes hitét, de biztos voltam, hogy a Ferencsel van dolga. A reklámárakat vettem elő, a húsz percből levettem a rendőr perceit, s hozzáadtam a szövegmontírozást, s egy cetlire felírtam, hogy mennyibe kerülhet várhatóan a megrendelése:

– Előleget kapok? – kérdeztem csak úgy, mert biztosan tudtam, hogy az egész filmet ingyen gondolta. Jó, hogy nem mondta, a saját bejátszásáért még fizessen neki fellépő pénzt is. Aztán búcsúzás közben megint elmondta, hogy a filmről hallgassak.

Az esti busznál vártam Gyöngyire, jött is, kérdeztem, hogy van, miként megy sora. Hát a dolgával elégedett, az egészsége meg van, Karcival is rendben tervezgetnek. Aztán ő is

visszakérdezett. Próbáltam azt mondani, amit jónak gondoltam. Aztán mégis megkérdezte, nem szoktam hét derekán a busznál várni, mi lehet az oka. Jónak láttam igazat beszélni. A főkönyvelővel kapcsolatos pletyka izgat. Szeretném tudni, ha fel van rá készülve.

– Alig várom, hogy oda jöjjön s valamit mondjon. Nem leszek olyan mulya, mint Mesi. Én nagyon határozottan megmondom, nem neki tartottam magam eddig. Ha kéjes sóhajtozást akar hallani, azt lehet telefonon is kapni. Ha nem szeretem, akkor minék tétessem magam. Majd aztán a kocsmában dicsekedjék vele, hogy mind a hús segédkönyvelőmet meghágtam. Akkor legalább egy legyen, hogy amikor kidob, akkor mindenki előtt tiszta lesz, hogy velem nem tudott célt érni. Legyen nyugodt kereszt táti, nem ijedek meg akárkitől. Aztán egy ilyen embert még leköpni sem érdemes. Mindenképp a képére felrakom a körmeim nyomdokát.

A házuk sarkánál elváltunk. Igen, szóval Gyöngyiben van valamivel több karcos, s ettől jobban is beindul. Arra gondoltam, hogy kész felvételekből annyi nőszereplőt összevágunk, a fejeiket eltakarjuk, a szöveget vagy beolvassuk, vagy feliratozzuk. Túl egyszerűen mégsem jutunk a keresethez, mert nem hálás dolog olyanba kezdeni, amit nem látunk az elejétől a végéig. Ez pedig olyan volt. Felmentem Tündéékig, mondtam lépjen be, letakarni való képeket válogatni. Szombatját és vasárnapját tegye szabaddá. Onnan Lajcsihoz mentem. Ugyanez a szöveg. Haza menve mégsem lett nyugtom. A főkönyvelő felesége kuporgott a hátsó lépcsőn. A rendőr feleségétől kapott fel valamit. Mondjam meg, az égre kér, hogy az ura mibe keveredett. Amire csak vonogatni tudtam a vállam. Mondtam, hogy a rendőr egy felvilágosító reklámfilmét rendelt. Semmi névről nem volt említés. Szegény asszony nem nyugodott meg nagyon. De nem is voltunk olyan fecserésző viszonyban, hogy akármit kérdezhettem volna tőle. Sajnáltam, hogy éppen ő nem tud az ura viselt dolgairól. Vagy tudja éppen, csak palástolni is tudja fájdalmát. Ezen soha nem fogok tudni eligazodni. A feleségem legnagyobb betegsége idején Móricka és anyósveccekkal traktált. Ő is nagyon elítélte az egyes férfiemberek kétlakiságát. Éltemben nem is jártam más után, nem akartam, hogy fájdalmát tetézzük. Az orvos sarkallta, hogy engedje meg a mások után nézelődést, de aztán egyezséget kötöttünk. A főkönyvelő felesége nagyon szomorúan hagyott a kapuban. A drága falus felem ezen közben arról álmodott, hogy melyik lánykára vagy menyecskére másszon fel, holnap a Tekenyő – völgye széltemben – hosszában. Erősen furcsa világot élünk mostanság.

Pénteken elhoztam a városból a sógorom autóját, a hátsó ablakára egy országosan neves tévés társaság jelvényét montíroztam. Vittem a segédeim, filmet készítettek a szövetkezetek fejlődéséről, persze a kicsi könyvelőket faggatták. Mindenhol megkérdezték azt is, hogy a főkönyvelő eléggé törődik velük. Esetenként mikor járt náluk. Erről végig közelkép készült. Ezen közben én eljártam a telefonos kisasszonyokhoz, s alig egy hely kivételével kiudvaroltam, hogyha a kicsi könyvelő a fő irodát hívja, akkor azt hallgassa le. Aztán én megjutalmazom érte, ha elfogjuk a rókát. Mondom egyetlen telefonos leányka ellenkezett, hogy ő nem akar bajt, merthogy ez a dolog törvénytelen. Mondom, az egész még egy nagyobb törvénytelenséggel van összekötve. No, de nem baj. Vasárnap délig meglettünk. Hétfőn bementem a polgármesterhez, mondtam a lépes vesszőket kiraktam, most várjuk, hogy a madár rátelepedjen. Aztán begyúlt a telefon, kilenc helyről szóltak be az úrnak, hogy ott jártak a tévétől, s miket beszéltek, illetve vettek fel. Aztán befutottak a lehallgatásokról nekem szóló beszámolóok, amiből kiderült, hogy mindenkinek kellett valamiről hallgatnia, de azt a valamit, a telefonos lányok nem tudták. Legnagyobb sajnálatomra, az Emesével való dolog is körvonalazódott. A főkönyvelő délben felhívta, hogy miért nem jelentkezett a filmfelvétellel kapcsolatosan. Mondta Emese, hogy nem volt filmezés. Az nem lehet, kételkedett Ferenc. A hölgy erősködött. Aztán megkérdezte, hogy nem pletykált valakinek. Nem, ment a válasz. Később aztán a buta Emese visszahívta, s elmondta, hogy az ő édesapja faggatta a múlt héten, de nem árult el semmi pontosat. Dicséretet kapott, s a dolog befejezettnek tűnt. Szerdáig csak a polgármester többszöri hümmögését kellett hallgatnunk, és minden nap beolvastuk valami hatszor, hogy szerdán este két rendben, valami fontos információ jut a községbeliek tudomására.

Aztán az első leadás alatt már a rendőrségen termett a sértett fél, hogy melegében letiltassa a filmet. Persze fenyegetőzött is. A rendőr, a lehető legnagyobb nyugalomával kérdezte:

– Miből gondolja a főkönyvelő úr, hogy a filmen meg nem nevezett uraság éppen maga lenne?

– Hát, hiszen senki nem visel rajtam kívül pöttyös nyakkendőt. Azt pedig az egyik kurva emlegeti, hogy aztán felelősséget is kell ezért vállalnia valakinek.

A második lejátás után a tévés műhelybe rontott be. Megfenyegetett, hogy mindent összetör, s a vezetékeket levágja. Felvettük a mondását, s az esti hírekbe bejátszottuk.

A főkönyvelő úr ezt a szerdát nem felejtí el, s lehetséges az is sokszor eszébe jut, amit az egyik lány mondott:

– A főnök egy tehetetlen kéjenc. Csakhogy én ezt nem mondhatom neki. Mert ugyan biza honnan tudom, ha pedig bevállaltam, akkor minek mondanám. Az is lehet, hogy ezt tudja magáról, s nem szívesen hallaná azután. Az pedig lehetséges, hogy nem hiszi, nem hagyott volna semmi élményt maga után. Sőt restellnie kellene, hogy hátha még pletyka tárgyává lett vagy lehet. Hát nagy kakasnak képzelem magát, de nem tudott annyira beindítani, hogy bármi öröömöm leltem volna a vele együtt létben.

Nagy szavak keringőztek, fenyegetőzések és rákiabálások jöttek – mentek. Feljelentések kilátása is megjelent a láthatáron. Végül hősünk szombaton buszra szállt. Azóta keveset tudok róla. Azt hiszem egy másik megyébe költözött, többen szurkolnak a feleségének, hogy menne a férje után. Úgy látszik, nem siet. Néha – néha rám néz, talán valamit mondani akar. Van mondandója, vagy kérdezni valója lenne? De eddig csak egy – egy legyintés sikerült. A becsületsértést kivizsgáló tárgyaláson a lányok és a menyecskék, elég részletesen elmesélték a Ferenc úr aznapi, náluk esett látogatását. Annyira részletesen, hogy az már fájdalmasnak minősül. Az ügyész és az ügyvéd, mintha átélő élvezettel támogatták volna. A becsületről nem került le a folt, sőt egyre nagyobb lyuk tátongott rajta. Úgy maradtunk, mint a levert gyom, eső után. Leverten, bűdösödünk tovább. Lányaink megrontója odébb állt. Nyúljanak utána!

Máig még senki nem nyúlt utána.

***

Akik, bár világgá is mentek

Itt vagyunk a falu közepén. Pontosabban a piac terén. Mindenki egyetért, hogy a piactérnek nevezett pusztaság a legfontosabb találkozások helye. Itt találkoznak, itt ütköznek, az érdekek. Itt tompulnak, itt fokozódnak a csalafintaságok. Itt adnak és vesznek. Itt cserél gazdát egy árú, itt suttognak el egy ötletet. Itt kel fel a pletyka. Itt hasal el a hamis tanúság. Nem akadunk fel azon, hogy az innen szerteágazó utcák kusza hosszúsága nem egyenletesen ugyanakkora. Ami azt is jelenti, hogy ez teljesen másért közepe a falunak. Ettől a szélektől nem kell ugyanolyan, messze legyen. Nem is lehet. Mégis abban van a varázslat leviaszolva, hogy mindenkinek megadatik, hogy szükségében ide érjen. Ha lassabban, ha gyorsabban, sietős kirakodás előtti korán, vagy szedelőzködéskor késetten. Ha bámul, örömeire. Ha vesz, szükségére. Ha elad, egyenlítésre. A falubeli ember itt talál meg mindent. Ez a tér körül és amellet van minden, ami számít. Mindenféle köz és nem középületek. Nem sorolom. Még a templomerdőt sem mondom. Azt mondják a régiek, hogy nagy mellény kellett ekkora templom felállításához. Nagy erő kellett annak körülkertetéséhez. A tatár ellen nem emlékeznek, ha valamit szolgált. Aztán többet senki sem jött erre hadakozni. Nem volt erre akkora főút, hogy arról Veresmart felé letérhettek volna. A falak épek és szépek több mint nyolc száz éve. A tetejét fedték újra, láthatóan. A nyugalom megtette a hívogatást. Másik templomot is építettek, ráérősen. Egyik szebb, mint a másik. Ettől kedvet kaptak, egy harmadikat is felhúztak. Az sem lett alább való a többenél.

Ehhez már nem kellett vastag várfalat emelni. Nojszen, szépen kipingálták, hogy ne legyen ez se olcsóbb a többenél.

Ami figyelmet érdemel egy faluban, nem untatlak vele, az itt megvan. Köztudottan. Középen a kocsmával, odább a közkúttal. A lóállás mellett, közvizelde és közfürdő is van. Itt a hegyi vagy a vásáros ember, ülőcebres forró fürdőt rendelhet. Van forgalma elégséges. A kocsmánál ki van írva, a férfiak itt – nem – pletykálnak, a kútnál az asszonyoknak nincs kiírva, ezt – még – nem – hallottam – kománéznak. Lába kel valaminek, kényelmesen körül megy a faluba. Aztán ugyanitt három nap múlva lenyugszik, mint ahogy a tegnapelőtti tűzről pattanás enyhült parazsa, készül elpihenni a padok alatt. Aztán arra is rábólint a csend. Egy ekkora helyen a tüsszentésnek is híre mehet. Hiszen tíz szomszéd is meghallhatja. Zárt helyből eredeztethető, hogy a hangnak visszhangja is lehetséges. Talán ebből van, ha valakinek netalán minden szorongása és igyekezete ellenére, bármi kevés szellenete kiszalad, ezt hónapok múlva is megvihogják. Milyen csúnyán visszataszító a visszhangos vihogás. Istenem, milyen szép egy egészséges kacagás! Nem is áhítozik senki arra, hogy ezt más mellék vagy felhangok megkettőzzék. Ez az egyetlen, ami nem lohad el olyan hamar, mint a derék dolog. Milyen szomorú eset, hogy a restelkedést egyes kikacagják. Falus feleden kacarászni nem gondolható derék tettek. Holott nekik sincs előírva, megeshet még, ami nem esett. Hátha már megesett?

A kocsmat, amit emlegettem, nem lehet tudni mi okból, építették ahová, de tőle pontosan ugyanolyan távolságra, házat épített két ember is. Salamon Ferenc, a szövetkezeti üzlet kerítése mellett befelé a borvizes patakon túli harmadik telekre izzadta ki álmát. A kocsmát, itt lefelé a közkútra nézve, balra térve Kozma István is a harmadik bennvalót álmodta az életnek. Ezek bár a két külön utcában laknak, még hátulról szomszédok is lehetnek. Nem jártam oda, csak úgy elgondolom. Szép családja lett mind a kettőnek. Ügyes feleségek, kötényes copfos kislányok, maszatos előlgombolt legénykék. Ebből a teljes seregből kiváltképp két legény kell nekünk. Ezek szinte egyidősök voltak mindenkor. Károly a Ferencé lett volna, Bencét pedig István nevelte. Megadták a módját, nem mondhatni semmi rosszat róluk. Csakhogy a földtelen szegénységben, nem földművelésre, hanem ipar felé fordulásra adták a fejüket. Senki iparos nem volt egyik családban sem. Így azt sem tudták mire való lesz az. Csak mentek a divat és az áramlás szerint. Két közeli városban is volt több ipari termelőegység. Valahol csak biztosabb a megélhetés, rendszeres munka vár rájuk, mint a földtelen szegénység biztos ördöge – gondolták, nem hiába. A föld pedig a szövetkezetben annyira közös volt,

hogy egyeseknek csak a dologban nyúlott a nyaka, másoknak meg a hazavitelben cseppent a verítéke. Azt se lehetett egyformán. Volt, aki többet vihetett, akire a kevés vitele várt, azt megrekcumolták. Tették ezt, vagy azért mert keveset vitt, vagy azért mert máskor ne próbálkozzék. Hát ez nem esett meg, csak próbáltak. Állandóan osztottak, nyíltan vagy bujkálva. Mindenképp a dolog nem volt egyformán elosztva. A két legény pedig mikor akkora lett, a városba mentek a szakiskolába. Az egyik a fémipariba, a másik a faipariba próbált szerencsét.

Ha kérdezted a szakmájuk felől, Kurcsika a Salamoné kihúzta magát és mondta, gépkovács. Olyan átéléssel mondta, mintha színész lett volna, és az élet értelmét szerette volna eljátszani. Pedig csak a traktor vontatóhorgába és a vetőgép csapjába tudott megfelelő szeget idomítani. Kencike a Kozmáé Bencike, asztalosnak nevezte magát, de csak széklábakat tudott gépen munkálni. Nem azért lett ez így, mert rossz tanulóknak bizonyultak. Egyszer sem gondolkoztak azon, hogy ezt kedvvel kellene tegyék. Egyet nem gondoltak azzal, hogy ebből akarnak megélni. Az iskolában nem akartak többet mutatni és követelni, mint a gyártásban a szalagnál az egyik mozzanatot munkaerővel biztosítani. Ezt meg tudták tanulni is, meg tenni is. Kértek is cserébe hatalmas erőfeszítést. A tanoncidő alatt nyáron alig voltak otthon, s hosszabban csak karácsonyba mehettek haza. Végig a városi iskola tervezte a minden programjukat. Így a mezei és a ház körüli munkákból keveset vagy azt is csak felületesen látták. Már akkor öt éve múlt, hogy őket bekapta a város. Nem is tudták jóformán hogyan élnek szüleik és testvéreik. Más testvérük is került az iparba, de azok másként jártak. Más városba és más társsal jutottak oda. Voltak nagy tervszámok, voltak nagy álmok, voltak rövid pihenők és voltak versenylakások. Ez a két gyermekbarátom, mindent megnyert. Teljesítették a tervszámokat. Sokat túlóráztak. Megnyerték a versenylakásokat. Pihenőt nyertek, de pénzük nem mutatkozott elégnek, ezért tartózkodón távol maradtak. Csak a dologgal voltak el, ezért lány sem került, akivel összekössék a batyut. A falubeli lányokat még annyira sem ismerték, mint a városban a környékbelieket. Volt egy – két ismerősebb arc a reggeli autóbuszozásról. De valóban soha nem kerültek közelebbi ismeretségbe. Pontosán szinte senkit nem ismertek közletről. Drága ára van ennek, csak hallgatni lehet róla. Fájdalmasan, saját magunk szánásával. Hétfégen megvettek néhány üveg sört, vagy éppen egy liter bort, némi borvízzel. Azt az ebéd vagy a vacsora után elkoccintották. Munkaruhába jártak napestig, haza pedig az otthoni ünnepesben illett menni. Katonaság után vettek városi ünneplőt. Azt viszont hazamenet nem öltötték fel. Lassan aztán kezdett maradozni valami pénzük. Megbeszélték, hogy takarékra teszik. Vagy magánházat építenek, udvaruk és kertjük is legyen. Vagy autót vesznek, hogy valamerre elmehessenek világot látni. Ha nagy szerencsájük lesz, még mind a kettőre is futhatja. Ami már nem nagydolog. Jobb helyeken. A mai világban városiaknak, egyenesen igényes.

A nagy álmom attól lesz naggyá, hogy elérhetetlenné válik. Először a konyhabútorgyárat zárták be. A Bence nevű asztalosmester ott maradt, mint a hüvelykem. Nem elég, hogy egyedül ágaskodott a helyen, hanem elképzelése sem volt mihez kezdjen. Rögtön üzentek a Salamonok, itt az ideje, haza kell jönni. Az ipart itthon jobban meg lehet gyökereztetni. A két legény nem értette, mire gondolhatnak az öregek. Aztán a traktoralkatrész üzemet is lelakolták. Ettől Karcsi is kezdett sokat nézni a szoba sarkai felé. Jártak szerte a városba, de olyan munka, amit ők elvégeztek volna, nem akadt. Hozták a közös és a magánfogyasztást. Soknak mutatkozott. Salamon Karcsi, bölcsen gondolkodott, mint a neve mutatja, egy hónap múlva tudta mit lehetne tenni. Ha nem keresnek, akkor mi lesz? A takarékból nem akarózott felvenni semennyi pénzt.

– Menjünk haza – szólalt meg nagy későre Karcsi.

Bence riadalmát látva, már abba is kívánta hagyni.

– Csak az öregekkel tanácskozzunk egyet.

– Gazdasági munkát, semmit nem tudok, mi végre legyek otthon? – vélekedett Bence, máris elhagyta az ereje.

– Nem maradunk otthon, csak szertenézünk, a tapasztalatból valamit átall, veszünk – morfondírozott a Salamon nevű fiatalember. A gondolatot tett követte, hamarosan otthon voltak. A

szülők, és a régóta ismerős ház levegője megnyugtatta őket. Csak úgy teremtek elő a jobbnál jobb gondolatok, mitévők legyenek. Az öregek hol bólogattak, hol hümmögtek. A fiatalok lelkesedtek. Szakadatlan. Kencének a kisebb iparos testvére, éppen akkor tájt, de hamarabb haza jött. Az erdőre szegődött, egyelőre rakodónak, de vágó is lehet belőle. Kence csak vonogatta a vállát.

– A száraz fából is elegendő lett, a nyerszet minek?

A Kurcsi öccse is hazajárt. Nem tart sokáig. A kommunista visszarendeződés sokaknak erőt adott. Bízta benne, hogy a szétvert ipart valaki csak összeszedi. Most viszont kezd némi baj mutatkozni. Néha nincs ez, vagy éppen az. Minden nem lehet. Csak most éppen sok, ami nincs. Egyre több. Annyira sok a hiányzó elem, hogy nem is akarják összerakni. Az a vészes, hogy most már nem ígérnek, aki akar, elmehet. Egyre kisebb a béalap. Ha haza jön, kivesz egy szobát a főutcán, porszívó és kávédaráló javító műhelyt rendez be. Hová jutottunk? Régebb senki nem gondolt volna arra, hogy ennyi ipari eszköz lesz falun. Még, akár több iparosnak is kenyeret, munkát adhat. Ha kifogyott városon, megjelent falun. Csakhogy ez nem a mi embereinknek ment az agyára. Csak álltak és néztek szerte. Semmi okos dolog nem ötlött az eszükbe. Szerszám se volt, műhely se volt, szakmai tudás is kevés akadt, egy – két dolognak neki foghattak volna, de a kevesebbet tudták csak. Kurcsit az anyja, az élő példáival elevenen megette. A sok bezzeg – léstől, a két nagy legény a kocsmában lelte nyugalomát. Hanem a kereset hiánya hamarosan mutatkozott. A fertály fröccsökre se kezdett elég lenni. Hát oda is ritkábban mentek.

Egy szép csendes falusi péntek este, Moldován Jani bácsi, a gőzgépek doktora betért a kocsmába. Karcsit kereste. Ajánlott egy fröccsöt előre, egyet utána. Segíteni kellett volna, csavarokat akart gondolni. A dolog itt akadást szenvedett. Soha nem tudjuk meg, valamiért az első pohár se ment le. Janó bá összecsukszott. Ott hamarosan mindenki mondott valamit, hogy vajon mi lelhetett. Nem tudtak egyezsége jutni. Mégis két dolog világosnak mutatkozott. Ha az orvos meglátja, el lehet temetni. A koporsós talyiga elé vontató kell. A jövő héten a favágó gépekkel a falut el kell látni, felaprított tűzifával. Ebben nem lehet fennakadás. Ezeket a munkákat, némi segítséggel Janó bá látta el. Volt egy talyiga, arra tették a koporsót. A talyigát egy töfögő után akasztották, s azzal ki a domboldalra, ahová a temető lenyúlt. Az egyéb munkákat mások végezték. Temetéshez csak szállított a gőzszamaras. Volt egy másik lendkerekes gőzös, amivel csépelni és fát vágni lehetett. Csak megfelelő áttételt kellett választani. Ezt az öreg mindig csak a házigazda közreműködésével végezte, hogy a munka drága se legyen, meg is érje elvégezni. Volt egy harmadik gép is, csak annak titka nem forgott közszájon a faluban.

Még ott a halottas sokadalomban felágaskodott a gondolat. Mindkét munkában sok az üres idő, alkalmas a pihenésre, a javításra és egymás megsegítésére. Egy ember nem érhet el mindenhová, mert Janó bára ez egyetlen panasz volt lábán. Isten nyugtassa! Mihelyt Salamon bácsi az eset hírére vette, sajnálkozás helyett igen nagy kedvre derült. Egy ember nem tudja egyiket sem elég jól tenni. Kettő már meg tanulhat úszni. Az első dologban Kence lenne a főnök, Kurcsinak nem maradna csak valami kevés feladat. A másodikban Kurcsi lenne a főnök, Kence csak segítene. Meg is lehetett álmodni a dolgot. A pénzt egymásra raknák. Időnként a tartozások kifizetése után osztoznának. Nem elég fogadni a gondolatot, meg is kell fogni, mert amennyi esze sincs tova suhan. Akkor pedig révedezhetsz utána. Nosza, egymás tenyerébe csaptak. Megölelték egymást. Két pohárral koccintottak. Szépen haza mentek. Elő is álltak az új munkájuk gondolatával. Az otthonvalók is helyeselték a gondolatot. Mintha már ismerték volna a legények tervét. Meg is tervezték, a céget Kákának éppen nem mondhatják, inkább Káéská – nak nevezik, valami afféle módon, mint a KundK, ami pedig császári és királyi lett volna. Az egyik ká a Kurcsié, a másik pedig a Kence tulajdona lenne. Ami pedig nem vethető az utcára, senki nem mondhatja, ki lenne a nagyobb főnök. Jól kitalálták, amire aludtak egyet. Az öregedő szülők egyik ránca kisimult. A fiaik a városban nem lettek rosszabbak, mint mások is lenni szoktak.

Hanem Borbála nénivel baj lett. Nem akart alkudozni a gőzös szamarakra.

– Borbála néni, mi átvinnénk a gépeket – szoltak megfelelő lendülettel. Borbála néni helytel kínálta őket és máris a piac gondolata tolaodott be a kapun. Ha elveszik a vasakat, Janó helyébe senki se kerül, akkor pedig nem lesz megélhetés. Ha nem veszik meg a vasakat, talán más nem tolakszik ezért a munkáért. Akkor sincs megélhetés. A betegségre félretett pénz, valameddig elég lehet.

– Mi kétféle ajánlást teszünk, maga mindkettővel jól jár – ígérte valami későre Karcsi. Bence riadalmát látva, nem akarta folytatni. A néni közbeavatgott:

– Nincs annyi pénzetek, hogy azt megérje, hitelbe pedig nem adhatom.

A két legény összenézett, aztán belekezdtek a kitervelt egyezkedésbe.

– Mi ma csak egyet tudunk, a vasakkal itt nem fog bánni senki. Dolgozni és javítani embert kell, fogadjon. A felfogadott dolgozót fizetni kell. A gép nem megy örökké. Minden javítgatás pénzbe van.

– Tudom, tudom, nektek csak a pénzre forog a fejetek. De vénségemre nem maradhatok mind az ujjam

– Mi megmondtuk, a gépeknél elsők vagyunk. Ha eladja, jobban jár. Ha bérbe adja, nem lesz könnyű, mert nyáron nem olyan sűrű a favágás. A vontató még csak, na. A többi ócskavas.

– Meglátszik, hogy örmény vagy zsidó volt a rokonotok. Ha elvittétek a gépeket, akkor én már meg is halhatok. Nem adom, menjetek dolgozokra.

– Bori néni, ha a rossz napszámos elrontja a gépet, mivel fizeti a javítást vagy az újabb alkatrészt? – sodródtak kifelé a legények.

A két legény szomorkásan vette hazafelé az irányt. Borbála néni érveire nem volt válaszuk. Csak az öregekkel tanácskozzunk egyet – jutott eszükbe a néhai régula. Nem tértek a kocsma felé, a szülői házakat vették sorra.

Mind a két helyen elég jó, figyelemre való dolog került az asztal fölé. A legények biciklire kaptak, szinte versenybe mentek Patakérre, s onnan sokkal lassabban Omlásra. Még szürkőny előtt megtértek. Tudták, amit tudtak, somolyogtak aminek kellett.

Korán, amint lehetett reggel, a két fiatalember ünnepélyesen felöltözve, újra Bori néninél súrolta lábbelijét s kopogott az ajtón:

– Arra kérnénk Bori nénénk, hogy jöjjön velünk a tanácshoz egy írást tenni, hogy Janó bátyánk segedelmére voltunk, amikor lehetett.

– Aztán mire lenne jó, nektek az írás? – kérdezte a néni kíváncsian.

– Ha meg teszi, akkor osztozunk.

– Ha nem teszem, akkor mi lesz? – próbált évődni az öregasszony.

– Attól is velünk jön, csak akkor az omlási kollektívbe kell, menjünk.

– Hát én se ide, se oda nem megyek. De mindenestől tíz millióért, innen örökre elköltözök.

– Mégis csak, el kell jöjjön a tanácshoz. Hogy szerződést írjunk az átadni valókról.

– Mondtam, vagy zsidónak, vagy örménynek vagytok az unokája. Aztán honnan a nagy tudás, ki adta alátok a lovat?

– Hát bizony az omlási kollektív könyvelője s a patakéri polgármester, ők mondták. Hiszen tudták, hogy Bori néni még megkérhet, maradhasson a házban. Janó bácsi bérben tartotta a házat a patakérektől. A fészter az alatta levőségekkel pedig az omlási kollektív tulajdona. Csak annak adható el, aki dolgozik vele. Fel van mérve.

– Más úrias szóval élve, nekem fel is út, le is út. – Hát úrias szóval élve, mi nem tesszük ki az útra, de nem kérhet egy lejt se az itt levő semmiért.

– Maradhatni még maradhatok?

– Addig, amíg a fészter alatt nem járkál. Oda se enged senkit. Az őrizetért még fizetünk is.

Itt egy szemvillanást cseréltek, a szép csendes szó mellett, meglátszott, hogy ellenfelek lettek. Gondolkozott minden fél, hogy a másíknak több javára ne legyen mind, amit megér. Borbála néni nagyobb szeretett volna fogni, mihez joga nem volt. A fiúk sem ma kezdtek, mindez ok mellett rá

nem fizethettek. Meglátszott, hogy a beszélgetések között, a legények olyasmiket derítettek ki, amiket Bori néni már elfelejtett vagy szívesen nem emlegetett. Kapni szeretett volna, adni keveset sem akart. A fiúk pedig ráfizetés mellett is a tiszta tulajdont akarták. Semmi véletlen nem játszott közre. Csak a piacot kellett figyelmesen tisztelni.

A másik héten Borbála néni mégis elköltözött Patakérre, az özvegy hűgához. A két legény először mindent kirakosgatott az udvarra. Aztán minden felől megkérdezték nénémasszonyt, hogy ezt vagy azt meg kíván – e tartani. Azután a megtartani valókat a kapu tövébe rakták. Az eldobni valókat a fészker mellé hordták. Végül az üres szobák s a kályhák maradtak benn. A vénasszony port s a leánykérős pókhálót most ne nézzük. Kence, nagyon figyelmesen felpakolta a holmikát a talyigára, az úton majd hogy rázás nélkül levitte a rakományt, ott pedig óvatosan lerakosgatta Bori nénének mindenféle kisebb – nagyobb csecsebecsáját. Hát sok mindenhez ragaszkodott az eszemadta. Mikor mindennel végeztek, a legény átadott egy millió lejt.

– Néném asszony ez a lelépés ára, az Isten tartsa meg, ha már magunkra hagyott – aki nem ismerte volna, még meghatódást is vélt volna széklábak mesterénél. Szerintem a mondás, csak pajkos cirkuszra lett volna elég. Arra fogadoztak, hogy a vagyonért végül nem adnak semmit, gonosz ördögfiókák. Azzal szalutált a szarvasleső sapkája alól, s kibokázott a kapun. Gőzt adott a kerékre, s ereszd el a hajamat, hazafelé. Még le kellett vizsgáztatni alamusziaságból, a másik K – át. Aki nagyon tudta, mi vár rá. A kapu előtt nézett az úton lefelé, ha nem is látta volna Kencét, talán a nagy felvert portól, de a lendkerekek dobogását és a szelepek szörtyögését nem tagadhatta volna le. Na, állt ott és kémlelt lefelé. Kence féket vetett a kapu előtt, rárikkantott, hogy állna félre. Ez meg csak tette magát, azután észrevette, félrebb állt:

– Itt a kapu kitérve, itt a kapu kitérve – mutogatta, mintha vakot akart volna betessékelni. Kencét nem fogta a móka, beállott az udvarba, annak a közepére, aztán kiszökött az ülönyeregéből, azzal nekiment az okosok Kurcsijának.

– Amióta Janó bát kivittem a temetőkertbe, azóta mindig ott állsz az öregasszony közelében. Most elvittem, Patakéren letettem, éjfélig szállva se jöhet vissza. Van idő, magyarázz meg mindent.

– Mi mindent akarsz megmagyaráztatni?

– Hát nem tudod? – fakadt ki még jobban Kence. Azt, hogy egyszer azt mondd, hogy megvettük a gépeket, másszor azt mondd, hogy a kollektívtól béreljük.

– A gépeket a gazdától vették be a kollektívbe. A gépek a gazdáké, de a bérezés azé, aki dolgozott rajta. Ezelőtt Janó bá, most te. Csak azért, hogy Bori néne ne tarthasson igényt rá.

– Az omlásinak azt mondtad, hogy én fizetek bérletet. Ugyan miből?

– Az igazsággal köszönőben van, mert én nem is fizetek. De nem kérhettem, hogy adja ide, hiszen úgyse akarok fizetni.

– Szóval csak én fizetek, s dolgozhatok, mert megengeded.

– Nem érted, ha kiabálsz, a saját hangod sem érted. Gyere velem a kocsmába, hozzunk egy liter bort, addig megsül a vacsora is. A kemencében egy töltött tyúk vár arra, hogy kiszabadítsuk.

A két legény vidáman ment le a borvíz mellett az útra, vizet vettek a forrásból, bort kértek a kocsmából a tarisznyába, haza térve kenyeret és zöldséget kértek az anyjuktól, meghagyták az apjuknak, lehet nagyon későn érnek haza. A tornácon azután fejedelmi lakomához terítették. A szalonnaszírban sült töltelékes tyúk szépen kérgesre pirult a sütökemencében. Kettévágták, mint régen, s ott a lépcsőn nekiláttak. Harag vagy kérdés sem volt már. Így kell lenni a dolgoknak, hagyakozott Kence magának. Később a hasa telésével, kis borocska öntözésével, az indulat már nem kelt fel, sőt a tornácon leheveredett. A két legény ugyanazt tette. A szőnyeget, amin addig ültek, most fekvésre terítették le. Fejtől egymás mellé kerülve, Karcsi belekezdett. Tövéből hegyibe elmesélte, mindazt, amitől tudta, hogy senkinek nem tartoznak, s a gépeket mégis megöröklik. Nem, nem kell Kencének semmit az árba pótolni, csak dolgozzon becsülettel, hogy a jövedelmet el tudják rendben osztani.

Kence mindent hallott, a patakéri kereskedőt, Janó bácsi által kölcsönvett pénzt, amit Salamon bának nem tudott megadni, a házbérre fanyalodott bennvalót, a megváltott házat, a kölcsönvett munkagépeket, a Salamon bával való szerződéseket, a sok apró kölcsönöket, aztán egyre kevesebbeket. Úgy hiszem közben elaludt. Arra riadt fel, hogy Karcsi emlegeti, reggel korán kell kelni. Most pedig haza kell menni.

Reggel az ünneplőbe bújt KáésKá, pontban nyolckor a falu Háza előtt találkoztak. Ott a gazdasági tanácsosnak előadták akaratukat, amit papíron hitelesítve akarnak viszont látni. Mikor készen lettek vele, akkor a KáésKá két boldog vezetőjét lehetett látni. Egy házban, közös akarral, egy fészkerben, közös gépparkkal, közköltésen egy célért fognak keresni. A gazdaság fenntartása megkívánja, hogy a pénzt egyelőre mégis háromfelé vágják. Két részre maguknak, s a harmadikat a kiadásokra és a beszerzési vagy javítási tartalékra. A falu Házán csak jókívánságokat hallhattak. A lépcsőn boldog vállalkozókként jöttek le.

Salamonék felé tértek. Elsőnek Salamon bának kell valami pénzt adni, mert ezt az iparos mennyországot, akaratán kívül megszerezte. Az adakozás inkább csak szép, gavalléros gesztus akart lenni, semmiképp nem tudott törlesztésnek tetszelegni. Hanem az öreg elhessegette őket. Menjenek a pénzelés helyett, idebé Kerekes Mihályékhoz. Sírkőnek valót kellene nézni. Persze, hogy ne kellene, az öregembernek mindig van kilátása egy sírkőre. Ebben nem illik szűkölködni. Ha már ott vannak, vessenek egy pillantást a két nagyobb leányra is. Semmi sietség, de a tél előtt annyit kell bálba járni, hogy a télen ne csúfolják őket. Még meg találják hívni valamelyiket, a vénlegények csuhébáljába.

Salamon bácsi a tornácon állva nézett a két kiküldött után. A szemében egy nagy könnycsepp gondolkozott. Vagy kacagását tartotta vissza, vagy a tehetetlen legényeket sajnálta. Fogta a tornác korlátját, s addig nézte a legényeket, míg azok bementek Kerekesékhez. Semmilyen sírkövük nem volt azoknak. Mégis a legények jó sokáig benn maradtak.

***

Bandi bá madárbetegsége

Mióta már Veresmart nem tartozik a világ elfelejtett szegleteihez, nem marad le a friss hírekről se. Szinte azon a nap, amikor felszállt a madárinfluenza réme, már itt is tudtak róla. Nem festették sehogy másnak. Pont olyan rémséges, és pont olyan fekete, mint amennyire ördögi. Jött a rádióból, mutatták a televízióban, vagy három számítógépen is bejött, a déli vonattal s a délutáni autóbusszal is jött egy – egy belőle. A rém végig ment a piactéren, ide – oda bekukkantott, elment a patakokra tartó kisutcákon, a templomtoronyból meglátta a hegynek menő két utcát, uccu, azokon is felkapaszkodott. Mindenhol eldicsekedett azzal, hogy mi bajt képes maga után hagyni. Nem emlékszünk senkire, aki örvendett volna neki. Rémes rém volt, a szó igazi értelmében. Ettől kezdve beköltözött az emberek lakásába a félsz. Nem lehetett tudni, hol üt táborot és onnan miként támad? Emlegettem, hogy a mi falunkban szokás szerint, erősen sok a példabeszéd. Sok jelentős eseményre emlékszünk a történelem szerint. Vannak tapasztalatok csatákról, sebekről és menekülésekről. Emlékeznek járványról, jótéteményről, vagy irtó bosszúról. Emlékeznek visszaélésről és igazságtételről. Van beszédes esetünk mindkét 48 – ból is. Emlegetjük a világháborúkat, van példázat a kollektívbe terelésről, a kollektívból való kihátrálásról, árvízről, földindulásról. Mondjuk és elemezzük a példázatot, ízlelgetjük a szereplőket, de nem ismerjük őket. Csak azt tudjuk, hogy az említett példabeszéd az alkalmazott körülményre nagyon jól megfelel, mert ugyanazon a kaptafán érlelődött. Ilyenkor az egyik – másik szereplő bizonyos ideig ide költözik és velünk él, minden nap. Ha még egyszer visszajön hozzánk, akkor már sokan ismerősként emlegetik. Az ismeretségnek híre megy. Ebben az esetben tiszta kivételes szerencse folytán, a példabeszéd emberét még a közeli városban is ismerik. Aztán lehet, hogy megyei híri ember válhat belőle.

Bakk András bácsi, ősz haja szerint nyolcvan éves is lehet. Papírjai szerint a hatvanhatot hagyta a pitvarba. Attól olyan ősz, hogy az édesanyja is korán megöszült. Másképp jó alakú, szép szálnak mondott ember. Nincs meggörbülve, ha beszél veled, akkor a szemedbe néz. A piac szegletén levő kút mellett nyílik az utca, amelyben lakik. Két fiút s egy lányt neveltek fel feleségével, aki valami túdós panasszal még hat évvel ezelőtt örökre elhagyta. A gyermekek a városban laknak. A betűvetést itthon kezdték, de a szakiskolát ott járták. Ott leltek barátokra és társakra. A gyárban kaptak munkahelyet. Lakást szereltek. A tanult mesterségüket falun nem gyakorolhatták. A mezőgazdálkodást csak rendezetlen forrásokból tudták volna összeálmodni. Javasolták, az öregek jöjjenek be a városba. Ott mit csináljunk? Maradjanak falun, de akkor ne vállaljanak annyi töredelmes munkát. A halálunkat akarjátok? Ha nem dolgozunk rogyásig, akkor felfordulunk. Az öregek csak fékeknek jöhettek szóba. A három gyermeknek csak felületes gazdasági ismerete volt, egyetlen munkát sem tudtak végig letudni. Mikor visszamérték a földeket, csak vonogatták a vállukat, mennyit ér – dadogta el az egyik. András bá azonban rámondult:

– Nem eladó, amíg felbírom a karom! – ezzel pedig senki nem ment szembe. Az erdővel sem lett másabbul, csak a karácsonyfa volt érdekesebb. Kiderült, ebben az erdőben nincs kicsi fenyő. Ettől aztán az erdő sem volt semmivel kecsagető. Most mikor magukban vagy unokástól kijönnek, csak csodálkoznak, hogy mi ez vagy mi az. Eljárt velük nyáron az erdőre fákat ismerni, a rétre szénázni vitte őket, vadcsapásokat mutatott. Szekeret vezetni, vagy a lovakat megitatni, türelemmel mutogatta. Hátha valamelyik városi unokában feléled a falusi ember szabadabb létre vágyó lelkülete. Hátha valamelyik nem fogad hűséget a kaptár életnek. Elégedetlen az unokái többségével. Már a gyermekei menekülését a felelősségtől, nem tudta hová tenni. Enni sem tudtak, olyan volt a munkájuk is. Feltehetően, majd csak beleszoknak. Róluk is majd elmondják, szép állat vagy büszke állat, mint a Bakk lova. Mert igen szép két lovat tartott, három szekérral és minden lószerszámmal, mezőgazdálkodó eszközzel. Három – négy kotlóalja csirkét nevelt fel, hogy tíz – tizenkét tojó maradjon jövőre. Hadd legyen napi két –három tojás a szükség fedezésére. Minden télvégen megkeresett öt malacot, ezekből négyet majdnem

karácsonyig nevelt, etetett, gondozott. Akkor a három gyermek kedve szerint egy – egynek levették a lajbiját. A negyediket magának dolgozta fel. Jól mondom, végig ő dolgozta fel. Merthogy a harmadik gyermektől, beteges volt a felesége, örökös baj volt a szagokkal, de baj volt a munkában való kitartással is. Bandi bá megfogta a kicsi – nagy, de a két és fél mázsás dögöt is, alig valami visibálás után lehetett felvonni a lajtorjára. Mert az öreg úgy bontott, mint egy mester mészáros. Kezdeni tudott hátból, bontott a hasán, de felakasztásból is le tudott leszedni. Aztán a füstölésig, minden munkátot is elvégzett.

Azon a szerdán állatvásár is volt a városban. Bálinthék egy nagy disznót akartak eladni. Feltétlen pénzért, mert öregségük szerencsétlenségére, kölcsönt vettek fel, de a termésből nem tudtak részletet fizetni. Panasz sirámmal jöttek, szekerezzem be disznójukat, kérve – kérni szándékozták Bandi bát. Egy mókányi hazugsággal vágta ki magát. Éppen a városba akart menni. Arról hallgatott, hogy nem szekérral gondolta a városi kirándulást. Akkor annak rendje és módja szerint felbolondították a nagy dögöt a szekérre, szalmát hintettek bőven, és szaporán mentek a városba. Az iskolás gyermekek álltak a járda szélén, né mekkora állat, vajon mi lehet, persze nem látszott eléggé az oldaldeszektől, de az oszlani nem akaró reggeli homálytól is. Hamarosan a piacon találtak helyet. A Jóisten a Jóemberek szorultságára figyelemmel van. Alig álltak valamit. A mennyei gondoskodás vevőt küldött hozzájuk. Egy hosszú szakállú ember nézegette a nagydögöt.

– Hány kilónak gondolja ezt a disznót? – kérdezte az érdeklődő.

– Lelkem, én két mázsa felett gondolom – igyekezett Bálinth Amál néni.

– Aztán mennyit számítanak érte? – innen már hamar megtalálták a közös hangot. Hajszál kellett volna két és fél mázsához. Megmérés, hazavitel a vevő lakásának címére, a kifizetés dolga, minden egy csapásra megoldódott. Amálka néni szinte tapsikolt örömeiben. Tíz órákor már a bankkal is békességben voltak. Aztán a maradék pénzre könnyebben tudtak vigyázni. András bácsi elment a vasáru üzletbe. Éppen árut hoztak és hordtak be. Hogy ne álljon ott hiába, segíteni kezdett. Egy – két ládát könnyen letettek, egy másikat nehezebben. A dolog ettől beindult. A segítséggel aztán hamarabb megletek. Rátaláltak a raktárban arra, amit keresett, meg venni szándékozott. A csomagolóban azt vették észre, hogy a dobozban egy szétnyomott madártetem volt. András bácsi vett egy darab papírt, azzal összefogta a szétesett madárkát, s ott a pulton tartotta, amíg fizetett, visszavette a kabátját, amit a rakodáshoz vetett le. Ezt jól tette, mert egy kevésbé megizzadt, érezte már a levegő járását. Aztán a piac felé mentében, a park egyik fájának tövéhez letette a madárka papírba csavart maradékát.

A piacnál újra találkoztak a Bálinthokkal, és a gyárnegyed felé indultak haza. A gyár felé térülés abból akart lenni, hogy András bácsi a lányánál a nyáron született, kisebb unokáját megkívánta látni. Ahogy borotválkozás közben mormogta magának, vajon lett – e emberibb formája. Mert a születés után, amint nézte, még az eddig látott minden kis gyermeknél befejezetlenebb pujacska volt. A látogatás nem sikerült, mert a lányáék nem voltak otthon. Most idő sem volt várakozni, egybe haza indultak. Korábban váltig annak örvendeztek, hogy nagyon hamar mennek haza. Mennyi minden dolgukat vehetik elő, amit nem is mertek tervezni, hogy nem tudták, mikorra viszik el a nagy dögöt. Így aztán elég korán haza értek. Alig várta, hogy a hálálkodók haza menjenek, hogy ledőlhessen. András bátyánk enyhe fejfájást érzett, némi láza is mutatkozott, erős köhögési ingere is volt, de köhögni nem tudott. Hűvösnek mutatkozott a nap, tüzet tett a konyhában, összeszedte a szanaszéteteket, kihordta a figyelmetlen maradékokat. A személtapátra felvette az ügyébe akadókat. Még sepegt egy keveset, hogy ne gondolja valaki abba hagyottnak. A nem érlelődő köhögés zaklatta. A színlelés pedig az idegszállait tépdeste. A levertség okát a korán kelésben kereste, köhögést a vasüzletnél való sietségre kente, s ettől látszólag semmi baja sem volt. Tisztára érthetetlen, hogy egy egészséges ember ennyire sehogy érezze magát. Búslatára bement a kamrába, befalt egy nagy kanál mézet, a köhögés megzavarására. Az erdei kulacsában kotyogott valamennyi pálinka maradék, azt kettőből behajtotta. Még tett a tűzre, máris tűrhetőnek mutatkozott a házbeli éghajlat. A jól végzett feladathoz hátra ment a csűr végéhez, ott szokta a folyó ügyeket kiengedni. Jövet a pajtába nézett, a lovai előtt széna volt estig,

az itatóban víz derékig, ami akármikor kitesz öt vagy hat veder vizet. Csak az alsó vettetőt horgolta be. A disznók üdvözölték, de nem foglalkoztak többet vele. Hát elément. Az ajtót behorgolta maga után. A fiókos lócára rávetett egy szürke csergét, s levette a bőröst, amit a héten készített ki, betakarozott. Engem, ne zavarjatok.

Bakk bácsi portája a patakra menő utcában van. A portájának háttal egy ugyanolyan van. Az a porta a patak martját nézi, s a patak mellett járó szekérúthoz tartozik. A patak melletti út a faluvégén csatlakozik a főútra. Ha valaki a havas felől vagy a rétről hozna valamit, akkor igen szép felesleges kerülőt tehetne. Az embernek kell az ész, Bandi bácsinak már bejárója volt a csúrhöz, a szomszéd is ehhez csatlakozott. Eredetileg még bér is volt kilátásba, de aztán csak az út ápolása és karbantartása maradt. Az mindenkor legyen szabad, és mind a két fél egyformán használhassa. A faluban majd minden háznál külön csűrbejáró volt, ezért a szomszédok, sokszor közössé tették a második bejárást. Senki nem járt csudájára, hogy Bakk András bácsi és Lőrincz Ágoston bácsi egy úton eregél be szénát és gabonát. Merthogy aztán a patakszéli út egy időben leromlott, akkor az alsó mezőről is ezen az ösvényen esett a jobb járás. Ágoston bácsi valami segédraktáros, védelmis vagy ilyesmi volt az erdőkitermelésnél, mindig az anyagokat és a pénzt siratta. Vagy elherdáltak valamit, vagy nem gondozták az értékét valaminek. Csak veszteséget termeltek, nagyon megnyújtott munkaidőben vesződött a tehetetlenségével. Soha semmit nem talált ki az elsíratott hiányosságok orvoslásaként. Rá is ment az egészsége. A mezőgazdaságot felületesen végezte, mert alig maradt arra ideje. Ami termett az kevés volt és nem valami minőség. Néha kipergett vagy nem érett be. Nem gondozta időben, vagy késve ültetett. Aztán valami tizenkét évvel ezelőtt, egy délután fenn az erdei raktárban, valamit számolt egy létrán állva, a fűzetben a rovas, s ő neki dőlve a másik polcnak. Nem esett le, nem fordult ki, mintha vígyázzba vágta volna magát. Uram, készen vagyok eléd járulni. Hiányt nem észleltek, inkább elhasználódott anyagok gyűjteményét fedezték fel, – ha nem tudunk máshonnan venni – nevezetű külön raktárban. A külön raktár pazarlás ellen szolgált gyógyszerként.

A patakra menő utcácskában élt, lappangva egy nagy titok. Olyan volt, mint az aludt parázsról élesztett forgácstűz lángja. Csak fűjni kellett. Rejtve indul, nem is látszik, egy szál vékony füst kapaszkodik felfelé, megbodorodik, visszajelez, más füstöcskéknak, van hely gyertek még. Újabb bodorok indulnak, megvastagodnak, melegítik a levegőt, a forgács és a szálka is megbátorodik, és lángra kap. Jó tűz lesz belőle. Katinka néni a Gyurka megszületése után alig engedte közelébe a Bandi bácsit. Erzsike néni a Guszti bácsi felesége pedig otthon egyedül váltig sóvárogatott volna. Soha senki nem tudja meg, mikor s hogyan találtak először egymásra. Csak mikor a gyermekek nagyobbak lettek, vette észre a falu ébere: Szent Isten, az Erzsi két kisebb fia világra olyan, mint a Katinka két nagyobb fia. Akkor találkoztak vajh éppég kétszer. Erzsike nénire és Andráska bácsira gondolok. Közben született a kicsi Kati is, amitől Bandi bának, csak a konyháig volt befelé. Azután pedig ilyesmi bak dolog a Bakk portán szóba sem jöhetett többé. Pedig milyen mesét lehetne elé keríteni, ha valaki azt mondaná, hogy a négy fiú mintázófája, még csak nem is az András bácsié. A tulajdonos vélt alakja mégis Bandi bát mintázza.

András bácsi portájával szemben laknak Berde Balázsék. Balázs kisebb fia, Gerike megengedetten sokat ügködik Bandi bá lovai körül. A disznókat is látta, a majorságnak is adott. Minden mozdulat segítség adás címén kezdődik, de időnként lovaglás is megengedett lesz ettől. Ezért a jutalomért talán még többet is tenne Gerike, ha a gazda többet engedne. Szerdán délután, iskolából haza érvén, Gerike egyéb fontosnak tartott dolga híján, többet lesett Bandi bá udvara felé. Semmi mozgást nem észlelt. Egyszer átment a lovak előtt széna, az itatóban víz. A hídlás elég tiszta, a széleken van szalma. A tornácra fellépett, az ajtó zárva, a függönyön bepillantva semmit nem látott. Szemet szórt a tyúkoknak. Később is visszanézett, a lovak előtt a széna kifogyott. Hát adott nekik. A hídlás nem a legtisztább, hát letakarította. Egyéb nem változott. A síró disznóknak csendesítőt adott. Egész este nem volt világ András bánál. Szólt ugyan édesanyjának, hogy mit gondol, de a második gondolata már tetté

lett, hogy Erzsike néniénél termett. Látta, hogy a tegnap délután ő akart valamit egyezkedni Bandi bával, de semmikor meg nem látta. Kétszer bejárt, de otthon nem találta, mi lehet. Ezzel elment az iskolába.

Erzsike néni sírásra álló szájjal, a kováccsal és a kerekessel, mindenféle szerszámokkal megtámadták András bácsi portáját. A dolog nem jutott túl messzire, mert az első neszelések, kopácsolások és neki feszülések hírére András bácsi kitérte az ajtót:

– Mi állott belétek? – kérdezte feltételezett rossz akaróit. Hanem amikor Erzsike néni is ott látta, felvilágosodott, hogy ezek az emberek a sajnálatára gyűltek elő. Elbocsátották a kovácsot, s el a kerekest is. Megköszönték az elfecsérelt időt, azok pedig örvendeztek, hogy nem törték össze hiába az ajtót. András bá, aki sokadik kiizzadás után volt, visszabújt a bőrös alá. Erzsike néni faggatta a hogyléte felől, mert láthatóan cudarul nézett ki. Pont úgy, mint mikor valaki hír nélkül távozni akar, de magára zárja az ajtót. Erre kacarásztak egy rendet. Erzsike néni számba vette az embert. Enni nem kért, nem is csoda. Bevallotta a pálinkát s a mézet. Valamit kotyvasztott teafélét, elrendelte, hogy mind megigya. A gazdának már borsózott a háta. Szinte biztosra vehette, hogy ki fogja önteni.

– Az ajtót aztán most ne zárja be – szólta Erzsike néni a küszöbről elmenőben. – Visszajövök ahogy tudok. Maradjon melegben, igya meg a teámat. Hozok levest, hogy megtérjen az ereje.

A kertkaput az asszony amint betette, a teával az ablakbeli virágokat az ember, megöntözte. Kamrába tért, még pálinkát vett és mézet falt rá. Harisnyát húzott, mert fázott a lába. Most volt, hogy erőltette magát, a madárka jusson eszébe. Betakarózott, elszenderült. Mikor felébredt Erzsike néni ügyködött mellette, azon szorgoskodott, hogy valami fertelmes teát igyon meg, mert attól bizonyosan meggyógyul. Váltig feszedezett az öreg, hogy ő még teaivástól, soha meg nem gyógyult, nem volt helye az ellenkezésnek.

– Legalább mondja meg mit ittam – kérdezte a legyőzött.

– Magának legyen elég, ha meggyógyul – mondta a mentőangyal. – Hogy gondolhatja okos ember létére, hogy csak pálinkától jöhet helyre.

Erre fel, Bandi bácsi elmondta, a csomagban lelt madárka esetét, amitől Erzsike néni egyben a falubeli orvosnál termett. Mondott, amit mondott, adott vagy nem adott gyógyszert, nem lényeges. A doktor megítélésének színe elhalványodott. Onnan a vajákos asszony felé tért. Annak felvilágosítására elmondta az öreg városbéli látogatását, szokatlan elalvását és még mélyebb tea utálatát. Az öregasszony mosolyra fakadt.

– Amit adok, azt jobban fogja utálni – mondta mosolyogva. – Ez a kihülteket feltámasztja, az elszabadultakat megállítja. Ha napi három kannával megiszik belőle, akkor három nap várhatóan talpra áll. Ha kedve telik a pálinka ivásban mézes fojtásban, akkor hagyja meg neki. S írjuk most le, hogyan lesz ebből tea. És leírták.

Két napig tűrte és szenvedte a terrort, szegény Bandi bá. A jámborságát még, ha el szeretne volna palástolni, oroszlánként küzdeni a teáztatás ellen. Csak hogy ereje fogytán volt. Inkább annak örvendett, hogy a pálinka és a méz elnyomták azt a rettentő kellemetlen szagot, amit a vén boszorkány teája okozott. Ezeket pedig küzdés nélkül is megkapta. Egyébre mire vágyott volna. Harmadik napja, éjt nappá téve itt volt mellette Erzsike néni. Az előbb elmondta, a boszorkánytól gyömbérport hozott. Erre aprított fokhagymát tett, citromlevet és mézet adott hozzá. Forró vízzel feltöltötte, addig hagyta, amíg ihatóvá lett.

– Köszönöm, hogy velem ilyen szívesen foglalkozik, de azért alhatna egyet rendesen – mondta úgy megjegyzésnek.

– Majd alszom, ha feltámad – válaszolt az asszony.

– Itt is aludhat, nem kell restelkedni – mondta nagylelkűen az öreg.

– Hogy gondolja a gyermekek tudta nélkül? – tétovázott az asszony.

– A gyermekek már jókora idő óta arra pályáznak, hogy mikor lesznek valódi testvérekké.

– Maga erről csak így hallgat?

– Itt van, most mondom, egyengessük el a dolgunkat. Vagy nem lenne kedvére való?

– Dehogynem – amire egyöntetűen bólogatni kezdtek. – Azért mindegyik gyermekkel tudatni kell, hogy mit akarunk dűlőre vinni – tovább bólogattak.

Már rég nem mondtak semmit, de arra is bólogattak. Váltig.

Szürkönyületkor, Gerike elrendezte az állatokat és beköszönt:

– Jó estét kívánok a ház népének, ki az a deli ember ott az asztalnál? – kérdezte tréfásan a gyermek.

– Az az ember a ház ura, aki haza jött betegföldről – tréfált az asszony.

– Segítségre van – e szükség? – folytatta a gyermek.

– Itt maradok én segítségül – mondta az asszony. Te pedig abban segíts, amiben eddig is hűséges voltál.

Az emberek nem szóltak, hogy észrevettük félrejárásodat. A félrejáró abban marad, hogy nem vették észre. Még a gyermekei sem szóltak. Az észrevételező mindenkivel megbeszéli, egyetlen kivétel a félrejáró. Az észrevételező a gyermekeknek is mondta, hogy az éber azt vette észre, hogy ők rokonok volnának. A félrejáró most friss újdonságnak árulja szíve titkát, mert a boldogságát szét szeretné kürtölni. Az észrevételező megvonja a vállát, mi tudtuk. Akkor nem érdekes, amire jutottam? Az lenne érdekes, ha nem erre likadtál volna ki.

A Geri gyerek otthon bemondta a hírt, a gazda helyre állt. Többet a gazdának, nem kell hátra osonni. A bújtatott tündér előjött. Megmosolyogták a gyermek mondását. Szeretettel gondolták meg, öregségünkre még a betegség is összeköt. Lám Bandi bának is, a döglött madár mondta meg, vegye feleségül a szeretőjét. Ha még élni akar. Akart hát, hogyne akart volna.

És Erzsébet asszony egy kosárba belerakta a legfontosabbakat. Ennyivel vonult be ebbe a lakásba.

***

...ha jön a medve...

I.

Ezt a medencét a Teremtő jókedvében találta ki. Tágasnak méretezte, jó levegővel és még jobb vizekkel látta el. A friss forrásvíz mellett itt – ott egy – egy kénes, szénsavas vagy csakis borvizes buborékol fel. A termőfölddel sem lenne baj, csak rövid a nyár és eléggé hűvös. Mit tegyen az ember, minden nem lehet fenéig tejfel. Aztán a panasszal is mit érne el. Az emberek ebben nagy jártasságot tudtak maguk mögött. Mindennel alkura jutottak. Előbb vagy utóbb kiderült, hogy heveskedni semmi vonatkozásban nem válik az ember hasznára. Kurcsi Vendelné is betegeskedett már vagy hét éve. Akkor a táltoshoz mentek, hogy puhatoloznék a Fennvaló szándéka felől. A táltos kacagó görcsöt kapott:

– Óh, ti balgák, hét évig óvatosan megtakarítottátok az égi posta költségét, most egybe megakarjátok kapni a választ. A lehető leghosszúbb úton megy el ez a levél, lehet megérthetetlen választ fogtok kapni. Majd valami nagy későre. Nekem se megy örökösen a direkt kapcsolat. Főleg mikor hitetlen kételkedőkkel van dolgom, az Isten iránt csekély megbecsülést hordozókkal. Aztán vajon mit szeretnétek hallani?

Szegény Zsuzsika néni, még vagy öt évig várta a választ. Sokat szenvedett közben. Igen sokat, annyira soknak mérhették, hogy sokan mondták, ezt ember nem is bírhatja. Aki csodálkozott, az nem érthette. Aki érteni akarta, az tudta, hogy mindenki, aki körülötte van, részt kér a szenvedésből. Ami nem kicsi. A doktorok azt tudták, hogy a környezete tartja fenn. Csak a jó indulat és annak biztatása tartotta életben. A néni pedig minden napnak örvendett, amikor csak felébredhetett. Aztán egy reggel csak úgy felkelt egészen, felöltözött, kiment a templomba, később hazatért és munkához látott, mintha a tegnap hagyta volna abba. A táltos maga sem jutott szóhoz. A csodálkozás benne rekesztette a mondókát. És a néni, mindenki éber figyelme közepette, még több mint tizenhat évig, makkegészségesen jött – ment. Akkor aztán teljesen meguntta ezt a világot. Ahogy egyszer felkelt a halottas ágyról, azzal a nemes egyszerűséggel most lefeküdt, többet nem akart felkelni. Búcsúzott, s átment a más világokba.

Ezt a medencét a Teremtő jókedvében találta ki. Széltében és hosszában szinte minden van, amit a földrajzban látni kell. Vannak hegyek, velük völgyek, vízmosások és rengetegek. Vannak lapályok, martokkal, hogy tovaláss, van egy tó s egy lápos a folyóparton lefelé. Hal és madár pedig annyi van, hogy a Bibliának igaza legyen. Az embert az Isten ellátta javára mindennel. Éppen csak a laposabb földekre kellene nagyobb gondja legyen, ha már bevetette, legyen ideje kapálni, és töltogetni. A terményt idejében begyűjteni és időben hálát adni. Ez az utolsó kettő, a háború óta nagyon lefogyatkozott. Néha teljesen elmaradt. Pedig több pap sürgölődik ebben a dologban, igyekszik életben tartani az ismert és fennmaradt szokást. A hálaadást szorgalmazni nem semmi feladat. Az emberek, ahogy betakarodnak, csak a kiteleléssel vannak elfoglalva. Végzik a téli munkákat. Megjavítják a szekeret és fát hoznak a másik esztendőre, ha kell Karácsonyra is. Kalákákat szerveznek pityókaválogatásra, csuhéfosztásra, szárazfuszulyka fejtésre, diótörésre. A kalákában történeteket mesélnek, s mire elállnának az ülésben, táncra kerekednek. Mondják, jó ezen a helyen lakni. A fáradozásra vagy bort, vagy pálinkát töltenek. Köszöntik egymást.

Van aki arra esküszik, hogy a völgyben örökké volt méhészkedés. Lehetséges. Az óvatosabb ember, főképp, ha bizonyítéka sincs, akkor kiegyezik abban, hogy Boldizsár Ferenc, mikor az orosz cártól hazajött, egyebek mellett, négy család méhet hoztak utána a szekereken. Nagyon lassan jöttek el, mert a bogarakat bizony két naponként kirepítették. Akkor pedig állni kellett, hogy visszatérhessenek. Legtöbbet éjjel jöttek, mégsem tévedtek el. Egyenesen haza értek. Omlás alatt a betérőt csak a szekerek tették meg. Az emberek, a Berde pusztán már feltértek, s mintha nem érezték volna, hogy kaptatón

mennek, szaladva hagyták ott az utolsó métereket. Nyolc éve nem látták a családjukat, mióta a cárhoz szegődtek, valami ördögzáros bútorokat s fergettyűs ajtókat gyártottak, csakis fából, semmi vas nem kellett azokhoz. Némely más falusi sorstársuktól azon a nap el sem búcsúztak, hagyták, hogy azok mendegéljenek tovább, a saját portájuk felé. Ha valaki ezt a búcsú nélküli napot elnézi, hát nagyon rossz vélekedéssel marad az omlási mesterek neveltetéséről. Csakhogy ez aztán nem maradt annyiban. Ezek az emberek annyira megszokták az együttléteket, hogy a következő időkben, legalább másfél hónaponként összegyűltek a hét végére. Magukkal hozták minden családtagjukat, aki nem restellte a nyolc éves világjárás dolgait újra és újra meghallgatni, esetleg egy elfelejtett adómával vagy míves esettel megtoldva fűszer gyanánt. Az adomázás mellett csúfolódás is került, de egymás tévedéseit sem hagyták kifigurázás nélkül. Legtöbbet azon kacarásztak, ahogyan a muszka nyelvet kitalálták. Mert volt egy fordítójuk, amikor valakivel érintkezni kellett, de az sem ült örökké a mesterek között. A mestereknek pedig munka közben nem kellett semmit lefordítani, mindenki tudta a dolgát. Ha egyikkel végzett, szaporán a másiknak kezdett. Bálint Jóska bá, oda menetelük első szombatján megkérdezte:

– Aztán mikor lesz a hazamenetel? – amire mindenki összerezzent. Attól kezdve szinte minden héten, legalább egyszer elkérdezte. Ugyanazt.

Boldizsár Ferenc méhészkolát alapított. Ezzel minden faluban lett egy utód méhész, az omlásbeliek túltettek másokon, négyen fogtak neki bogarászni. Ma már szövetkezetben vannak, és a nagytermők távoli földjeire is elmennek. Komoly motorizálással rendelkeznek. Kurcsi Zakariás a kollektív hanyatt vágódásakor tizenegy zeter lelkét vette ki, hogy aztán azokat potom áron megvéve, önjáró talyigákat szerkesszen belőlük. A talyigák azután csudamód megint elindultak, és jó sokáig jártak. Csak motorolajt vártak el, s kenőolajat kértek a munkához. Járnak most is. Nem hetvenkednek, csak mennek. Két – három olyan ember, akinek a munkaköre megengedi, elmennek egy – egy ilyen méhésztanyára, és annyit dolgoznak, hogy a család mézfogyasztását megkeresik. Van, aki még marad, ha elég lett a méze, de van, aki felkerekedik és máshoz szegődik. Ha több lesz még a felvásárlónak is eladnak. Mert a pénz csak szűk csapokon csepeg a parasztgazdaságban. Egyéb dolgok is kellenek a családnak, nem csak nyalakodásból áll a világ. Aztán a mézgyűjtés az utolsó időkben nem teljesen veszélytelen.

Pihenés alig van. Ha egy ember gondolja a méheket, akkor némely melegebb délutánon valami két órát nyugodtan lefekhet, de máskor végig talpon kell lennie. Boldizsár Ferenc kisebb unokája a Gazsi bácsi és Kurcsi Zakariás középső fia Geri szokott a nagyapám és a Csurulyák kertje mögött levő hegyi tisztáson méhészkedni. Van, hogy egyszerre, de van, amikor külön jönnek vagy éppen mennek. Olyankor, ez már iskolai év végére esik, szívesen vállalom örökösét, mert egyéb dolog nincs sok. Egy kis olvasással is meg lehet lopni a pásztorkodást. Még nincs a szénázás ideje, amikor pedig aztán el nem lehet maradni, amíg az utolsó szál szénát is haza nem vittük, hozzánk vagy nagyapókához. Tehát ebben az időszakban ez a rét a világ legszebb helye, az omlások alatti Tündérvilla után. Volt, amikor oda is elhívtak. Mindenféle fák és bokrok, mindenféle füvek és paréjok egyszerre ontják a virágokat, s a méhek a fürge darazsakkal és a lomha dongókkal versenyezve gyűjtik a finomabbnál finomabb nedveket és porokat. Nagy a verseny, szinte megállás nélkül mennek s jönnek. Az egész rét egyetlen nagy zümmögő üzem. Folyik a hordás. Az ember ezt csak nézi, a kaptárban, ha szűkülés vagy hiba, helyhiány mutatkozik, ugrani kell. Elő a füstölőt, elbódítani a fenn akadtakat, kiigazítani a hibát, visszaállítani a természetes helyzetet, s mehet minden, ha a füstölőt kiszellőztették.

A rendes gyűjtési időszakban ott ül az ember a nemrég bejött méhek mellett. Hallgatja, ahogy átadják a munkát az éjjeli dolgozóknak. Az örnek gondja kell legyen a levegő melegére, a széljárásra s a nedvességtartalomra. Nem lehet nem odafigyelni akár egy perc töredékére is. Ezek az apróságok aztán, igencsak megtudják hálálni a gondoskodást.

A rendes gazdának, a mezőn az egereket és a hívatlan minden rágszálókat kell távol szorítania. A dolgozó társadalmat lágy viasszal és olvasztott gyantával kell segíteni, hogy a betolakodó előrejutását megakadályozhassák. A hegyen pedig legalább egy mackó éjjeli garázdaságaira készülhet. A legsikerültebb a festékes dobozban, kevés vízzel puffasztott karbiddal, azzal lehetett jó nagyokat buffantani. Még az embernek is megroggyan az ina, ha megijedt. Az állatok is elrohannak, aztán tisztes távolságról visszabámulnak. Van, amelyik annyira kiokosodott, hogy megnézi az embert, mikor mit tesz. Ha van egy lyuk vagy megállás a ténykedésben, akkor azon át visszakujtorog a kaptárak környékére. Merthogy ez lenne a célhely. A fokost is hiába lóbálsz egyik – másiknak, rád se ránt.

A mai állatok egészen mások. Régebb a tűz fénye, amíg csak ellátszott semmi állat nem merészkedett közelebb. Most a farkas a hátadban liheg, hogy valami maradékot vess hátra. A rókák egészen a tűzig mennek, ha tyúk vagy csirkeféléket készítettél a szabad tűzön. Mintha tudnák, hogy a legmagasabb körök oltalmát élvezik. Mert a vadakat törvényileg bántani nem szabad. Csak nagy magas polcra való és kísérettel érkező vadászok zavarhatják nyugalmaikat. Viszont erről valahogy valami ki nem fürkészhető úton előbb értesülnek, és nagyon jól megbújnak az erdő rejtekeiben. Ha pedig hajtóvadászatot rendeznek, akkor a disznók, a nyulak és az őzek egymást letapodva menekülnek, a többiek ki sem néznek a rejtekük ágai alól. Nem minden vadászat sikerül. Ahogy hallom a káröröm a legnagyobb öröm. Ha nem sikerül a vadászat, a közember örvend, hogy az idegenek nem tudták elvinni a vadakat. Mérgeződik azonban, ha vad olyan kárt okozott, amiért a pusztulását idézné meg. Aztán csak megbocsát a tudatlan állatnak. Hiszen az Isten nem a véletlenség okán teremtette a föld színére. Egy jó nagy kölpöt tol az elégett helyére.

Ma reggel, a hűvösön legurultam Geri bához, akivel alkum volt. A polcos autóra felraktunk hús gyalogkaptárt a benne lakókkal együtt. Raktunk még vascsöveket, és állítható lábakat. Ezzel az lesz, hogy a lábakat vízszintre tesszük, rá a csöveket, azon pedig a kaptárak. Egy dologra kellett figyelni, hogy a szomszéd kaptárak színe lehetőleg ne zavarodjon nagyon össze. Délre, már szinte mind ki tudtuk engedni, a kis állatok pedig, mint akik már ismerik a leckét, kerültek egyet, aztán rávetették magukat az illatfelhő forrására. Akkor aztán hagyakozott, mikor itassam meg a méheket, mikor kell a cső mellett pocsolyát csinálni, a kutyát felküldi még kora délután. A biciklire pedig ne legyen gondom, elteszi jó helyre. Aztán csak semmi idegesség, nincsen semmi képzelhető veszély. Ezzel készen álltam az első egyszemélyes őrsegemre. Geri bácsi ezzel hazament, az esti feljövetelet előkészíteni. Egy másik huszonnégyes autózó családi közösséget még otthon hagyunk, azt is fel kellett rakni, majd kitöfögni vele a hegyen. Csakhogy ez utóbbi majd ott marad fenn, a zeter polcain, onnan repdesnek az aprók a munkahelyre s vissza. A két fuvar között egyetlen különbség volt. A reggeli fuvar kétszer olyan nehéz, mint a délutáni. A reggeli kaptárak vasalt sarkalt éllel, ördögcsattal vannak és ekkizikherájccal, duplafalúaknak készültek. Két ember is erőből emeli fel. Kell a medve ellen némi óvatosság. Van eset, hogy egyetlen pofozó mozdulattal leüti az állórámpáról. Az embernek sem lenne álmójó, ha a lábára ejtené.

Gazsi bácsi is ma jön fel, szintén ide a tisztásra. Csak fordított sorrendben. A zeteron levő kaptárakat a réten tartotta eddig. A Tündérvirtben mostanig tartott az akác és a hárs virágzása. A környéken a réti és a pataki virágok mostanig éltek világukat. Lassan nem lesz kellemes a kertben. Ahogy beülnek a méhek, feljön velük. Akkor este velem, vagy Geri bácsival lemennek a gyalog kaptárosok után. Jó nehezek az ő kaptárjai is. De én nem ezért szurkolok, hanem mert a medve jöhet addig, s én azzal nem sokra megyek. Inkább mégis cipekedni jelentkezek. Gazsi bácsi, majd a hosszú, unalmas, de elaludni nem szabad, hát az éjjelekre két újdonságot ígért a múlt hetekben. Mintha látnám egyikből – másiból egy éjjel csak valami nagyon keveset fog elmondani, hogy kérleltesse magát, és másnap éjjel feltegye a nagy kérdést:

– Na lássuk csak, mit találsz ki, eddig tartó meséből?

Ha nem mentünk sokra vele, többször felkacagott, és mindegyre emlegette, hogy nem figyeltünk a mondókája lényegére:

– Nem is engem hallgattatok, valahol máshol járt az eszetek.

Négy óra körül lehet, mikor eszébe jut az őrnék, hogy enni volna jó. Odamegy a tellát képező karóhoz. Leveszi róla a szalmakalapot s az esőköpenyt. A három ujjban végződő karóra egy zsákocská van felakasztva.

– Na, most meglássuk, hogy munkatáborba ment, kenyeret kereső embernek mit tarisnyáltak fel otthonról – fogott bele a tréfás mondókába. – Né, ez egy vágás szalonna, ki hitte volna, hogy efféle még van ezen a csuda világon. Ez meg egy, két öklömnyi túró. Hát ennek is már a vége felé tart, mert kell a frissnek a hely. Majd, ha hazamegyek, meglesem, hogy mennyi hűssül ebből a kamarában. Hát ez meg mi lehet, hogy olyan sokan vannak? Hát ezek bizony piros hagymák. Beh, szépek vagytok, s milyen jól találtok ehhez az ételhez, na én sokat nem gondolkozok szépen összevagdallak, sorba válogatva felfallak. – Amint mondta úgy is tett. Aztán megint rázendített. – Az Istennek hála, hogy ezeket kirendelte, egy karéj kenyérré felszedegetem, és szépen megeszem. A hála pedig takarosán szép, ezért pedig nem engedem meg a pazarlást. – Az őrnék pedig, ettől jobbra lett kedvvel enni kezdett. – Ebből valamit megeszünk, s arra nagyot iszunk. Ilyen elégedett ember nem lesz az harangos faluig. – Máris mehetünk a forrásra. A megelégedés forrására. Eloltottam szomjamat.

Amikor az őrnék vissza indult a tellahely felé, valami azt súgja a sokadik érzéke mentén, hogy a méhészetben valami változás állt be. Nem tudja pontosan. Mert nem is látja, csak sejti, illetve érzi, hogy ott arra a tisztás alsó szélén a két bokor felőli tájon valami nem úgy van, mint amikor a forrásra ment. Elveszi a kisbaltát, mert ugye az valami biztonságot kölcsönöz, s elindul a változás helye felé. Nem csak az őrnék felelőssége, hanem a kíváncsiság is közreműködik a tolatásban. Ezekről tolatva tesz egy pár lépést a nevezett hely felé. Hanem nem kell nagyon sokat mennie arra, meglátja a vadórt, aki térdre ereszkedve és előre hajolva bebámul a csővezeték alá, amelyekből a tartórámpa összeáll. Szentég, mi lehette ezt az embert? Talán keres valamit?

– Jó napot Mihály bá! – köszönt illedelmesen az őrnék.

A vadór alig észrevehetően összerezzen. Nem számított a gyermekhangra. Az öreg méhészekre gondolt, akiket megtalálni jött erre:

– Jó napot, mit csinálsz te itt?

– Én vagyok a méhészek helyettese.

– Én a nagy méhészeket keresem.

– Érje be velem, csak kicsiben van méhészem.

– Te mióta vagy szolgálatban?

– Hát a reggel óta.

– Akkor mégsem tudunk szót érteni, mert én egy három – négy napos dolog után vagyok indulóban – mondta az erdei állatok biztosa. Leverte a térdére felakadt füveket. Mintha indulóban lett volna, de mégsem indult.

– Hol vannak most a nagy méhészek? – kérdezte végül fontoskodva.

A kicsi őrnék csak hümmögött és a vállát vonogatta. Világosan meglátszott, hogy ettől tovább semmi beszélgetés nem eshet köztük.

A vadór még jól be sem ment az erdőbe, amikor a tanácsi küldönc jött elő a kertek felől jövő ösvényen. Ő is a nagy méhészeket kereste. De hát ő is csak úgy maradt, mint az előbbi. Nem tudta meg hol vannak, csak annyival lett okosabb, hogy estére megjönnek. Úgy ment el, mint a vadór. A kicsi méhészeknek, mint szolgálatos őrnék, nem tetszett, ez a fene nagy érdeklődés. Ugyan, nem tudta mire vélni, de azt sem tudta mit keressen meg előbb. A nagy méhészeket kellene megkeresni? A keresés

okát kellene inkább megkérdezni? Elég vastag kérdés, most melyik után rohanjon az ember? A vadőr után nem szalad, mert lehet, már nem is találja meg. Inkább a küldönc után fut, amíg nem távolodik el túlságosan.

– Álljon meg egy percre! – érte utol kifulladásra a küldöncöt. – Ha kijönnek, mit mondjak miért keresték?

– Nem mondták, hogy rajtuk kívül másnak megmondhatom.

– Nekem megmondhatja, most én vagyok itt helyettük.

– Nagy fejed van mindenképp. Csakhogy nem oldod meg helyettük. Csak ők tehetnek valamit.

– Vagyis nekem nem mondja meg?

– Megmondom, de nem megy vele semmire. A Patakér felé tartó fason az akácfákon belül egy medve tetemét találták meg. A medve védett állat. Nyomozni kell, az elesésének kikutatása érdekében.

– Hát tényleg sokat nem tehetek ezért. De azt megmondom, hogy itt jártak.

II.

Ahogy közeledett a Nap a tisztás mellett élő fák koronájához, egyre kevesebb meleg maradt a tisztáson. A levegő egyre jobban lehült. Ami meleg volt, az ment a Nap után. Valami kevés még, ami tétovázott, a hamuban elbújt parázs mellett várakozott. Sorára. A Nap pirosas udvarral vette körül magát. Egyre tépettebbnek a széle. Egy – egy méhecske még határozatlankodott, bemegy vagy sem valamelyik kaptárba. A kutya megette a vacsoráját. A szolgálatos pedig, futó láncra akasztotta a horgát. A tűzhely mellé aztán felrakott valami hat kölöp fát. Tett még valami vékonyságokat is, ha netalán leomolna a tűz. Ha elaludna a nagy melegben, s nem tudná összeszedni magát. A tűz semmiképp nem aludhat ki. A hálóhelyet is meg kellett erősíteni, amíg szabad szemmel látni lehetett. Aztán a tűzre utalva nehezebb dolga adódik az embernek. Nemcsak az árnyak sokasodnak, hanem a szélek is belevesznek a sötétbe. Ahogyan ott a tűznél felegyenesedik, az első, amit megláthat, egy nagy hullámozó medvehát. Mendegél és billeg át a tisztáson. Látható, hogy nem most megy át először. S a vonalat folytatva, a tisztás belső felén a fák alatt kivehető két kisebb medve árnyékképe. Ez egy medvecsalád lesz. Lényege nincs annak, hogy a fiatal medvéket az anyjuk vagy nem az anyjuk vezeti a vadászaton. De szürkületkor csak cserkészésre mehetnek. Mikor elég közel ért a kisebb medvékhez, egyet hörrentett, és mentében megtért. Egyenesen a kutya háza felé tartott. A kutya pedig mostanig csendben nézte a vonulást. Mihelyt meglátta a felé vonuló testes állatot, rákezdett a soha el nem számolt jelezgetésre. Hiszen ezért kapná a fizetést, ha bár egyszer szóvá tenné. Nyüszített, vonított és szagatatottan ugatott. Nem volt bizonyosan kitalálva, hogy egy házőrző kutya, hogyan jelezzen egy nála nagyobb állatot, amiről aztán kiderüljön, hogy ráadásul tolvaj is. A medve ettől nem vett fel semmit, csak nyugodtan mendegél a kutya háza felé. Mikor aztán kartávolságra ért, két lábra ágaskodott, a kutya pedig behúzott farokkal beoldalgott a házikójába. Akkora csend ült a tájra, hogy a távoli falusi élet hangjai is felértek eddig. A medve még egyet lépett előre, s a kutya ólát a bejáratára fordította. A kutya egyben fogoly lett. Egy pissenés sem volt. Az ő pedig közben két fát vetett a tűzbe, azok egy keveset sötétlettek, majd vígan lobogva kaptak lángra. Fényük messze, a kaptársor végéig is eljutott. Akkor egy festékdobozba karbidot vetett, ráköpött, és hibáztatta magát, hogy nem vett vizet a forrásról. A doboz lyukához tüzet tartott, amitől az egész egy nagyot buffant. A nagy medve egy pillanatra oda fordult, de semmi érdekeset nem vett észre. Kiment a kaptársor végére, s az első kaptárt kétszer oldalba pofozta. Az oldaldeszkák beszakadtak. A nagynak mondható résen benyúlt, s a mancsa csupa egy lépes méz volt. A kisebb medvék felé kurjantott, azok óvatoskodva jöttek mellé, és előbb kóstolót vettek, majd nekiestek, mint aki nem akarja abbahagyni. A nagy medve akkor a második kaptár oldalát is bevverte. Jóízűen mormogva nyalogatják a mancsukkal kimert lépes mézet. Közben hol egyik, hol a

másik mackó letörli a pofájába rajzó méheket. Merthogy a kicsikék nem túrik, hogy a betolakodók csak úgy elvegyék a nehéz és aprólékos munka gyümölcsét. Neki – neki vadulnak, és nemcsak a szemük vagy a fülük környékét fullánkozzák, hanem az orrukat megcélozzák. Nos, ezt csak a fűben széttörölve lehet megtorolni. Törülköznek is a mackók elégszer. A kis őr pedig futkoshat, zajonghat, szinte semmi foganat nélkül.

Aztán egyszer szinte vezényszóra a nagyobb medve elindul a forrás felé, ott gurgulázva egyet iszik. A kisebbek is ellesik a mintát, ugyanazt teszik. Aztán a lehető legnagyobb csendben felszívódnak a sötétben.

A tűz ezalatt leszakadt. Nincs mit tenni, egyetlen baja az esti történetnek, hogy a búsulásra jó sötétben szinte semmit nem látni, a korábbi nagy lángú tűznek csak parazsa maradt. Ennek az izzása még két lépésre sem nagyon vet fényt. Az őr csak maga elé bámul, nem tudja, korholja magát, érezze magát hibásnak és bűnösnek. Valamit bizonyára nem tett jól, majd a nagy méhészek felelőssé teszik, s gyávaság fogják tartani. A gyávaság pedig nagy szégyen az erdő szélén táborozó embernek. Vagy ne törődjön vele, inkább azzal foglalkozzon, hogy befogja a hazátlanná lett méheket, és készítsen menedéket nekik. A szétvert kaptárról össze kell gyűjteni a maradékot, ki kell majd tenni a vizes edény mellé. A hulladékot pedig megtisztítva a méhecskék visszahordják a kaptárakba. Igen erről kell kezdeni. A kis őr most a zsákban kutat, két tálat talál és egy pléhcsészével s egy evőkanállal felfegyverezve a széttört kaptárhoz megy. Ott aztán úgy látszik, jobban teszi, ha a tűz mellé vonja a beteggé lett kaptárt. Majd munkához lát. A kanállal feltakarítja a szanaszét vert mézet. A tálakba rakja. Mikor az első kaptárral végez, meghallszik az út felől, a lihegő zetor hangja. Jön az egyik nagy méhész. Ez bizakodással tölti el a kis őrt.

Jön az egyik nagy méhész. Két nagy méhész jött. Igaz azzal jöttek, hogy a segédet vigyék le kereket javítani. Aztán a másik zetort is hozzák fel. Csakhogy a medvelátogatás egy keveset változtatott a menetrenden. Gazsi bácsi serényen két kaptárt rakott össze a tartalékban levő előgyártott darabokból. A második kaptárban nem esett akkora kár, a méhek is szinte mind benne voltak, csak óvatos füstöléssel át kellett azokat rakni. Néhány perc múlva csak azt lehetett hallani, hogy szárnyaik zizegetésével melengetik az új kaptárban egyelőre szokatlan légtérrel. Csodálatos ez a teremtett világ. Mindennek meg van a pontosan járó órája. Geri bácsi sem volt rest. A legközelebbi elvadult almafán rálelt a hazátlanná lett méhcsaládra. Fürtben lógtak, mint rajzáskor. Lehet, hogy nem érte túl nagy veszteség a családjukat. A gyűjtő kosárral befogta azokat és a második kaptár népe is nekilátott az idegen kaptár megszokásának. Szinte azonnal neki láttak a munkának, mintha semmi nem történt volna. A kis őr csak mind arról kérdezősködött, hogy nem haragusznak, vagy mit tehetett volna. A nagyok csak mosolyogtak az igyekezeten.

– Medve ellen mi sem tudtunk volna jobbat – simított egyet a bajuszán Geri bácsi. – Most azon legyünk, hogy visszatérhessünk a rendes kerékvágásba.

Két viharlámpába töltöttünk petróleumot, a zsákból elővettünk egy vadonatúj gumibelső. A három méhész letértek az útra, hogy mielőbb felhozzák a többi méhet, akik a kilyukadt kerék miatt lenn maradtak a pataknál. A lemenés alatt a nagy méhészek kikérdezték a kicsi méhéset a nap eseményeiről. Rendre mindent elmondott. Elsősorban a méheket illető dolgokról számolt be. Másodsorban elmondta, hogy kezdett félni este felé, mert nem tudta, hogy mi lesz a dolga. Erre aztán leértek a patakra. Most elfogyott a mese ideje. A méhészek gumizó mesterekké vedlettek. Feltekerték a támasztó éket. Levették a kereket és kibelettek. Betették az új belső. Bele izzadtak, de felfűjték a kereket. Összecsomagoltak, irány vissza a tisztásra. A kicsi méhész nem állta meg

– Kérdeznék valamit!

– Kérdezzed! – mondta Geri bá.

– Amég elmentünk egy medve az egész méhest felborogathatta – szólt a kicsi őr.
– Ez nem nagyon eshet meg, inkább patkány vagy görény, ha nem vetemedik arra. De a medve a rombolás előtt már megjelöli a helyet. Alig van olyan bátor állat, ami reggel előtt oda jöjjön az erdő felől. Alul felől jöhetett vagy jöhet, ha a tűzbe bele mer nézni. Most meglássuk.

De nem láttak semmi rendelleneset. Mert nem volt. Minden a legnagyobb rendben mutatkozott. Az érthetlenség magasan lebegett a forrás felett.

III.

Ahogy felértek a tisztásra, a két nagy méhészt egyszerre kérdezte a kicsi méhészt, elfáradt – e a mai nap terhétől, s hogy nem akarna – e egyet aludni a mai nap ijedelmére. Mert most mondom, mind a két traktorban a széleken vannak a kaptárok a saját polcaikra rakva, köztük a maradt helyen műhely, emeletes ágyhely és raktár húzta meg magát. Minden traktoron legalább három ember jól meglehetett akár egy hónapig is. Hanem a kicsi méhészt inkább a vacsora felől érdeklődött. A nagy méhészeknek is jól jött a gondolat. Belevágtak. Evés közben a kicsi méhésztnek eszébe jöttek a napközi látogatók. Elmondta, hogy a vadőr s a tanácsi küldönc érdeklődött a nagyok után. Elhullott medvét kaptak a kertben. Akarják tudni, ha a nagy méhészek tudnának valamit erről. A beszéd itt a levegőben megállott, senki nem vette fel a logó fonalat. A kicsi méhészt is tudta, hogy a folytatás nélkül való mondatot csak az kezdheti újból, akinél megakadt a mondás kereke. Hát nem szólt erről többet. Még beszéltek valamit. Az ételmaradékot gondosan elrakták, a késeket eltörölték, a salátás tálat a kicsi méhészt a forráson kiöblögette. A korsóba vizet vett, megrakták a tüzet. Hátra van még a Gazsi bácsi traktorának a lerakása. A nagyok cigarettára gyűjtöttek, a kicsit is megkérdezték, nem szokott még rá. A nemleges válasza nem is akarták részletezni:

– Legalább több marad nekem! – mondta Geri bácsi hamiskásan.

Aztán mégsem gyűjtöttek többet. Szépen lerakták a Gazsi bácsi méheit. Csendes módon, hogy ne zavarják az utaztatással felkavart, de azóta leülepedett nyugalmaikat. Csodálatos egy dolog. A kicsi méhészt nem győzött eleget lelkendezni, hogy mennyi csodadolog van ebben a méhésztben.

– Azért csak tanulj jól az iskolában, nem muszáj csak méhészt legyél – mondta Gazsi bácsi. A méhésztkezés elkel szórakozás gyanánt, ha valami biztos kereseted van. Csak ebből, elég nehezen élhetsz meg. Némely esztendőben.

Valamivel ezután felkapaszkodott a zeter nyergébe és elkezdett a szarvasölő sapkájával hadonászni. Olyan volt, mint aki összekeveri a búcsú jelét a balra tarts úti jelzéssel. Már kiért kert végéhez, és még mindig kacagtam. Geri bácsi kétszer is utána kiáltott, aztán a tanács előtt álljon meg és menjen be. Mert kerestek, ne felejtse el...

Engem valamivel később oda tett hogy kihűlt hamut gyűjtsék a tűzhely körül, aztán az összevakart mézből is kért. Leállt az eszem. Két kaptárnak látszó ládába egy – egy erős rúgót szerelt be, azon tollak forgatták meg, kavarták fel a hamut. A rúgó tartóján hat még jobban hegyezett szeg állott ki. Visszataszító. Mondom, ha az aminek gondolom, akkor ez alávaló gyilkosság. Meg aljasítób, hogy megfontolt szándékkal követik el. Elkezdett kacagni. Úgy kacagott Geri bácsi, mint akinek esze ment. Rövideket, tagoltan, néha, mint akit erőlteti, hogy kedve ellen kacagjon. Közbe, mintha azt dünnyögné, ...ha jön a medve...

– Nem mondaná meg, mi folyik itt?!

Nagy későre leállott a szagatatott kacarászással, karon fogott, odavitt a traktorához:

– Vedd ki a kicsi létrát, menj fel a felső sorhoz. Olvasd el a táblát.

Felmentem, majdnem leestem a létráról, nagyon megdöbbsentem, azt írta szépen és nagyon, a idegeneknek a mézgyűjtés alatt itt járkalni tilos!

Lejöttem, én is elkezdtem kacarászni. Szerencsémre esett, mert újra megfogta a kezem:
– Most olvasd el a másik felén levő figyelmeztetést!
Meggémberedve jöttem le, rettentően fenyegető, egy szót sem tudok kimondani:
– A kaptárhoz nyúlni életveszélyes!

***

Tisztára cirkusz

Itt a hegyre feltekeredő kavicsos út mellett, vagy odébb a láp helyére betérő néhol füves ösvények között, örökké lappangott bár egy titokzatos eset, mesés vagy legendássá izmosított megjelenítése vagy lejátszása. Az előadás vagy az elmagyarázás igen lényeges volt mindezen dolgokban. Azért mondom így, mert szinte soha nem lett teljesen igaz az a történet, ha a kíváncsi hallgató ember a lényegi, vagy az eset mozgató indítékai felől kutakodott. Könnyű más viselt dolgait eléadni, néha némi átéléssel fűszerezve, talán érdemes. Így hősök vagy rátermett emberek híre kell. Vagy érdekesebb, ha történet részesei mesélték el a történetüket, akár a saját kárukra való hivatkozással is. Mert a fortyogó meséje sem volt más, éppen a tulajdonos kárára való kacagó görcs miatt lett emlékezetessé. Így a vesztesek vagy pipogyák sem restelkednek annyira. Lehet jó, ha az emberek mindennek az idején megkapják a jelzést, tettüket meg lehetne biztosan ítélni. Mert akármiről legyen szó, a vélekedés nem marad el sokáig. Nos, itt van az én nagyon nagy felfedezésem. Véletlenül éppen nem nevezhető pillanatnak köszönhetően találtam rá. Boldogan csodálgattuk egymást, alig hittünk a szemünknek, mert én szinte még soha nem találkoztam hasonlóan csodával. Most már csak a dolog megvizsgálása, és az emberek elé tárása maradt hátra. Gondolom, hogy az általam fellelt dolog ezzel nem fog ellenkezni. A csoda mentén kotoló emberek, annyira babonázottak, eszükben sem tér, hogy bármi kifogást emelhetnének. Persze erre még semmi biztosítékom sincs. Várjuk, hátha nem tapasztaljuk ennek az ellenkezőjét. A község lakói szinte mind, nagyon furcsa emberek. Vagy a foglalkozásuk megdöbbenítő. Vagy a nevük nem elég illedelmes. Vagy az apjuk – anyjuk valamilyen tetteire emlékeztetik a jelen világot. Vannak keringő történetek egyes emberekről, melyhez hasonlókat kitalálni nem lehet. Aztán vannak mezei vagy havasi esetek, amelyek az emberek érző lelkét megrebegtették. Szóval sok baj van, annyira sok, hogy a századfordulón még a felénél tartanék, ha már most neki vágnék a felsorolásnak. De nem csak a bajokkal állunk így, az emberek szeretetéről és jóságáról tanúskodó esetekkel is ilyen bővében gazdálkodunk. Nem engedhetem meg magamnak, hogy az összes emberek általam leltározott furcsaságait és természetes javait, most közzé tegyem. Óriási esélyem van, hogy valaki a valamijével kimaradjon. Abból olyan ribillió támadna, hogy még a bufogó iszap is megállna, gondolván, többet nem kell bőfögnie. Mert a leltár távrolról sincs befejezve. Van mégis, aki nem tart erre igényt, hát ő természetesen megérdemli az emlegetést. Az ilyen emberek még rokonszenvesebbek is.

Községünk embereinek furcsaságai között előkelő helye van, illendően minden rangját és korát megfelelően tisztelve, csak egyszerűen Savanyú Pistának, és az ő híres rigolyáinak. Mitől furcsás ez az ember? Volt nem egy ilyen. Hát állategészségügyi járványelhárító létére sok kisebb – nagyobb bogara volt. Tett egy – két emlékezetes dolgot is, amit szívesen elfelejtene. Meg olyant is, amit mások semmiféleképp nem felejtenek el neki. Előbb, falusi rádiót tervezett, aztán megalapítja a vezetékes televíziót. Mikor senkinek nem jutott eszébe, hogy itt az Isten háta mögött, televízióadást lehetne nézni, Pista bá addig jött – ment, míg egyszer megérkezett egy nagy tekercs kábellel, azt a saját lakása, a művelődési otthon és az iskola között megosztotta, kibogozta, kiegyengette és felakasztgatta, hol mire lehetett. Egy hét múlva a három épület között, rendre kigyúlt a hat színes lámpácska. Azt mondta, hogy a lámpák a televíziók helyét foglalják el. Egyelőre. Mikor aztán a jámbor nép ezt meglátta, vagy később hallott róla, szinte mindenki kellett volna ebből a finomságból. Nem mondom, hogy békességesen, de csigalépésben mindenhová elért a vezetékes televízió. S az azt kísérő hümmögés. Volt, amikor füttyögést és tapsolást is szült. Akik siettek, persze elégedetlen nézegették a lassúságnak nézett ügyködést, s nógatták, hátha ettől valamennyire serénykedne a dolog előre lépése. Csak úgy. Az első teve egypúpú volt. Csak egyetlen fővárosi adót fogott. Mindenki boldogan nézte. Sokan annyira átérték, hogy elkezdtek mesélni, hogy éppen mit látnak. Vagy éppen csak lefordították a nyelvét, a látottak. Ez ment egy darabig, hanem az egyik több nemzetes labdarúgó bajnokság idején kiborult a

bili. Az országos központi televízió nem adta a meccseket. Pista bával az élen, nem sokat aludtunk, amíg ki nem számoltuk, hogy milyen legyen az orosz antenna. Mert az oroszok éppen sugározták a meccseket. Nagy tehetsége volt a munka megszervezésébe, a beosztások felvigyázásában és az eredmények gondos és nyomatékos begyűjtésében. Határidőre meglettünk. Hát fogtunk hangyát is eleget, de szép meccseket is láttunk. Majd azután bulgár antennát mesterkedtünk. Mert onnan valami énekesztivált adtak, és egy iparvásár is volt. A magyar antennát is megvallattuk. Könnyebben megértettük volna műsoraikat. A tapasztalatszerzést így is sikernek lehet titulálni. A meccses emberek lelkesedését használtuk ki, megalakítottuk a sokpúpú teve érdekközösséget. Előbb három, majd több adásra terjesztettük ki megfogó karjainkat. Ebben az időben már sugárzókkal szerződni is lehetett. Így lett aztán Pista bá, a fővezér több tényérvevő boldog, előfizető tulajdonosa, tizenkét állandó adás adófizető, büszke átjátszója. De ez semmi. Azóta már két saját csatornánk is van. Vadonatúj. Most barátkozunk a gondolattal és szokjuk a műsorgyártás titkait. Más televíziók válogatott műsorát adjuk le, a válogatást pedig a magunk előállításával hígítjuk. Maga mellé gyűjtötte azokat az érdeklődőket, akik vállalkoznak arra, hogy a többieknek csak ilyen önkéntes alapon, a szabad idejük rovására, szórakoztató műsort válogassanak. Nem olyan egyszerű, mintha csak elmondanám. A helyi adásra van embereinknek a legnagyobb gondja. Itt ismerkedünk meg magunkkal és a szomszédunkkal. Gondjainkkal, bajainkkal, örömeinkkel egyaránt törődünk, és megpróbáljuk az embereket is meglátni, a hagyományokat fenntartani s a büszkeségeket feltámasztani a hamujukból. Mondhatom, az ilyen dolgokra a gazdánk érzékeny és büszke is, elfogult is, de nagyon igényes. Semmi rögtönzést, vagy hebehurgyaságot nem enged. Inkább szünetjelt tesz be. Eddig kilenc esetben sikerült olyan egyórás filmet készíteni. Az áldozatok, hát beleizzadtak, mert nem gondoltak arra, amilyen nehézségekkel viaskodnak naponta. Volt már a kerekas, a tűzoltó, egyik tanítónő, az állatorvos, a kicsi polgármester, az éjjeli őr, a kádár, a favontató és az utász. Ezért kisiskolás módra, a begyűjtött anyagot le kell írunk, sőt a megjegyzéseinket is be kell csatolnunk. Nem cenzúra, csak a mutatni valók rögzítése. A legrövidebb betét filmecke is a legnagyobb gondal készül. Háromszor megy le kötelezően, minden kisebb – nagyobb lélegzetű film, hogy mindenki ráérősen megnézhesse, vagy esetenként újra átélve elmélázhasson rajta. Legyen idejük mások figyelmét is felhívni. Vagy éppen a filmbeli esemény ellen, kifogásokat emelni. Ellenkezés, vagy más kibúvási ötlet? Ezek nélkül, a kenetlen szekérkerék titka sem érdekli, a mindenki Pista bácsiját. Nyikoroghat magában, siratván a hájat. Ha valaki becsületes véleményt mond, azt az István bácsi figyelmesen meghallgatja, és feltétlen alkalmasan elteszi a jövő alkalmas csiszolására. Ha valaki félrebeszél, akkor azt csak leinti. Attól aztán senkit sem érdekel. Szóval indoktalan, be ne avatkozz. Volt egyszer egy nagy visszhangra kelt eset. Valaki, valamiről azt mondta, hogy az egy hülyeség. A filmben ez többeknek nem tetszett. Aztán az utca hangja bejött a szerkesztők közé. Kellemetlen volt és rossz hangulatot gerjesztett, mire Pista bá szombaton az esti műsorváltás bemondása előtt bocsánatot kért azoktól, akiket a hülyeség tételes kijelentése zavart, és nem kért bocsánatot azoktól, akik elmentek mellette. Volt is haddelhadd. Szinte mindenki felszisszent ennek hallatán.

Nem szándékom feleslegesen untatni a hallgatóim. Senkit nem érdekel, hogy kerültem ebbe a csapatba, az sem, amitől én olyan lelkesen és szívesen támogatom ezt a nagy felhajtást. Minden cirkusz felhajtással jár. Nagy cirkuszhoz pedig nagy felhajtás dukál. Ezt a kifejezést, mármint a felhajtást a cirkusz mentén, Pista bától kölcsönöztem. Ő mondja rendszerint, hogy valamikor az egyes célkérdés körül nem lenne elég felhajtás, hát az nem is sikerülhetne. Mikor belekezdtem, csak a kábelek és a gépecskék működése érdekelt. Számolgattunk többen, éppen eleget. Semmi tapasztalatunk nem volt, s alkalmas forrás és alapanyagokban sem bővelkedtünk. Aztán csak beindult. A nagy szakik ezzel nem biztos elégedettek, de a magunkfajta amatőrök, eddig bölcsen hallgatnak mindenről, ami velük történt. Felszereltségünk máig is kívánnivalókkal fűszeres. Aztán a Paptamás Feri bácsi elszólta magát, a fia valami két év óta gyomroz egy japán kamerát. Ez az ember kell nekünk. Nem a japánért, hanem a kameráért. Egyetlen baja mutatkozott, hogy csak hétvégén tud nekünk segíteni, akkor is csak

önkéntesen, mert vért cseppekben a szemünkből is hamarabb adtunk volna, mint pénzt a zsebünkből. A földön levő legszegényebb tevetársaság tagjai vagyunk. Ma van elég kedvünk hozzá, s én az összes szabad időmet erre fordítom, néha munkahelyi cserével is. Nos, mi maradt a kísérletező embernek, lesni, megszeretni a dolgot, megvallatni a fortélyait, aztán előállni, hogy készen vagyunk a valamely dologra. Egy akadály volt örökösen, a Pista bá aggálya, hogy eléggé felkészültünk az adásra. Majdnem elfelejtettem mondani, hogy néha négy – öt napos filmezést úgy tettünk fel az asztalra, hogy a néző azt késznek hitte, egyenes adásnak nézhette. Nem könnyű, csak nem illedelmes a csalás látszatát sokáig fenntartani. Valami két – három hónapja még két adakozásból származó, ócska kamera került, akkorát léptünk előre, hogy már el is felejthetjük, honnan jöttünk. A semmit már nagyon régen magunk mögött hagytuk. Aki merete, most már használni tudja a gépecskét. Már vannak bővítési gondolatok is.

Vasárnap az esti műsor alatt, az öreg csak úgy felém fordult, odavetette:

– Gondoltam egy lehetőségre, vallassa meg Tótpál Margit nénit.

Ha megszólított, hát ránéztem, de semmi válaszra vagy visszakerdezésre nem gondoltam. Mikor a csapat az esti film előtt, hazafelé készülődött, előálltam:

– Aztán mennyi időm lenne, ha...

– Nincsen semmi, ha... – ezzel kiderült, nem lehetőségek felől érdeklődött, hanem konkrét feladatot adott. – Vegyen egy jobbacska füzetet, mert sok kihúzás vagy átalakítás van kilátásban. Van olyan rész, amit már ismeretlenben sem akarok a képernyőre.

Itt azután be is fejeződött a beszélgetés. Várhatóan az adatgyűjtés befejezéséig többet erről semmi módon nem fogunk beszélgetni. Minden beszélgetés alatt bárkit fesztelen letegezett, de a feladat előtt még a kezdőket is, alázatos tisztelettel magázta. Nagy tehetsége volt az emberekkel való bánásra. Teljesen leszerelt, a feladat kitűzésével, bebiztosította magát, hogy aztán a munkád ízekre szedje, s a néző helyére ülve, értelmesen átlássa az egész anyagot. A csodálkozástól semmi erőm nem maradt, valami súgta, nagyon nehéz feladattal bízott meg. Már is képzelgésekbe kezdtem, minek hogyan fogjak neki.

Felkerestem Margit nénit, miután valami egy napig vajúdtam, miért akarok vele szomszédoló riportot készíteni. Hanem a belépőm, a várakozásomhoz képest túlságosan egyszerűen zajlott. Tudott róla, várta ki lesz a vallatója, sőt arról biztosított, hogy minden műsort figyelmesen megnézett. Minden műsorszerkesztőről mindent tud. Amit eddig senkiről nem tételeztem fel. Azonnal nagy lépésekben elmondta gyermekkorát. A városban született, öten voltak testvérek, szülei munkások voltak, egy kertes házikóban laktak a Szállítási Vállalat szomszédságában. Egy cipős dobozban képeket válogatott össze, azokról azt gondolja, hogy felhasználhatók lesznek. Mutogat egyet – egyet. Nem mondtam semmit, halomnyi barna és szürke kép, nagyon hangulathervasztó. Most itt fél oldalról lesve, két dolog ragad magával, ez az asszony nem öreg, sőt szép vonású. Ez az asszony nagyon szomorú, bármilyen derűsen vesézi a múltját. Szereti szüleit, testvéreit és a saját gyermekét. Az iskoláit szeretettel járta ki, jutalmakat és okleveleket kapott, pionír csillagai is voltak. Leányként két választása esett, vagy a szövődébe megy, vagy érettségizik. Volt még egy eset, csak ez inkább rejtve lappangott. Ha netalán olyan legény kerülne, aki csak a háztartásban és a gyermeknevelésben képzeli a felesége helyét, de hát ilyen legények nem sokan mászkáltak ebben a nyúlfarok városban. Az érettségit választotta, a választás a szüleinek is tetszett, sőt mondhatom, az édesapja nagyon elégedett volt a lányával. Margit néni volt a középső, két nagyfiú testvére volt, ez igen nagy biztonságot sugárzott a környéken, ahol felnőttek. Ez azt jelentette, hogy semmi káros esemény nem zavarhatja meg az életüket. A másik két, kisebb kislányok boldogan másolták Margitkát, mert mindenről azt gondolták, hogy úgy nagyon jól van. Margitka mindenkor tudta, mi a teendő. Ezen kívül ő volt, aki a nagymamákkal és a szüleivel való kapcsolatot a legjobban karbantartotta. Már a harmadik hangszalagom végénél jártam, amikor Margit néni a kamaszkorát megérvén, találkozott az első vonzalommal. Sajnálattal az első lendületet meg kellett törjem, mert az érdekesnek kerekedő beszámolót nem tudtam volna, sem gyorsan leírni, már elegendő volt a tartalomjegyzék bütykölésével az egyes szalagokhoz, jegyzett mellékletnek az

eligazításhoz. Sajnáltam, hogy kamera nélkül jöttem, mert csak ismerkedésnek szántam. Lám egyből belökött a mélyvízbe. Milyen érdekes dolog ilyen sokféle emberrel dolgozni, mennyi váratlan helyzet kínálja magát.

A második találkozóra nagyon alapos előkészülettel érkeztem. Sok kép és változatos hangrögzítésre készültem. Margit néni egyáltalán nem akarta újra beleélni magát a múltkor tanúsított lelkesedésébe. A gazdaság és a történelem vizein evezünk, elég kedvetlen, mert már eleve gondoltam arra, hogy ebből erősen sokat ki fogok hagyni. Mindegyre visszakérdezett, rendjén arról faggatott, megértettem vagy nem, amit mondott. Meglepően vontatottan haladtunk. Hiába a nagy előkészület, alig szedtem ki valami felhasználható anyagot. Már sajnáltam, hogy belevágtam, ebbe a nem túl érdekes dologba. Magamban meglepődtem, hogy mennyire érdektelennek mutakozok, pedig a múltkor hittem, bármire képes lennék, ezért a szép küldetésért. Bár jutnék túl e gondolat nyomasztásán.

A harmadik találkozón aztán megint előjöttek a legények. Két legénnyel barátkozott. A szó legszorosabb értelmében, kipirult arccal mesélte, hogy az első legényt el kellett csapnia, mert alig egy hónapi ismeretség után,... óh, jaj tudja, na ...szabadkozott, aztán kibökte, hogy ajánlatot tett. Pedig olyan szeretem formára készült kerekedni az ismeretség. A második legény is elég sokáig, rendesen viselkedett. Mozi itthon, színház a megyeközpontban, haza az esti vonattal, kirándulás Omlásba a Nagykő alá és Veresmartra, a Vizesés, a bufogó környéke és sok más efféle. Aztán egyszer valamiért Margitkát Icukának szólította. Hát ezzel a második legény is szélre lépett. Az érettségi után egy évvel az apja és az egyik fiútestvér összeszólalkoztak valami aprópénzen. Az indulat olyan megjegyzést mondott a legénnyel, hogy Margitka már másnapról munkahely után nézett. Két hónapig írta a Szállítási Vállalatnál a kimenő és bejövő autók rendszámát. Volt dolga elég, minden délelőtt. Aztán az Iskolaközpont aligazgatója mosolygott rá a piacon. Megtudta, hogy diszpécser kisegítő lett, hát azonnal felajánlotta a jobb munkát. Most nyugdíjazzák a pénztáros nőt. Könnyű munka, hamar beletanul, ne szalassza el, mosolyogva váltak el. A Margitka szülei is nagyon örvendtek az eseménynek, a későbbi szerencsájük körvonalait látták benne. Sőt tervezhettek volna, mert még csak a két kisebb leányka járt iskolába. Akkor az egyik fiútestvér barátja kilépett a névtelenségből, mindent felmutatott, amit egy hódításhoz, egy fejcsavaráshoz, egy fejkendőkötéshez szükséges. Margitkát az újesztendő erős sürgés – forgásban találta. Férjhez készült. Ami nagyon szép dolognak mutatkozott.

– Kozma Gyulát, a vasgyári árubeszerzőt ismerheti, na ő volt a boldog vőlegény, én meg a büszke menyasszony. Itt vagyunk ezen a képen. A kiszerezés kéthavi fizetésembe került, a vendégséget három részbe kellett megtartani. A rokonságnak, a gyáriaknak külön tartottuk, az iskolabelieket, s akik a többiről elmaradtak, szintén külön hívtuk el. A Fényes vendéglőt háromszor töltöttük meg. Nagy muri volt, mindenki sokáig emlegette. Nem a nyereség miatt, mint ma volna szokásban, akkor az esküvőket tisztességből tettük, ezzel dicsekedtünk, hogy derék emberek a szüleink, vagy magunk is azok vagyunk. A vacsorákon résztvevő emberek hasznos és haszontalan háztartási és egyéb használati eszközök garmadáját hordta össze, amit aztán hetekig hordozgattak a szövetkezeti és a megmaradt zsidó boltok között, egyebekre való cserélés céljából.

Mire kezdték a társas élet gondjait meglátni eltelt valami idő. Hát az élet, nem fenéig tejfől, Margit néni beteg lett. A terhességével lehetett kapcsolatban, mert amint megszokta a terhességét, a betegsége is elmúlt. Vagy csak nem szenvedtette olyan erősen. Azon időben, ha szenvedett, vagy az orvosok hümmögését és az alkalmazott kezeléseket el kellett bírnia. Egyetlen emlékezetes öröme volt ebben az időszakból, abból az okból kifolyólag, hogy az orvosok kiegyeztek a leendő kisgyerek megtartásának lehetőségében. Hanem a férje a terhesség alatt kibírhatatlan féltékeny lett, mindegyre össze akarta kapcsolni feleségét a nagy tyúkász hírében álló igazgatóval. Hiába minden szabadkozás, hiába minden fogadkozás, az utolsó hónapban Gyszi alig volt otthon, többször többet ivott a kellerénél. Ez a fiatalember, még az apósa aggódó kérdéseit hetykén visszautasította. – Agyon ütöm, ahogy egy férfivel meglátom – fenyegetőzött. A kisgyereknek pedig egyáltalán nem örvendett. A gyermekágyból még nem kelt ki Margitka, Gyszi egy nap örökre elment. Egy hónap múlva kiderült,

hová ment. A városban kevés titok marad annak, aki kutakodik valami után. Az egyik fiútestvér megkísérelte haza hívni. Nem jött. Ebben az időben valakik nagyon megverték Gyuszit, máig azzal van, hogy a Margitka testvérei voltak, pedig ő ezt nem érdemelte tőlük. A Margitka testvérei nem emlékeznek arra, hogy Gyuszival összekenték volna a kezük. Az egyik testvér csak azt emlegette fel, hogy míg a szerelem fuvallata nem jelent meg, addig vélhetően barátok voltak. Attól kezdve, állandóan felmerült a körülhatárolás gondolata, hogy mit szabad vagy nem, a testvéreknek. Ugyanakkor azt is meghatározta, hogy a szerelmesek mibe engednek beleszólni vagy tartózkodni. A Gyuszi kötelességeiről egyszer nem esett említés. Nagyon nehéz idők voltak, ha én nem firtatom, az asszonyka már nem is bonyolódott volna bele a fordulatok felemlegetésébe, vagy az események magyarázatába sem. Margitka néni csak annyit akart nyilatkozatba foglalni, hogy féltékeny emberrel nem akar lakni. Egy fél óra alatt bíróságilag elváltak, a gyermek anyakönyvileg soha nem volt bejelentve, éppen ezért a nagyapja maga után íratta Gyurikát. Még egy vagy két évet lehúz, s mehet nyugdíjba, hogy örvendezhessen az unokák zsidongásának. A legkisebb leány is leérettségizik eladdig. Ezt aztán szusszanásnak fogják nevezni. Amíg három éves nem lett a kisgyerek, addig Margitka otthon maradt, és a kisgyerek mellett az egész ház gondját is vitte. Ebben az időben két dolog hozta lázba a családot. Akkor tájt egyszerre a nagylegény megnősült és az édesanyja is nyugdíjba ment. Fordult egyet az életük. Nagyt fordult. Margitka megint dolgozni mehetett. Az iskolába szívesen vették vissza. Hanem aztán ebben nem sok örömét lelta. Egyik nap a gondnok zaklatta testi szolgáltatások ajánlásával, másik nap az igazgató tett célzásokat a nagy megértésre és megbecsülésre, amiben Margitkát részesíteni tudná. Természetesen, ezt csak egy kis ideig lehetett tűrni. Nagyon visszatartotta magát. Egy este aztán kifakadt, édesapjához fordult tanácsért. Láthatóan édesapja azon az estén találkozott azzal a kísértettel, amelynek a megjelenésétől, eleitől fogva tartott. Az édesapákat szép lányuk megszületésétől kísérti a féltés, hogy nehogy éppen az ők gyöngyszemük sorsával éljen vissza valaki. Pontosán ennek a résen álló készültségnek köszönhető, hogy a Gyula kivonulását az életükből, szinte egy sóhaj nélkül fogadta. A sógora meg is szólta, hogy nem veszekedik, vagy nem vitatkozik a lánya boldogságáért. Szégyenről, gyávaságról is beszélt, de házastársi féltékenységet nagyobb bűnnek vélték. Vélekedése szerint ki kellene állnia a lánya jobb sorsa mellett. Az ám, csak Margitka édesapja a férj védelmező szerepét nem látta meg, Gyula magaviselete semmi biztosítékot nem ígért. Az állandó féltékenység megmérgezte volna az életüket. Ebbe megnyugodott. A lánya boldogságát nem abban gondolta, ha ő maga áll ki hadakozni azért. Lám, most a féltés is megjelent. Nehogy valaki is, lánya ártalmára legyen.

– Édesapám, csak ott ült maga elé meredten, nem tudtam, mi baja lehet. Olyant nem mondtam, amit még bárkiről nem hallott volna, talán valamelyik zaklatónak a rajzát nem eléggé kereteztem. Nem tudtam, ott akkoriban csak az érdekelt, hogy látja a menekülés felé kínálkozó utamat. Pénztárnok voltam, nyugdíjas állásnak mutatkozott, más az égre fogta volna a kezét – mondta a lány, s az asszony folytatta. Nekem nem tetszett, a létező lehetőségek közül egyik sem. Családos emberekkel fityegni, semmi értelme, s olyan félszeg kapcsolatba kezdeni, egyedül élőként is egy – kettőre lekurváznak, hátha még igaz is lesz a dolog. Aztán édesapám szólásra szánta magát, holnap elkezdem a megszabadításod, mondta. Elkezdtem kérni, hogy ne menjen rájuk, mert nem lesz attól vége a dolognak, de csak mosolygott. Szóba se kerül, mondogatta, de nem derült ki, miről nem lesz szó. Szó, ami szó, hamar jött a megoldás, édesapám gyorsan talált megfelelő és új helyet. Az állomás mellett dagadó ipari negyedben kerestek pénztárost a hitelszövetkezethez. Elvállaltam. Az iskolai átadáskor ezer lej hiányom volt, a törlesztést felvállaltam, nem jutott semmi mentség az eszembe. Még szerencsém is volt, mert senki nem törődött azzal, hogy az előbbi munkahelyemen bármi miként lett volna. A hiány miatt esetleg fel sem vehettek volna. A szövetkezet jól ment. Az iparosok és a nyugdíjasok szó szerint sorba álltak egy – egy kis kölcsönért. Gyorsan visszahozták és újabbat kértek, néha nagyobb kölcsönt is kértek, mint amilyent kinéztem volna belőlük. Jó fizetésem volt, lakásra gyűjtöttem. A Fogyszöv főnöke feleségének nehéz terhessége és szülésének árnya jelent meg a láthatáron. A főnök a mi elnökünkötől kölcsönvett engem. Mit nevetgél, valóságos kölcsönvétel volt.

Onnan kaptam tovább a fizetést, de a Fogyszöv asszonya helyett kellett dolgoznom. A Tekenyő völgyi falvakba jártam ki, ahol nagyon jól volt minden. A szövetkezeti dolgozók nagyon tartottak a nagyasszonytól, ezért mindent a legnagyobb rendben tartottak. Ráértem, megálltam beszélgetni, akivel csak éppen akarta. Ez volt a veszem, először Omlásban kaptam egy segédkönyvelői állás ajánlatot. Simogató készség és kacsintgató szemekkel kísért ajánlattal pedig nem tudtam aludni. Édesapám figyelmeztetett, ennek nem lesz jó vége. Meghallgattam. Egyre kevesebb alkalommal mentem Omlásba. Másodjára a veresmarti szövetkezet könyvelője hívott, jönnék gazdasági felügyelőnek. Jó a fizetés, a mai állapot szerint negyven évig biztos megélhetés. Ha kiismerem magam, akkor még egyéb juttatások is lehetségesek. Na, ezekkel s az ilyen dolgokkal telt az időm. Minden nap akármikor haza értem, csak a gyermekem érdekelt, próbáltam a napi távollétem egyensúlyozni. Azon a tavaszon megvettem egy három szobás második emeleti lakást az Állomás negyedben, de a folyópart felől. A bútorra én is kölcsönt vettem fel. A boldogság ilyen fajtáját még nem ismertem, édesanyám eljárt a fiamért hozzám, óvodába és majd iskolába is elhordozta, gondja volt rá, máskor magukhoz vitte. Sok időnk volt akkoriban mindenre és mindenkire. A családuknak tagja, szinte minden nap mindenkivel találkozott. A kislányok barátaival is megbarátkoztunk, közben Laja is lehorgonyzott egyik lányka mellett, Emőéknek is lett azon közben második gyerekük. Biztosra ez a fele magát, nem érdekli. A Fogyszöv főnök egy nap kiment Omlásba, kiderült, hogy több hónapja, oda nem jártam ki. Hiába voltam mindenhol és pontosan, ez a magamba haragvás betette az ajtómat. A kölcsönvételt visszamondták, és visszatértem a hitelszövetkezetbe. Csakhogy a több mint másfél év alatt háromszor jártam be, csak néztek és csodálkoztak, azt hitték, azért nem járok be hozzájuk, mert igazából már, teljesen elmentem onnan. Elismerték, hogy leírtak, sőt elég terhelő dolgokat gondoltak és mondtak rólam. Beismerték, hogy a hátam mögött megítéltek. Neveletlennek és hálátlannak tartottak. Menni kellett. Megalapítottam a húgommal a Tekenyő – völgyi hitelszövetkezetet. Abban voltam, azt kitanultam. Iroda és szállás kellett, ha nem értünk haza, a sok munkától. Hitelre vettem ezt az öregházat itt Veresmarton. Mert közben valami kezességi bonyodalomban eladtam a blokklakásomat. Sokszor ütöttem meg a fenekem, de nem sajnállok semmit. Az életem során akármit tettem, azzal másnak kárára nem voltam. Édesapám és édesanyám segítségével mindig túlléptem a bajon. Hála a jó testvéreim gondoskodásának, minden bajt, el tudtunk intézni. Minden igyekezetemmel azon vagyok, hogy ezért a szerető gondoskodást hites hálálkodással nekik viszonzzam.

Még azon az estén bementem Pista bához, hogy jöjjön valaki segíteni, mert hangot, képet venni és írni, a környezetre s az abba maradt mondatokat megjegyezni, s a tengernyi információra felügyelni, egyes – egyedül, engem vastagon meghalad.

– Meddig jutott a vallomás felvételben? – szegezte nekem az első kérdést.

– Aztán hiszi, amit a nagyságos asszony elmond? – érkezett a második löket.

– Mondja meg őszintén, úgy – e szépen tud mosolyogni a nagyasszony? – ám ezzel aztán igaziból nem tudtam mit kezdeni. –Jó lenne, ha be tudna menni a szövetkezetekbe, s a tanácshoz sem ártana. Úgy lenne valóságos, ha a saját nyilatkozata mellé, oda csatolnánk mások nyilatkozatát is. Ez elég nehéz munka, de az igazság terhes lehet, mindkettőnek pártján kell lennem. Barátocskám, itt a felelősség nyomatéka. Na, kitől tanultam?

Elálltam. Hát tőlem, akartam mondani, de meggondoltam. Az én nyomatékaim fizikai jelenségekkel kapcsolatosak, itt pedig elvi vagy szellemi valamik csapdájába mászhatok bele. Ez a Pista bá soha nem lankad. Egyre csak a kétes helyzeteket vadássza, talán ettől biztosítja be önmagát, hogy ne érnék meglepetések. Azt nem magyaráznám meg, hogy a botcsinálta – riporterség nekem a gondolat szabadsága miatt tetszik. Azt sem tudja, hogy kacsintgattam ezen a foglalkozási ág felé. Tünde vállalta fel, hogy körbejár velem. Szeretek vele menni, mert véleménye van, beleszól a szerkesztésbe, ötlete van és helyesek a sugallatai. Azt hiszem, hogy érdemes volt bemenni a szerkesztőségbe.

Tünde reggelre beleolvasott az anyagba. Ragyogó mosollyal elmondta, milyen pályára indulunk. Olyan elégedett volt, hogy már beállításokat is tervezett. Kísérőképeket is tervezett, ami hangulatosnak ígérkezett. Iskola, Fogyszöv, a hitelesek irodája és ezenközben a kórházi nyilvántartó, amitől egyben ijesztően sok lett az állomás. Kinek lehet erre fizikai kitartása? Gondolom, annyit nem tudunk egy délelőtt felhajtani. De Tünde ezt is jobban érezte. Csak csodálattal tudtam taksálni. Mennyire jobban érzik a csajok ezeket a női ügyeket. Annyit mentünk, hogy ezzel fáradságmentesen eljutottunk volna Mekkába. Délután eszembe jutott, hogy délben valami dolgom lett volna. Tökéletesen elfelejtettem. Tünci csak vihogott, milyen komoly dolog lehetett az, amit csak úgy elfeledünk. Azt mondja, mikor valami dolga függőben van, addig szorong, míg a dolga megoldódik, vagy befejeződik. Befejeződik? Soha nem azon jár az eszük, amiről beszélnek. Világos, hogy semmit nem érdeklí az én elmaradt dolgom, de senki más dolga sem. Nahát akkor, engem sem érdekel más, csak a folyó dolgomra figyelek. A hatalmas és dagadó anyag, méltán büszkeséggel töltött el. Itt van Margit néni, egy hétköznapi asszonyka az ő példátlan egyszerű életével, akinek viselt dolgaira az egész Tekenyő – völgye kíváncsi. Sokat és többet elegen tudnak róla, de mindent senki nem tudhat. Ha egy nagy színésznő, vagy egy nagy tudós lenne, de Margit nénit az elérhetetlenség titkosította. A becserkészés alatt hatalmas anyagot gyűjtöttünk össze. Eddig úgy néz ki, Margit néni lesz az első, aki egy rész terjedelemben magáról mesél, egy másik részben pedig mások elmélkednek a néni dolgairól, ahogy azt ők látták. Ennek az utóbbi résznek, még két – három látogatás anyagával ki kell egészülnie. Annyira érdekelt a végtermék, hogy harmadnap délelőtt betértem Pista bá medvebarlangjába. Ide hívatlan alig jár valaki.

– Ásanjelentem, szerkesztésre vágyunk!

– Mikor kezdik? – a kérdésben ott volt a visszafogott várakozás.

A felvezetésben néhány szülőhelyéről való környezeti képpel, idős édesapjával, aki unokáival játszik, megöregedett és megtört édesanyjával, aláhúzendó, hogy Margit néni nem olyan öreg, mégis fiatalosan szépasszony, két – három kép a későbbi beszélgetés folyamáról, naggyá lett fiát keretezett fényképen s aztán munkában mutatjuk, azt gondolom elég jó átlójú bemutató. Bólintást kaptunk. Tündike tapsikolt, hogy az első akadályt legyűrtük. Tovább menve, a legnagyobb csapást mutatom, amikor a hitelszövetkezetnél a kezesség fejében el kellett adnia a házát, hogy törlesszen más nevében. A kezességről aztán kiderült, hogy a Fogyszöv elnöke a feleségét akarta móresre tanítani, az ősi házból kitiltatni kölcsön által. Aztán észbe kapott, mikor megtudta, hogy Margit néni esett bajba, a kérdéses összeget letette határidős kamatra, Margit néni fia nevére, kizárólagos kezelőként. Itt volt egy betétünk, a feleség féltékeny kotyogásáról, hogy Margit néni talán összejött volna az urával, azt fizette ki. Semmi alapja nem volt, azért a betétet nem lehetett pártfogolni. Itt Pista bá csak a plafonba bökött, de ceruzájával továbbot intett. A másik szakasz az lett volna, amikor az irigy barátnők elmarták a szövetkezettől, de ezt a részt csak hümmögve hallgatta végig az öregúr. Nem volt valami úriember is a dologban? Vagy a dolog martján? Nem került még szóba. Ennek utána nézni nem elhanyagolható. A harmadik szakaszban az iskolai hiányt akartam körüljárni, mert arról az derült ki, hogy az igazgató kakaskodását egyáltalán nem lehet szóba hozni, de az intéző dolga az más. Éppen a Margit néni elmenetelekor leadott valami számlát, felvette az ellenértékét, de a számlát ott azonnal, bosszúból visszalopta. Ettől Margitkájuk bajba esett. De a gondnok sem úszta meg, vizsgálat kezdődött a nyomtalan vásárlásról. A gondnoknak tehát, mégis csak ki kellett pakolnia az álnok lépéséről. Az igazgató ezzel ki is dobatta a munkahelyéről. Csakhogy senki nem tudta rávenni Margit nénit, hogy pereljen az összeg visszaszerzésére. Az a helyzet, hogy ez az összeg annak idején szinte egy havi fizetést jelentett. A perköltség is lett volna szinte ugyanennyi. Margit néni őszintén elsírta magát. Erre a fejezetre is a plafonba nézett Pista bá, majd ceruzájával továbblépést vezényelt. A negyedik sztori a volt férj állítása, hogy a sógorai megverték volna. Azzal kerestem meg, hogy milyen kártérítési igénye lenne, ha ezt a verést segítenék bebizonyítani. Hát össze – vissza hebegett – habogott, és makogott, zavaros és emlékezetkieséses történetet adott elő. Elég nevetségesen hatott. Kiderült, hogy senki nem

verte meg, csak okot keresett, amiért olyan szégyenletesen ott hagyta a családját. A betegségről, hasonlóan zavaros dolgokat mondott. Az ötödik szakaszban Margit néni elhallgatott titkáról lenne szó. A szépasszonyt az irigység és a féltékenység végig kísérte. Nem tehetett ellene. Az emberek beszéltek, mindenki nem állhatott meg vitatkozni. Betétnek itt az orvos nyilatkozata. A család titka s az ok, ami miatt a válást oly korán kimondták. Pista bá a betétet háromszor is levetítette. Hümmögött eleget. Margit nénit a Gyula bácsi, még legénykorában összeszedett korrallal megfertőzte. Azért nem halt bele, mert terhessége megvédte a gyerekekkel együtt. Gyula báb is hosszan kezelték, hamarabb is kevesebb bajjal megszabadulnak, ha a házasságkötés előtt nem bújik ki az orvosi ellenőrzés alól. Gyula bának megmondták, hogy Margit néniből minden női alkatrészt rendre kiszednek, Valami három évig vagdalták, szabták, és újra szabták. Otthon lakott, nem vette számba a környék lakossága. Normális nemi életet pedig soha többet nem élhet, erről biztosították. Csak a homlokára felírva, ezt nem viselhette. Margit néni vitte a keresztyét, Gyuszi bá gyávaságát megbocsátotta, elég volt, amit kéretlen kapott, minek még átokkal megtoldozni. Mintha ide még be lehetne vágni valamit. Egy hosszú perc szünet élesedett meg. Pista bá minden zizzenést megfigyelt, végül kifakadt:

– Nagyon jó minden, de mégse lesz belőle műsor. Azt gondolták, hogy mit szól erre ehhez a sok kételkedő? Megmondják, hogy kimosdatjuk a vénasszonyt! Nem, azt én nem vállalhatom.

– De Pista bá, itt semmi hazugság vagy álnokság nincsen. Mindennek Tündével utána mentünk. Még két betét van kilátásban, azok esetleg beletörölhetnek a kétségek homályába. Igen, és még csatornázzhatunk is – próbáltam megvédeni a sáncunkat.

– Gondoltak arra, hogy hét – nyolc falu népét háromszor odaparancsolom a képernyő elé, megnézetem a maguk bájját. S azon mit látni? A nyolc falu népe huszonöt év óta álmodik. Van egy gyerek, van egy elvált férj, és vagy nyolc – tíz kikoszorózott vagy félreállított lovag. A szépség nem enged senkit maga közelébe, az irigyeket kizárja, a lebzselőket figyelembe se veszi. Kiderül itt valami? Mivel végződik a film? Kiírják nagy betűkkel: vége? Vagy netán valaki még mesél valamit, hihetőt a végére.

– Drága Pista bá, ez a munka jobb sorsot érdemel – csacsogott Tünde.

– Akkor adják el másnak, írjanak fantasztikusabb forgatókönyvet hozzá. Vagy írjanak belőle novellát vagy kisregényt. Mindenképp nekem semmi kedvem hozzá. Ha csak a vén boszorkány, önként meg nem kér a bemutatóra – fejezte be a dolgot Pista bá.

*

Ma délután elkészültünk a Margit néniről szóló filmmel, kiskocsival a bátyja jön értünk. Bevisz a városba, Margit nénit, Tündét s engem számítógéppel együtt, melyben rejtezik a titokzatos csoda. Vagy a kincs, ha annak nevezhetem. Hogy ott a kíváncsi család megnézze a szomszédoló filmet. Ősbemutatót tartunk. A család pedig, rábólintson vagy ne, Margit néni filmes, mindent kiváló kívánságára. Ami abban van, hogy bemutassuk valóságában, az egész Tekenyő – völgyi népnek. Margit néni akaratából. Pista bá előlegezett hümmögésével, morgolódásával együtt. Minden öröme és sorscsapásra felkészültünk. A munkánk hitelességét ne árnyékolhatja semmi feltételezgetés.

A völgyben embertelen őszinteségi Oscar – díj, és a déli esőtől hasadra ázott bürök illata terjeng. Még maradtak felderítetlen talányok. Számptalan. Felfejtjük, ha ráérünk.

***

„...a vizek pedig csak aláfelé igyekezzenek...”

Apónak

Nyavalyás, megpróbálós, kicsinykére fogott, más dologhoz alig látható életem során, sokkal többet adtam s vártam az emberektől, de nem kaptam, mint abból ők felhasználni vagy megragadni akarnának. Szinte érdektelen mennek és tülekednek valamerre. Nem gondolkodnak azon, amit én hittel mondok nekik. Szívesen mondom, hogy nem előre. Semmi esetre sem. Semmire sincsenek tekintettel. A maguk valójában felfelé sem törtetnek. Hah, fel vagy le. Merre vannak ezek? Nem akárhol, csak a szokott értékeink rendjében. Csak csorognak éppen a mára kiosztott soros irányba. Lefelé? Mert ami csorog, az lefelé tart? Felfelé nem csorog semmi? A céltudatukról pedig hagyd el, ne értekezzünk most. Ha az ember mindig azt tenné, amit a szíve és lelke szerint tenni tudna, akkor a karját minden nehézség ellen felemelné. Ha pedig az isteni ügyeletesek eleget meglöknék a gyarlókat, akkor az embereknek akkora nagy lehetőségeik lennének, ami épp az istenek saruja szintjére emelné őket. Ott aztán ezt – azt tevégelethetnének az embertársaik javára. Mondom javára, de gondolom kárára is. Hát ezért nem jutnak soha oda. Be kell érniük azzal, ami mindenkinek van. S a bajok soha nem járnak egyedül, az embernek gyengesége több is van. Ezzel sem érik be. És akkor belátható, hogy az emberek ennél parányabbak, önzőbbek, gyengébbek és éppen nem bírnak elég akarattal, hogy ennél tovább léphetnének. Ami pedig elég ahhoz, hogy ne tegyenek semmi jót, inkább ártsanak maguknak és egymásnak. Hiszen ettől nem messze, képesek lennének az időjárást elváltoztatni. Volna, akinek a pénzek válthatósága vagy a földek végtelen adománya lenne a fő. Hiszem, volt rá példa, az anyját adná, csak neki elég legyen. Azért nem mindenki ebből a nekem kedvemre, nem váltható bandából széledt a világra.

– Anti bá, maga tud lenni úgy, hogy ne legyen ló mellette? – kérdezte a kíváncsi gyerek. Az öreg nézett maga elé, lehet valami könnyecske a szeme sarkában.

– Igen, kölyköcském, valami ló mindenképp kell nekem – bólogatott hozzá.

– Az én lovam is elgondozná, amég megtanulom? – jődögélt a másik kérdés. Az öreg nézett maga elé, aztán mintha egy kicsit elmosolyodott volna.

– Mit fizetsz a dologért, hékám?

– Hát, amit kér érte – sietett a válasszal.

– Hát, én most csak ennyivalóért tudok dolgozni. Valami effélét, kell ígérj. – nézett a távolba az öregember.

– Édesapámtól szegődök ebédet. Minden nap rá adok almát és diót.

– Elég jól mondod, ebbe meg tudunk szegődni – szólt az öreg. – Csak azt kell engedd meg, hogy képzeljem el, az enyém is a te lovad, mert akkor jobban szeretem a te lovacskádat. A lovacska is jobban érzi magát. Lehet, akkor megmaradok az eddigi ebéd mellett.

Mosolyogtak egymásra, a gyerek felfelé hunyorogva, az öreg lefelé nézelődve. Erre mondják, boldogan mosolyogtak. Két ember, szinte egyformán örvendtek annak, hogy mind a ketten ugyanazt akarják és nem is marakodtak, nem is követelöztek. Mind a ketten azt akarták. Amit a másik is akart. Hát az egész világ megkérdézhette:

– Hogy csináljátok, hé? Egyáltalán. Hogy csinálják?

Mióta valaki elérte a nagy lehetőséget és apái gallyai és fái közül néhányat nagy későre megörökölt, ha abból bármennyi is megmaradhatott volna neki, hirtelen elszánással hagyta, hogy göröngyöt benője a dudva, vagy nekiállott és sürgősen kivágta, a lehető legvékonyabb ágacskát, hogy ne késlekedvén, alig legyen ezekkel gondja. Pedig tudta, hogy az ő élete nem elég arra, hogy a kivágott helyét benője magától a nagyerdő.

Ezt a dolgot nem nagyon akartam a világ szájára juttatni. A világ azonban szép csendesen mégis belekezdett. Hirdeti, hogy a változó körülmények miatt, fokozott odafigyelést várnak mindenkitől. Sőt, észrevételeinket azonnal a közösség hasznára kell fordítanunk. Mert egyesek bizony kötelesek,

tartóznak ezzel – azzal. Mert mások ezt semmibe se veszik. Aki pedig nem tekint előre, az nem ér majd rá, hogy visszanézzen. És most még lenne nekem pofám, rákérdeznék, a becsületeseket valaki még meghallgatja?

– Nagy dolgot akarok én tőled – nehezen szánta el magát a beszédre. A lány csak nézte, pislogott hosszan hozzá. Nem szólt, mert még nem tudta, mibe kezd bele a táncosa.

– Ott fenn a hegyen, egy jó darabig nem lesz szomszédunk – nézte a lányt, lám, szólna már valamit. Attól könnyebb lenne tovább mondani. De a lány még nem mondhatott semmit. – Vagy sokáig kell lent maradjunk a nagyobbak mellett – erre a leány még hosszabban hallgatott, végig a csizmácskája orrát vizsgálva. Már elgondolta, amire a fiú ilyen lassan veselkedett neki.

– Úgy kell kitaláljuk, hogy sok időre tudjunk magunkra lenni – bátorította magát a leány.

– Pontosan erre gondoltam én is – szólt először a lány.

– Kell nagy szoba nappalra – tette le a garast a leány.

– Jól mondod, kell egy jó nagy konyha – foglalta a területet a leány is.

– Kell sok kicsi szoba – tartotta a leány.

– Gyermekeknek – pironkodott a leány.

– Vendégnek – adta a leány.

– Hálónak – fogta fel e leány.

– Jó nagy pince – álmodta meg a leány.

– Jó nagy kamara – tudta a szükségét a leány.

– Nagy istálló – adta a módját a leány.

– Nagy majorságkert – szelte el a birtokokat a leány. De ez se elég, tódított.

– Nagy szénapadlás – mondta az állatok pártolója.

– Sok hely ágyásoknak – mosolyodott el a leány a versengés vastagodására.

– Ha futtatót mondok, arra is válaszolsz?

– A futtatóra úszató is dukál – erre pedig aztán mind a ketten harsányan rákacagtak. Mindenre ráfér még valami, ami jó, ha kellhet a tervező embereknek. Csak erre kell annyi idő, hogy annak a végét nem látja senki emberfia. Nem is mondták tovább. Soknak elég sok volt ez egy szuszra. Épületanyagra is kell gyűjteni valami pénzmagot, amit csak együttes törődésben tudnak megtenni. Ezzel a legnehezebb próbát egymás segedelmével kiállották. Erre mindig foghatnak emlékezni.

Gerő bátyánk és Ferkó úgy mentek a házhely megnézésére, mintha egy közönséges belső falusi telek lett volna. Mind a ketten tudták, hogy egy elvadult helyen van a kert. A kert dolga pedig nem helyén való. Merthogy egy fia lécsincs a környéken, ami jelezné, hogy mettől meddig van az enyém s hol a tiéd. Az egész hely tele volt a havasról lejövő szekérnyomokkal, ahol a gazdák pihentették lovaik, addig köveken szöktetett patáit. A hely közepén egy nagy kopasz szikla, mint egy öregedő ember tar feje búbja. A kő közelében hat – hét öreg erdőbelire vetkeződő, félig – meddig kiszáradt fa árválkodott. A kőlikakban vagy a fatörzsekhez közel rakott pásztortüzek mély nyomokat hagytak. A kőből nagyobb darabok hasadtak ki a forróságtól. A fában megsültek a csövecskék, amin a nedvek a levelekbe mehettek volna. Nem szép dolog, az ember szinte mindent elront, amire ráemeli a kezét. A széleken, de a patak felől is, csomókban bokrok erősödtek, hogy nagyobb helyet foglaljanak maguknak, kevesebbet hagyván az embereknek. Hát nem biztos, ha nem az ismerőseink mentek volna erre a környékre, még valamin gondolkodni kezdtek volna.

Már felfelé mendegélvén mutatta Gerő bátyánk a szomszédok helyeinek ismérveit. Ha Ferkó belefog az építésbe, biztosan még vagy öten neki fognak. A helyszínen pedig az derült ki, hogy még fennebb is kerülnek még szomszédok. Egyetlen baj van ezen az ágon. Nagy szükség van a kezdeményezőre. Aztán le kell vezetni az utat. Meg kell tudni a két szomszéd cövekének a helyét. Mert indulóban a szomszédal nem találó kikezdeni. Aztán a havasi út hol térjen elő a telkek elé. Hátul pedig Ferkónak az tetszene a legjobban, ha a patakitolhatná a kerítést. Itatni lehetne, de úszkáló majorságot tartani sem nagy csoda.

Ahogy felérhettek, a kalapot hátrébb nyomták, s meg simították gőzlő fejüket. Fárasztóan messze van a falu belsejétől. Ma azonban sokkal csendesebbnek ígérkezik. Magányosságában is többel biztat, mint a falu belsőben levő bármelyik telek. Hosszan nézelődött a két emberünk. Mind a ketten pénzt álmodtak halmoslag, és érezték a több munkával járó fáradtságot esténként lógó karjaikban. A gondolkodó ember hallgató szokását egyik sem akarta idő előtt megtörni. Látszott, nem sok tartja vissza a szót. Lassan, csendes mosolyra fakadtak, senki nem láthatta, ha elérzékenyülnek. Akkor minek a tartózkodó játék?

Itt Veresmarton, ahány ember lakik, az éppen annyiféle. Nincs két rokon se, aki egyforma. Mindenki valamit hasonlít a rokonaira, de azon túl mindenki más. A Csurulya Ferkó fiát, a Lacikát gondolom. Napok óta komoran néz mindenfelé. Ez a gyerek, aki csak felnőttek között mozgott, most elkezdett a csendes és játékos nézőből, vádló és követelőzőnek lenni. Mintegy ügyvéd, vagy valami efféle. Senki nem gondolná, hogy az alig telt tízéves agyával, olyanokat szedjen maga elé, amitől szinte lefordulsz a székről. Nem elég, hogy a ház építésének gondolatával kapcsolatos dolgokat kérdez, de az őt egyáltalán nem érintő dolgokba is belevegyül. Ilyenkor csodálkozik, ha valaki megszólítja, mivel ne legyen gondja. Vagy másik kérdésére nem válaszol, mert úgy találja, hogy az a gyerek eszének nem való. Hogy a dolgot jobban érthessük, elmondom, hogy ma a Csurulya – portán három vagy négy, de lehet öt család is lakik. Erről a családról is gondolkodhatunk. Mert a család, csak egy évig, ha kell még egy félig az. Aztán kell a gyermek. Nos itt is van baj, a hagyományban a fiú a gyermek. Ebből csak három, ami valamihez elég. Lányból is kellene vagy három, mert tehernek vagy bánatnak sem sok, ha boldogságra cseperedik, vagy a szülők sikerült útját róják. Nos, ehhez sok családnak vagy foszlott családságnak kell egy helyen lennie. Az együttlakók együtt is éreznek, de akarnak is. A dolgaikat együttes erőben végzik. De ezek csak laknak. Mert kifelé semmi érzélem nem mutatkozik. Mind dolgoznak, látástól vakulásig, alig hiszem, hogy egymással másként törődnének. Látják, hogy gazdagodnak, vagy másképp mondjam, gyarapodnak. Ettől a leskelődő irigyeik szaporodnak. Senki másban nem törődik a többiek dolgával, csak mihelyt akadályra leltek, egyszerre szöknek az akadályt elhárítani. Ahhoz pedig rendszeresen sok ember keze – válla szükséges. Legalább, ha érezné, hogy ezzel a felein segít. Piroska nem gyerek, de takaros, ügyes lányka, minek örvend a legjobban az édesanyja, hogy bizalommal lehet iránta. Még nincs hétéves, már tiszta nagyleány. Alább van megint egy legényke, egy kaptafára van a többivel. Amit egy négyéves esze megjár az nála mind meg van. A lónál jobban érdekli a televízió. Ennek az érdeklődésnek, az apja egyáltalán nem örvendezik. Tamáska, pedig semmi huszárság, semmi lovasság, autós üldözésekben és pisztolyos párbajokban szeretne találkozni ellenfeleivel. Hát Margitkára is illenék valamit mondani. Őszön lesz kétéves. Az anyja sarkában van egyvégtében. Amit kíván, azt kizsarolja. Kiveszi a részét minden házi munkából. Mégha kényszerűségből az anyja karján ülne is. A nehezen elindult építkezés közben volt néhány csendesebb szusszanás. Megálltak a fiatalok, egymásra is kerítették egy – egy pillantásnyi időt. Ezek a pillantások, később szép egészséges gyermekekké lettek. Na ezzel a szép gyermekkoszorúval, mindenki rendbe van. A komaság egy – két pohár után elenged vajjegy megjegyzést, hogy a legények közé miként jutottak be a lányok. Annacska pironkodik, Ferkó nem haragszik. A szeretet ott van, s uralkodik rajtuk. A gyermekek s a rokonok ezt érzik, senki nem mer belevegyülni, ártó szándékkal közelíteni. Ha elértik a tréfát, akkor azt megengedik.

– Az Isten áldását lássátok náluk. Ne a gazdagságukat irigyeljétek. Másoljátok a szeretetüket – szokta falusfeleit leckézni a pap, ha azt gondolta hasznukra lenne vele.

A bennvaló hely Gál Gyerő bátyámé lenne, ha köztünk lehetne. De nem tudott nyugodni, nyolcvan valami évesen ki akart menni a Kishavas belső oldalára, a Kerekesek padjára. Még a kaptatóig sem ért. Nem mondhatta meg, miért vágyott oda. A lányának pedig szívesen ajánlotta ezt a fészkelési helyet, sokkal korábban. Az öreg ismerte Ferkót, eszes gyereknek tartotta, de azt nem lehet a kenyérré kenni. Tudta, hogy állattenyésztést kellett abban az iskolában tanulni. Egyben áldását adta a lány első tétova kérdésére. Ott van a Felső szeren az a bennvaló. Azt vegyétek örököül. Még ragasztunk

hozzá vajjegy pusztát. Ha ezek a vérszopók nem vesznének ki, akkor is kaszálunk annyit, hogy éhen ne haljatok vaj tíz állat mellett. A tej, a bőr, a szalonna s a köröm eltartott még nyomorú embereket. Mert az öreg éppen nem volt a megvetett nyomorú emberek sorában. A mondás nem a fontolatlan ígéret, hanem a gondoskodás magja. Még hullás vagy állatvész esetén sem kivetendő dolog. Ahol tíz elfér, egy csak megmarad. Ahol tíz elfér, ott hús is felkaphatja magát. Kell ugyan figyelő gondoskodó ember, és az éjeket napba beletoldó vigyázó. Tudni kell, hogy semmi nem tart örökké. Hát akkor mit kell tudni? Ma szaporítunk, vagy fogyasztunk. Vagy éppen csak fenntartunk. Vagy eladunk, vagy elteszünk nehezebb időkre. Holnap fordítunk a dolgon, akként ahogy a nap pászmája éppen megköveteli. Az öreg itt a saját bölcsessége és okossága csapdájába sétált, elfeledte, hogy haragszik, ha valaki netán az elesetteknek megbocsát. A lányáról, s annak a szerető párjáról lehetett volna beszéd. Elérzékenyült, eszébe tolult, amikor neki magának a lajbiján kívül egyebe nem volt. Azt a feje alá kellett tegye, hogy a buta marha rá ne lépjen. Vagy valaki éppen el ne vegye. Az elesettekről azt tartotta, hogy vagy tétovák, vagy lusták. Más eset nem lehet. Mindenért dolgozni kell. A kiserkent két csepp könnye lepergett, s a szája szegletén váró bajsza szálán megrekedt. Ragyogott és tündökölt, semerre se mehetett. A könnycsepp s a gyöngyszem semmiben sem állnak külön egymástól. Mind a kettőt az élő lélek izzadja ki. Mind a kettő védelem gyanánt szolgál. Ezt az Annának odavetett földet, ami akkor a falunak a külső peremén volt, nyerte. Egyszer valami tivornya idején fogadott a párttitkárrá lett padtársával. Tudta, mit mond, nyert. Egy rétszéli telekre ment a fogadás. Egyesek azért barátkoztak a rétszélekkel, mert a falu között egyre kevesebb hely maradt, hogy szabadabb lélegzet mellett még valamit oda építhessenek. Gerő bátyámnak a kihívás volt a rét szélén.

– Akarattal és elszánással mindent lehet. Mondta. S mikor csak lehetett, szorított foggal munkálódott rajta. A sok buta kő között, hogy lehet egy családi fészket felemelni és megtartani. Hát semmi sajnálni való nem maradt utána.

– A csűr innen a hátsó útról jönne béfelé – óvatzkodott Béni bácsi.

– Ott fenn hátrajárót kell hagyni az egész falu népének – gondolt előre Ferkó. Mindenki megrágtá a mit mondott. Amit ma itt leszögeztek, az talán örökké úgy marad.

– A pince, a nagy kő mellett lenne, ahol adja magát – szólt bele Anti bá, engedték örökké, hogy bele szóljon, akkor is, ha mégsem tettek tanácsa szerint.

– A réceúszató itt elől menne át az udvaron – szabta fel a helyeket Ferkó. Már abba is bele kellett gondolnia, hogy hányféle oszlop, drótháló, vasalat és lécs kell ehhez a sok udvar szegletnek és szeletecskéhez.

– Az istálló hátul lenne, ott ki lehet engedni a nagy állatokat – tette keretekbe a gazdaságot Béni bácsi. Mert az mindenkinek esze szerint való volt, hogy az álmódzásnak nincs kerítése, de lécei között se lehet kilátni. A veresmarti emberek pedig nem hisznek az álmoknak.

– Oda hátrafelé lehet ültetni három sor gyümölcsfát – segített Anti bá. Elkelt az öregek tapasztalata, a fiatal csapong, de mindent nem találhat ki egészen. Hosszan hallgattak, méricskéltek, gondoltak, mire lehet szükség, minek kell helyet hagyni, mit kell valami alá vagy mögé tenni. Mi az, ami nyíltan elől van, s mi az, ami valami mögött rejtve tartani okos dolog.

– A kődarabra építeném a két nagyobb szobát, kőből és téglából – kezdte Ferkó a lajstromot. – Ott hátul a pincénél kőből raknám fel a sütödét s a hideg kamrát – mintha bólintást várt volna, máris folytatta: – Ezek felett lenne fából, sok apró szoba.

– Mégis hány kicsi szobára gondoltál? – incselkedett Béni. De nem kapott választ.

– Az egyik nagyobb szoba s a kamra felett építsünk egy nagy szobát a padlástérbe – rendelkezett Ferkó.

– Jól elkel, kisebb – nagyobb családi összejövetelek idején – tódított Anti bá.

– Ezek a dolgok, amit most elbeszélünk, valami hét év alatt készülnek el – gondolta meg Béni bá. Aztán a félerdő, s hat istálló nyeresége kell hozzá. Sokszor nem fogsz aludni a fáradozástól, Ferkó fiam. A három ember leült az egyik tűzhely mellé.

Mosolyogva kísérték Ferkó szabadkozását: – Nem gondolt mindenre, amikor becsomagolt, lehet valamiket otthon felejtett. Mikor minden kikerült keményített abroszra, Béni bá mosolyogva nyúlt a pohárka után:

– Ferkó, soha ne felejts egy poharat emelni Annacska gondoskodására – koccintás nélkül hajtva fel az erősnek szánt pálinkát. A vak is láthatta, hogy Annacska megvizsgálta az embere tarisnyálását. Kisegítette az elmaradt dolgokban.

Csurulya Ferenc kaszálási kalákái messze földön híresek voltak. Minden fortélyát apjától tanulhatta volna meg, de már egy – két dologban változtatott rajta. Láthatóan a nagy híren ez semmit nem változtatott. Az első dolog, ami a hírt felkapta az a felelős versenyre volt kitalálva. Minden évben, csak egyszer van ilyen. A rétnek öt kaszálható sávja van. Mégis csak négy csapat vág bele a rendbe. Mindegyikben annyi ember. Ha bárki a saját rendjét bekeríti, beállhat az ötödik sávba. Ennek a közepén van egy villám által megnyomorított fa. Aki ehhez ér a csapata támogatásával egy idei bárányt kap. Más is kaphat szegődés szerint, vagy fizetett viszontmunkást kalákás gyanánt, akinek a bérét Ferenc uram fizette.

A második dolog a bőséges étkezésre tartozik. A nap alatt kétszer bőségesen sokat főztek. Akik rendet verni, forgatni és szikkasztani készültek, azok a harmaton ettek. Helyüket a kaszások foglalták el. A délutáni bágyatagban a kaszások kezdtek enni, helyükre a szárítók ültek az üst mellé. Ha bárki éhesen maradt volna, vagy ráéhezett, füstölt szalonnát és begyúrt túrót kaphatott.

A harmadik dolog a teljes napi szabadságra vonatkozik. A nagy napi melegben nem vágtak rendet. Az esti fonnyadáson és a reggeli harmaton megy elébb a kasza. Napközben a levágottban gyógyfüvet lehet válogatni, vagy a behúzott kalap alól csukott szemmel kacsintani a buta világnak. Mert nem buta az a világ, ahol az egész esztendőben várják ezt a két – három hétig tartó meleget, ha megjön elbújnak tőle és fújtatnak. Tudva tudják, hogy csak a meleggel leszen gyorsan jó szénájuk. Ilyenkor a villa hegyén szárad a szálás. Végül, ami nem jelenti a sor végét, hogy Fehér Farkas Rétyjéről, még szeptember előtt le kellett hozni az utolsó széna szálát is. Mások bezzeg a Kishavas és a Nagyhasas, vagy a Bodvajkon Hosszúhasas minden lejtőjéről és rétyjéről még a havas télen is hordták haza a szénát, amit ágasokon és akasztókon fonnyasztottak meg. Némelykor csak immel – ámmal, vagy éppen más munkák között, futtában. Ferkó nem hagyta ezt még a szeptemberi porka havak idejéig sem. Arra már rég otthon tartotta, a saját csűrjében, oldalán, kerítésén vagy padlásán. Kell a gazdának otthon, látni mije van, s abból mennyi marad, ha szűkösebb idők lennének. Másképp pihenő idejében is csak a homlokráncolás és a törődés jut ki, annak pedig a télre valahogy meg kell kevesbedni.

Erről a rétről nincs magyarázat, miért drága a kost. Mindenki tudja, hogy ezt legfennebb egy hét alatt levágják és hazaviszik. Ha nem ez történik, akkor ezzel a szénával nem számolhatnak. A rétről vízfolyás iránt nincs kijárási, s nem az egyetlen akadály. A réten a szénát ökrös szekérré kell rakni. Fel kell ballagni velők, két nagyoldalón és négy hosszú kaptatón. Úttalan – utakon. Ha van rá idő a Nagypatak oldalában levő úton, beereszkednek az ökrös szekerekkel. A Molnár hídjára felkapni is ökrös fogat kell. Onnan kijutnak a Nagyerdői útra, ott mindenkié a világ. Pár ökörrel vont szekér egy rakományt reggeltől estére visz haza. Ha az Akasztott Kaptatóján lovas szekérré váltanak s csak a Molnár hídnál, segítenek ökrökkel, akkor napi két nagyon rakott szekérré visznek haza szénát. Ilyenkor négy ökör is van a réten s kettő a hídnál. De lóból is van vagy hat – hét. Aztán a veresmarti rakott szekér olyan az, ha lekötötték a nyomtatórúdját, akkor azt otthon kell feloldani. A rakás pedig olyan, hogy az mindenfelé egyenletes legyen. Semmilyen felé nem húzhat, fel nem dőlhet. Ha valaki szekere megdőlné, azt sokáig emlegetnék. Kevés kalákában lenne dolga, annak az embernek. Ezért aztán egymásra is annyit ügyelnek, mint a szekérré s annak rakományára.

Ez a kaszáló, amit én itt most emlegetni kezdtem, senki nem emlékszik, hogy valaha másé lehetett volna, örökké a Csurulyák kaszálták. Vigyáztak, hogy a bokrok ne vegyék fel s a vadak, ne szántsák fel annál jobban, hogy a kasza eljárjon benne. A nehéz idők beállta előtt mindig vittek valamennyi istállóbelit, hadd érjen össze a sarjúnak már nem érő apróságokkal. Emberemlékezet óta

mindig lekaszálták, s egyre jobb szénát adott. Meghálálta a gondoskodást. Mégis emlegetik, hogy volt egy esztendő, a kollektív idején, amikor mégsem volt rendes kaszálás. Valami határozat vagy szokás, valami efféle miatt a nyert széna felét be kellett vinni a kollektív csűrjébe. Ferenc apja volt a gazda, elege volt a kevés és gyenge szálas feletti bújában, a rét felét lekaszálta. A többit meghagyta. A jogos kaszálja le a többit és vigye haza, mondogatta mindenfelé. De hamar megbánta. Egy este hat kiskatona állított be hozzá, valami kevéssel azután négy milicistával szépültek. Mire az udvar tele volt egyenruhásokkal, ketten is bejöttek a kollektívából. Hangosan hírül adták, hogy a kollektív vagyonából szénát hozott haza, s ezt most karhatalommal elviszik. Ferenc bá a villa után nyúlt, a milicisták kigombolták a pisztolytáskáikat. Ferenc bát a guta kerülgette, de csak a tehetetlenség győzte le. Jól járt, hogy semmit sem tett, azon a napon. Ami szálas széna volt az udvaron, a kert mellett s a csűrben, felesben szépen felrakták az odarendelt szekerekre. Az állatokon pedig a következő hetivásáron, mindenki által éppen megígért áron túladott. Egy disznóra s egy tehénre fanyalodott. Mégis csak nem ilyenek tartotta, eddig az életet. Akármit tett, mindig az tért vissza, akkor nem tett jól. Ezzel aztán abba is maradt a dolog, mert soha nem került rá sor, hogy kiderülne, mit kellett volna tennie. A következő kaszálásig elemésztette a bánat. Pünkösdkor kikísérték az Árnyas utcán. Fia derék kopjafát állított neki, valaki titkon egy villányi szénát kötözött a tetejére. A temetőőr többször leszedte, valakik többször mégis frisset kötöttek helyette. A belső brigádoshoz, s az elnökhöz is dobáltak be szénát. Keserves napok voltak. Ferenc a gyásza ellenére erősen dolgozott, aztán hírért vette a szénalabdázásnak. Mondogatni kezdte, ez az ő édesapjának nem tetszene, hagyják el. Valameddig mégis tovább labdázta. Aztán csak kimaradt.

Most egy hete készülnek a versengők. Csapatokba szerveződnek. Szerszámot méregetnek. Latolgatják az esélyt. Felelegetik az irigylett tavalyi csapatot és az előnyből győzelmet nem kovácsolt embereket. Emlegetik a tartalékos csapat taktikáját. Biztos jövőre is így lesz, arra a tavalyit felejtik el. Minden elő van készítve. Csütörtök estefelé esik az első suhintás. Holdtölte van. Későig lehet haladni az első napon. Néha már szombaton van száraz petrence, ha elég a szekér megrakására. Ha nem, senki sem búsul. Vasárnap délben kezdik tenyerelni, s szekérre rakni. A szekerekről lépcsőzetesen a csűr tetejéig púpozzák. Közben a pataki réteken kaszált szénával vegyítik. Ha minden a számítás szerint megy, akkor szerdán estére elfelejtik a dolgot. A fáradtságon pedig többféleképp lehet átesni. Esténként a kaszálás közben adódott eseteket emlegetik. Szerszámokat vagy elszólásokat figuráznak. A szárítókat vagy a főzőket szúrkálják. Tódítanak, piszkálódnak vagy lecsiszolnak az esetekből, mindennek az a feladványa, hogy ugratás vagy nevetgélés legyen belőle. Hetek alatt mindenki tudomást szerez mindenről, ami a hegyek között levő réteken történt. Mindenki a legbiztosabb helyről tud meg mindent, szinte mérget vehet a hallott mesére. Egyre újabb dolgok derülhetnek ki. Messze van még a farsang, addig csak a kaszás tellákon történik valami figyelemre méltó.

Ferkó a havasi tellán, mondhatni vidáman ébredt. Ameddig rendbe hozta magát, csak az motoszkált az eszébe, hogy alig harmadik reggele van itt s már haza repked a gondolata. Pedig fogadalmat tett az asszonykájának, hogy a havason nem törí magát az építkezéssel. Mert a töréssel vagy nem töréssel is egyre megy. Most már elkészültek az utolsó darabok is. Ott vannak a hátsó udvarfélen. Hát rendetlen dobáltak le a traktorokról. Mit tegyen az ember, ha állandóan dolga van. A száraz és a nyers tűzifa rakások előtt, ott van minden fa, ami csak kellhet: Tisztára, mintha egy hegyet akart volna oda valaki megmutatni, csakhogy tisztára fából. Négy vagy öt kisebb szobára, a tetőben levő nagyobb szobára, a padozatra és a tetőbeli szarvazatokra számítottak. Egy traktoros hozta, de többször tért. Egy-két nap rámenne, hogy összébb rakják és támogassák, nehogy ez a félnyers épületgerendák elcsavarodjanak vagy éppen saját kedvükre repedezzenek az éles levegőben. A havasi szénázás után még lesz egy baj a gáton, el van törve az áteresz lapátja, a gát tetejét is újra kell padolni, ácsember vagy kerek mester kell hozzá, fennebb a patak martját is meg kell erősíteni, amíg ember beleállhat a vízbe, azután van a pityóka s a répaszedés. Kukorica nem lett semmi, amit le kellene szedni. Azt a néhány cső tejesen zsengett, már régen megfőzték. Ha a Jóisten is úgy akarja, akkor

Szenmihálykor vakolni fognak. A szobákat ablakkal és ajtóval ugyan ellátják, de nem mennek belé csak a tavaszon, hadd szokják egymást az anyagok. Majd az egyik kicsi szobában állítanak egy kicsinyke karácsonyfát. Lehetséges, hogy ezzel többet nem fognak építeni. Szükségből csakis javítani fognak. Ferkó még össze is rázkódott. Úgy érezte, hogy elege van minden építésből. Tizenkét éve tervez, azóta gyűjt és szervezi a munkát, keresi az embereket, akik neki és feleségének a kívánságát teljesíti. Pontosan azt építi meg amit tőle várnak. A fáradt parázson egy teás edény pergelődött. Abból vett egy lötytyintést. Felnézett a felső szeglet felé. Tapasztóékat kereste szemével. Ők mennek az első ökörszekérrel. Apa, fia és unoka, egy nagy erő, egy nagy akarat és három kicsi ész. Lehet egyet ebben is kitesznek. Az esti egyezés szerint hazáig mennek. Otthon Anti bá szervezi meg a lerakodást. Mire felért a rakodás helyéhez, már pászították a nyomtató rudat.

– Ferenc, jöjjön egy villával az első térőig – szólt a fiatalabb Tapasztó.

– Mikor jöttünk fel, úgy találtam, hogy az út egyik fele le van szakadva – lépett oda az öreg. Várakozón nézett a gazdára.

– Menjünk – szólt Ferenc.

Az ökörszekér állásból kilendülve, a második vagy harmadik lépés megtétele után felveszi azt az imbolygó sebességet, amellyel a világ végéig is elmenne. A fiatalok elöl vezették az ökröket neki az oldálnak. Az öreg Tapasztó s Ferenc gazda a szekér nyomában lépegettek. Valami sóhajtozni való ötlött az eszükbe, mert egyszerre néztek fel az égre. Abban a pillanatban már nem is léptek, csak álltak, ott a félbemaradt lépésükkel. Mind a ketten valami ijesztőt vettek észre, nem akartak hinni a szemüknek. Az alacsonyán kavargó sötét felhők jeget és havat ígértek.

Mihelyt kibámulták magukat, behúzott nyakkal léptek a szekér nyomába.

Leizzadva, futva érkezett vissza Ferenc gazda. Már messziről kiabált:

– Mindenki tegye le a munkát. – Hagyják abba. – Szedjék össze a szerszámokat. – A holmijukat szedjék fel. – Senki ne hagyjon el semmit. – Megyünk haza, ki amilyen gyorsan tud. – Ha a hó és jég most lejön, hamar nagy vizek dagadhatnak. – Védjük meg, amit csak lehet. – Csak bátran, nincs mitől félni, de meg kell tennünk. – Persze, hogy szekérrel menjenek. – Vigyázzanak, ne kapkodjanak. – Vigyázzanak, fel ne boruljanak. – Az állatokat ne kössék a szekérhez, ha nagy jegek esnek kisebb kárt teyének.

Erre kifulladt, köhögni kezdett. De erőt vett magán, hamarosan a gyermekesekkel s a kerékpárosokkal végzett. Megnézte, aki rendben volt, mehetett. A szekeresekhez is volt egy pár rekedt szava. A leghátsó szekérre felkapaszkodott. Két megrakott vontató, egy pár kalangya, két – három elveretlen rend és több megkezdett pászma árvult el. Ha jó idő lesz még visszajönnek. A bárányt senki nem nyerheti meg.

Annacska a kapu között fogadta, érezte, hogy felismerik, nagy hó fog esni a réteseken s a szénáskertek mentén. Hazajönnek, csak időben érjenek haza. Anti bácsi az állatokat kicsapta a Répás Pusztára, ott nem üti agyon azokat a jég, de a nagy hóban sem lelné semmi. Hamarosan megrekesztették a gátat, ne okozzanak kárt az alant lakóknak. A martnak nekihúztak két gerendát, hogy ne mossa el a víz a patakpartot. Száraz holmival a kamra fölött levő szobában gyűlt össze a nagy család. Akkor, mindenki amit tudott, igyekezett elmondani másoknak. Anti bá lement a hidat ügyelni. Matil néni a lányáékhoz ment a kiscsirkéket gondozni. Most valami két – három napig várni és állni fogunk, lássuk mire fordul az idő.

Sokat nem kellett várni. Délre már megnőtt a patakon a víz, az udvaron át kezdett folyni, bokáig érőnél nagyobbban. Fél háromkor irdatlan zúgással és csattogással soha nem látott víztömeg jött Csurulyák felé. Ők leereszkedtek a kőkamrába. És csak ennyit tehettek. A féktelen víz felkapta a tűzifákat, nekivitte a falaknak. A téglafalakat három helyen letörte. A fából, való falakból darabokat ütött ki, de nem ontotta le. Az épületfák helyüket egy kicsit megváltoztatták. De nem rongáltak. Lassan a dübörgés abba maradt. A sok erdei sárföld, több évi hullott levelekkel keveredve, ágdarabokkal,

kisebb – nagyobb kövekkel díszítve csak a fejüket fogták. Aztán a rongálásokat meglátva, az égre emelték szemüket:

– Hála neked Istenünk, hogy megmentettél – ragyogó tekintettel keresték egymást, mindannyian örvendtek.

– Édesapám, menjünk és nézzük meg, hogy alább mi van. – Nem tudom gyermeknek való, amit látunk, de menjünk.

***

Türni tudj, az angyalát...

Szokás a felmutatott történetek elé biggyeszteni, hogy uraim és hölgyeim, az itt előadott eset képzelet szüleménye, a létező valósággal csak hasonlóságokat mutat. A szereplőket, a szerzői szárnyaló képzelet agyalta ki. A környezetet, s ami a helyzetet szülte még a föld hátán, sehol sem termelt vagy tenyésztett ki ilyent senki. Más jobb esetben valamelyik hollywoodi filmes találhatta volna ki. Mert azok aztán igen. A kitalációkban felül múlhatatlanok. Hát ezt én az alábbiakról nem merném kijelenteni. Inkább arról töprengök, hátha valamit nem vettem észre, vagy nem szóltak róla, a valós és teljes tájékoztatás érdekében. A történet tehát igaz, és annyira hiteles, amennyire Szilágyi Gergely fiával, s Szilágyi Áron léteznek, és igazakat beszélnek. Nagy fáradozásomba sem kerül, hogy Áron szerepébe beleéljem magam. Merthogy Áron feleségének elvált férje éppen én volnék. A szereplők elnézését ugyan megkérem, hogy bajukat ide, mosott ruhaként kitergetem. Nem bírom beleegyezésüket, a bajaik elétárásában. Őket, ha maguktól nem álltak elé velem, akkor úgyszólván nehéz lenne bólintásra bírni. Így mindenki mehet a maga hibátlansága tudatában. A szereplők hajlékonyságának mérlegelésében úgy találom, hogy az én beleegyezésem egyenértékű a testvéremével, s a gyereket nem számítom, mert rá nem terjed át annak a hatása. A gyermek ugyan a legnagyobb szenvedője az egész beavatkozásnak, de a testvérem a főbb terhek viselője. Akkor én most megteszem, mitől arra gondolok, hogy milyen szép világot élnénk, ha legalább egymásnak nem gyűjtenénk a baját. Mert baj az mindenképp terem, mint a tetű a poros tyúkudvaron. Elég a magától adódó bajokat legyűrni. Minek újabbakat feltalálni? S azokat éppen a gondban vajúdokkal szembe támasztani. Például nem létező szolgáltatásért pénzt kérni, vagy hamis magyarázat mellett egy költséget feláron kifizettetni. Kihasznlván más szorultságát illetéktelen költségekkel tetézni baját. Meglévő egyezséget megmásítani kényelemből vagy próbára tenni a szándékot? Vagy az egyezséget megtagadni, s azt másképp követelni? Egyébről nem is kívánok szólni.

A hegyre menő ösvények oldalain sokszor adódik, vajh egy galagonya vagy kökény ágcsomó ácsingózik a gyökerébe kapaszkodva. Ennek az aljához a szelek, az esők, a bárányok vagy a kecskék rendesen hozzá kapnak. Még gondatlan bakancsok is belerúgnak. Mihaszna kezek letépik a leveleit, megfaragják az ágait. A kötésnyi fáska pedig állja a próbát, az Úr segedelmével tőr. Egy nap csak azt látod, hogy egy tépésnyi fű ott maradt gallérnak a bokor töve tetején, s a gyökere makacs akarattal fogja a marék földet, amiből a tápja s léte fakad. Konok akarattal tavaszra kizöldül, őszre gyümölcsöt mutat fel. Ha csodálkoznál valamiként, hát kinevet, mi más lenne a dolgom, hát semmi esetre sem kesereghetek. Ha nem markolnám ezt a darab földet, akkor mi lehetne velem? Nagy tanulság válhatnék ebből az embereknek. Merthogy Patakér falva is olyan a nagyvilágban, mint a hegyre dobott kökénybokor sorsverte töve. Az utcái a bokor gyökere és szívó szálaiként a hegyről kapja az éltető erejét. Nagyon ragaszkodik, ahhoz a sárba ragadt keserves földjéhez. Tudja, példája ezer, a bajából még senki, még soha nem vezette elő, minden dolgát magának kell elintéznie. Itt mindenki magának fohászkodik s az egymás sajnálatára, van utalva. Volt eset már, amikor egymásnak tudtak adni valami támaszt, hogy az elesettségüket könnyebben tudják elviselni. Magában siratta meg szégyenletes nyomorúságát. Az áldozat pedig nem volt mindig hiábavaló. A múltó idő vihara úgy hozta, hogy ez a szerényke erdélyi falvacska, kiesett a nagyságos, nagy anyja szeme fényéből. Sok más ösvénytővel árvultak meg egyszerre.

– A mi falunkban az emberek fele makkegészséges, a másik fele golyvás.

– Nem tudom, honnan tudod, hogy csak ennyi féle bántalom van, mert sok tüdő és vese beteg is van. Aztán az emésztési zavarok, hol vannak?

Mind azon által, Patakéren a szegénységből és az Úrban vetett hitből volt s van a legtöbb. Az Isten látja ugyan őket, csak hogy a látcsövében naponta százával tűnnek fel hasonló esetek. Olyan is volt, amikor senki sem segített, de annak se ment el a híre, azt is csak magában gyászolta a

szerencsétlen. Innen fakad, hogy a patakériknek jól megy soruk. Senkinek, senkivel, semmi baja. Ha lenne, azt elhallgatná. Magában rágódhatna rajta váltig. Mert mentek egy életen át sokak életét védeni s a sajátjukat odavetni. Köszönetet csak a paptól kaptak, ha méltósággal temették, s nemcsak sebtében elkaparták.

Ki sejtené, gondolná és szavatolhatná, hogy Szilágyi Bence bajánál fontosabb ügy ma nem lenne. Hiszen csak a tévét lássam, annyi minden van a híradóban, ami a tegnap s ma esett a világ elképesztő és egyáltalán természetes dolgai mentén. De Bence vagy hasonló Bencék bajáról egy szót sem hallottam. Lehet nem is jelentékeny, csak nekem feltűnő. Ennek a megértéséhez emberséges lélek szükséges. A gázolások s cserbenhagyott áldozatok, lopások és fosztások semmi feltételt nem követelnek? Hiszen köszívűek, lelketlen azt sem tehetik, csak elhallgatják. A tusakodó lelket elaltatják. Főműsorban mégis azt adják. A gazemberek. A másiknak, aki erre nem rendelő, hirdetésben népszerűsíti. A gazemberségben látja a szenzációt. S éppen nem a bűnöst fessegetik. A büntelen furcsa magaviseletére kíváncsiak, mert bűnös ez a bús világ. Azt hihetnéd, hogy azon szórakoznak, aki valami módon rászédődött.

Szilágyi Gergely feleségének két fia lett a lánya után. Nőttek is szépen sorban, idejében váltottak fogat, kérezkedtek ki a hátsó udvari székre. Iskolába is időbe mentek, s azt könnyedén tanulták, amit a mások. Még nem hagyják abba, egyre többet s jobban tanulnak. A máséból nem kértek, amit megkaphattak, otthonról hozták. Köszöntek a falu népének, s a templomba is rendesen elértek. Ebben semmi rendetlenséget nem talált senki. A kisebbik gyerek, mintha lassabban akart volna nőni. Ezen már fennakadt mindenki, akinek tudomására jutott, hogy a szülőket is érdekli a dolog. Okoltak ezért mindenfélét. Kinek, amit felért az esze. Egyik sem igazolódott, mert a Bence gyerek történetesen alig volt beteg. Ami gyermekkori betegségeket megkapott azokat hamar kiheverte. A többit erőnek erejével oltották bele az iskolában. Védőoltás gyanánt. Egyetlen következményt sem tarthattak számon. A kifogásolni valók szerre elfogytak. Egyik fonala sem volt tisztán követhető. Mégis akadt valami. Feltűnt, amennyire elmaradt a szép szál testvérei mögött. A szálas nagyokat már észrevették, s a lányt elválasztották, de a legény is válogatási szándékkal bálozik. Magasan tartják a fejüket, nagyra látnak vele. Gergely a szomszédság és a rokonság előtt mentegetőzött is ezért.

– Hiszen ugyanazt eszi, amit a nagyok.

– A kénes fürdőt is ugyanolyan rendszeresen használjuk.

Márpedig a nagyobbakról semmilyen szándékkal nem állítható, hogy alacsonyok lennének. Nem dicsekedni való, de rosszmájú komaság, restelkedés nélkül, eleinte tréfaaként, de komolyan dugdosta Gergely fülébe a taplót. Talán a felesége nem a hűtes ágyban lelt rá Bencére. Mi jár kergette agyatokban? Hessegette a gondot az emberünk, de a gaz, sárga felhő a háza fölé telepedett. Ennél nagyobb baj alig termelt a környéken. Szóval mégis akadt valami. Egyszer-kétszer a gazda emiatt Antinál búsult. Hűtötte indulatát s keresett tanácsot, a magától ki nem békülő gondolatától. Csakhogy ennek a búslakodásnak aztán másnap kárát látván, s a gyermekei előtt is szégyenkezett, mert az apja és a felesége nem győzték csúfolni, esetlen részegségét. Anti pedig csak a pénzt emlegette, amivel rendszerint ilyenkor elmaradt. Akinek nincsen pénze, vagy nem bírja az italt, az nem menjen Balla Antihoz. Milyen egyszerű? Le is tett aztán effajta időtöltésről emberünk. Ballaék pedig, akik kocsmárosok, ettől sem gazdagabbak, sem szegényebbek nem lettek. A lelke csücskében gyökeret vert a szorító kétség, kiirtani vagy megfélemezni nem tudta. Megpróbálta elaltatni, ami néha elég hosszú időkre sikerült is. Minden másban azonban a kisebb gyerek ugyancsak a kedvére való lett volna. Minek kössön az ember olyanba, amivel semmi baja? Az idő nem állt, ment a maga útján, az emberek vagy vele tartottak, s ha nem is. Aztán tizenhat évest megrúgó korában, őszre hirtelen a gyerek elkezdett nőni. Világra olyan lett, mint az apja volt siheder korában. Még jó is, hogy kívártak s nem tettek valami javíthatatlant. Most mit mondana neki? A korai kibeszélés, pedig igen károsnak mutatkozhatott volna. A hasonlóság felfedése nagy nyugalmat lódította a kapu mögé. A sárga felhőt is lassan elnyűtte, szét fújdogálta, elszórta a sokat készt és megfoszlott szemnyálműködés szél. Azt mondanám szemmel

láthatóan nőtt a legény. Két nyári hónap elmúta alatt másfél fejnyit magasodott. Hirtelen. Most aztán bemutatódott, hogy a természet nem marad adós, ami jár, azt kiadja, még ha késésnek is mutatkozna. Csak a buta ember sürgetné a természet adóságát. Az pedig soha nem marad adós. Esetenként megkésik, mint most is. Mindenki örvendezett az eset láttán. Talán csak Gergely uram búslakodott titkon, hogy ezek után ő maga, a tulajdon kisebb fiánál is alacsonyabb lett. Mert nem sokkal azelőtt éppen ennek az alacsonysága miatt mardosták a kétségek. Ezzel aztán meg kellett békülnie. A lelke gyötrő betegségét is kiheverte, gyötrelme lángját elfújta. Mindenkör igaz marad a mondás, nincsen derű, ború nélkül. Amiről eszembe jut, a jó a rosszal együtt jár. Mikor melyikből látunk meg többet. Ettől aztán mesebeli boldogan élhettek volna az idők végezetéig. A feleségével való aprók elfelejtődtek.

A télen azután tovább nem kapaszkodott a gyermek a szemöldökfába. Valamivel később elkezdődtek a panaszok. Mintha nem kapna elég levegőt. Mintha nem tudná eléggé lenyelni a gombócos levesfélét. A rágott ételből sem szeret nagyobb falni. Kenyeret alig evett. Inkább nem evett, de a baját csak nem titkolhatta. Nagyapjáék mind a három gyermeket ruhátlan eléállították, s ott helyben az anyaszültségükön kívül egyéb hibát nem láttak rajtuk. Nagyanyó pedig láthatott gyermekalakot eleget, mert korábban az alszezi tízesben még bábáskodott is. Apja és anyja, ahogy elnézték a melle csontját is elég horpacosnak látták. A baj ördöge felkelt és nagy léptekben járkált fel s alá, az alig megnyugodottak házában. A helyi orvos homlokát bökődve azt gondolta, majd elnövi. Ahogy kikeltek a télből egyből beutaltot vettek az orvostól, s a városi klinikai kórházba mentek. Ott sok hümmögés és két-három más orvos vizsgálódása után, azt ajánlották, hogy gyógytornának essen a gyerek. Aztán sokat kell úszni és meg kell tanulnia, helyesen és erőteljesen lélegezni. A kórházból hazafelé menet Gergely a fiával, betért Áronhoz, a testvéréhez, aki ekkor már elváltan élt feleségétől. Elmondták a doktori rendeletet. Áron értett a szóból és felvállalta a gyermeket, lakjon nála és nebuszozzon. Iskolába is járhat, amelyikbe tetszik. Hétféteken egy-két nap is elkíséri a szomszéd városba, ahol uszoda van. Ráér a sok városi, sűrű dologtól. Szép dolog, annyi szent, ennél többet senki sem várhatna. Ezt mondom, magamról és kacagás nélkül. Gergelynek elszorult a torka, hálát adott az égieknek, az állomás előtti pléhjézus tövében, hogy a bajára írt találtak. A felindulástól, odahaza megérkezésekor alig tudta feleségének elmagyarázni az esetük miben létét. A délután végig sírták az égiek segedelméért, s a maguk nyugalmáért.

Hanem az úszó edző hamarosan berendelte Gergely uramat. A találkozáson egyenesen rátért a dolog nem látható mellékes bajaira. A torna és az úzás ebben a dologban segít, de nem bizonyul elégnek. A meglátása szerint a gyermek légzése és élelem felvétele akadályoztatása, a szegycsont kívülről láthatatlan befordulásától volna. Azt pedig ítéletnapig sem tudják megtornásztatni. A gyermek mellkasának úrtartalma sem valami sok, sőt a gerinchez igen, szertelenül közel van a szegycsont. A próbálkozás pedig erősen időrabló. Nincs elrendelt idő az emberek előtt, sokat nem lehet ezen töprengeni. Az ember nem a várakozásra teremtődött. Gergely uram erre az uszodás város klinikájára is elment a gyermekével. Ott szinte ugyanazt mondták, amit az edző. Ráadásul megemlítették, hogy a csont befelé tartó elfordulását kisebb műtéttel már el lehet hártani. Ajánlottak is egy-két egyetemi központot, megfelelően híres és neves, alkalmasan tapasztalt orvosokkal. Gergely uramnak megnehezedett a feje. Mit tegyen? Az asszony mit szól ehhez a dologhoz, s a gyermek vajon nem retten meg út közben? Vajon ezt a dolgot szerencsétlenségnek kellene tartani? Vajon szegyenbe kerülnek az emberek előtt, ha a kisebb gyermekre nem vigyáztak eléggé? Ezek a gondolatok szaporították a ráncot emberünk homlokán. Aztán volt még egy szegyenletes dolog, ami baj számba vehetőnek mutatkozott. A szegénységet szemérmesen szokták bajnak nevezni. Vagyis nem beszélnek róla, mintha attól nem léteznék.

– Nem lehet bámulni a világ végezetéig, meg kell tudnunk, hogy mitévők legyünk.

Szilágyiék nem voltak éppen elesettek, mert Gergely feleségéstől havi bérért dolgozott, s falun ez kincs. A ház körüli kistermeléssel sok, másoknak piacról szerezhető holmi megkerült. Attól pedig

pénz maradt fenn. Mégis fontos volna megtudni, hogy ettől tovább mekkora próba elé állnak. Merthogy ezután mindent pénzen kellett elintézni, azt a vak is láthatta. Amit a szekrényfiókba pénzmagnak vigyáztak, az csak valami tűzifára vagy istenőrizzen egy koporsóra, ha elég lett volna. Ekkora nagy és növésben levő gyerekekkel nem csoda. A nagyok is még csak iskoláikat járják. Ételet és ruhát, azt minden áron és hiánytalan megkapták. Nagy lépés megtételére készült az ember. Ehhez a lépéshez ugyanis beutalt már nem adhatott sem a patakéri, sem a városmajori orvos. Erre nézve is az égiektől kért tanácsot emberünk, az állomási kereszt tövén. A választ elfogadhatónak találta, mert otthon már úgy mondta, hogy nekivágunk, ha akármi baj származnék is a dologból. A bajt ismét csak a pénzhiány változásaira gondolta. Mert azt fokozott dologgal lehet talán orvosolni. Amíg az ember bírja.

Két-három nap aztán napestig, s azon túl is, aki tudott, csak számígt. Külön vagy együtt, velem is megosztották az eredményeiket. Úgy gondoltam végül, hogy ki tudnánk állni a várható kivizsgálási költségeket. Most már csak a gyermek hajlandóságát kellett volna megolajozni. Attól nem féltem, hogy a gyermek nem szeretne könnyebben lélegezni vagy jobban nyelni. Inkább a mütés gondolatától tartózkodtam. Hiszen magamnak sem kívánnék józanon egy mütétet. Ráadásul azt sem tudtam, hogyan megy végbe ez a dolog. Miből állhat az a beavatkozás? Magam kellett egyszer felkészítem, ami a helyi orvos segédletével megtörtént. Bátor és nagy tervvel indultam a meggyőzés elé. Az asszonnyal és a nagyleánnyal megegyeztük, mit tanácsolnánk Bencének. Hanem a gyermek egyből ráállt, menjünk már mentől hamarabb, hogy essem át rajta. Mondta azon helyben, amikor bizalmas beszédre szántam magam. Menekülését feltételezte, fájalmaitól és próbáló kétségeitől. Miért épp neki jutott ez a nehézség? Ezzel senki fia nem barátkozhat könnyen. Éppen ebből kifolyólag többet már nem késlekedhetek. Egyben nagyobbat láttam a gyermekben. Sok felnőtt ember rettegve dacol ennél kisebb dolgokkal. Van, aki a fogát nem kezelteni féltében. Ki szabdaltatná magát? Nem annyira kishitű kérdések.

Elmentek az ajánlott egyetemi városba. Ott rendszeren megvizsgálták, még olcsóbban is, mint számították. Azt mondta a doktor, hogy több ezren vannak ilyesmi elváltozással s a gyermek ezzel meg is, de ott is maradhat. Nem kell azonnal operálásra gondolni.

– Nem lehet nekünk akkora szerencsénk, hogy az derülne ki, eddig hiába járkáltunk.

– Inkább az jöhet ki, hogy még nagyon sokat kell téblábolni.

Máskülönben a nyelés dolgát még megvizsgálják. Azon is lehet segíteni, többnyire elég könnyűnek ígérkezik. Valamit beletesznek a nyeldekklójébe. Ez az egyetemi tanár a csontot nem okolta a nyelésben. Itt is vizes és lélegeztető gyógytornát írtak elő. A folyosón egy halk szavú fiatalember vonta félre őket. Menjenek máshová, akárhová, tanácsolta. Mert ő például, lám három éve késlekedik, s semmit sem javult, amiként itt kezelték, csak az olcsóság móján. Lehet, hogy rosszabbul is van, csak nem akarják neki elárulni. Egyáltalán nincs jobban. Nemsokára mégis csak a kés lesz a segedelmére. Korábban jobban kiállta volna, ha mégis operációra kerül a dolga. Nem is emlékszik, mikor lélegzett kedvére egy mélyet. Gergely s a gyermek előbb hazamentek. A feleség és anya beleszólását is fel kellett venniük. A jó szokásból nem eshet kitérés. Jól is esett az egyetértés. Úgy esett, hogy mind azt lássák jónak, ha tovább mennek. Az állomásnál a Pléhjézus is rábólintott.

Neki veselkedtek, s a másik egyetem klinikájára is bejutottak. Bence itt olyan sorsra jutott, mint a vásári majom. Szinte negyedóránként jött valaki és mondta neki:

– Kisfiam, vedd le a pizsama felsődet! – ott volt az apja, ült a széken s nézte.

Gondolhatott, ki mit akart, mert senki sem vette szeri számba. Csak jöttek, bámultak és mentek. Másnapig szinte mindenki látta, s mégis úgy tűnt nem lesz vége, csak jött egyre valaki, vagy a végén csak a személyzet. Fúrta is az oldalam, ezek vajon mit néznek, de rájövök sehogy sem sikeredett. Három napig tartottam magamban a kérdést, s akkor elévettem. Miért csak nézik azt a gyereket. Mondának-e már valamit a dolgáról? Vagy jót, vagy rosszat. Mert éppen arra lennék magam is kíváncsi, hogy a gyerek dolga miben is áll. Hát hümmögést és figyelemelterelést kaptam mértékkel.

Többet ugyan, mint azt várni lehetett. Aztán hívtak egy kopasz és rút öreget. Az igen sokat nézte a gyermeket. Kopogtatta. Hallgatta és megmérte többféleképp. Akármit kérdezhettem, avval maradtam. Több rendben vitte el a méréseit, visszajött és másokba kezdett. Egy különös röntgent rendelt. Azt is nézegette hosszasan. Még más kettőt is odahívott, mutogattak egymásnak. Mintha nem tudtak volna egyetérteni, néha indulatosan ráböktek valamelyik eredményre. Aztán a legrútabb professzor valamennyi nyaktekergetés után rákezdt:

– Látja jóember, akarunk a dolgon segíteni. Csakhogy itt, ami most fontos, abba felelősen nem vágunk bele. Mert akármit is tennénk, végül csak elküldenénk máshoz. Nem gondolhatja, hogy nem tudunk ennyit, csak most nincs elég eszközünk hozzá. Hanem van nekem egy tanítványom Pesten. Most már nagy és ügyes ember. Ha bírják, oda menjenek. Címet és lehetőséget adok. Ő aztán eligazítja magukat. Nem lesz abban hiba.

Nem is volt abba egy szál hiba sem. Mert ugyan el nem olvashatta a levelét, sem más ajánlatait az emberünk. Mégis adott, egy tucat papírt. Volt ott leírás, felvétel és jegyzet. Csak ámuldoztunk, ezt ki mikor vitte véghez? Végül két távolsági buszjegyet adott, hogy nem késlekedjenek, a dolog előtt még haza se menjenek. Mikor hálálkodni akartak, akkor arra utasított, hogy aztán visszajöjjenek. Az asszonnyal tudatni illett, meg útilevél sem hiányozhatott. Ruha féléből is több kellett. A találmányok között most ott volt, a határ átlépésekor szükséges legkisebb összeg, amit tűz-víz fel kellett mutatni. Hát ezt még elő kellene guberálni. Ezek még elsorolni sem kicsike akadályok. A pénzt keresni is több hónap. Hát még megtalálni? Soha nem tudhatja, az ember, sem a fia, hogy mikor lép élete fonálába az Isten vagy a fia. Gyorsan kellett és számolhatatlan sok pénz. De ezen sok sóhajtás nélkül verekedték át magukat.

Itt Áron lett a makkász. Kinek lenne a markában ennyi rengeteg pénze? A főnökének sietve elmondta a bajt, s a határhoz szükséges pénz felét egyben átadta. Igaz kölcsön, de megmagyarázta, hogy össze lehet koldulászni azt a mindenféle költségeket, az arra burjánzó sokféle alapítványoktól. A másik felet Áron adta elő a megtakarított pénzéből. Ezzel aztán minden akadály el volt hárítva. Feltarisznyáltak, mert a sok milliók fővárosában feltehető úri ételektől már előre lúdbőrözött a hátuk. S mentek, a viccbe képzelve maguk. – Felment a székely Pestre... – mintha a látszat mást akart volna mutatni.

Meg is kaptuk a címet. Könnyen ment. A Liget mellett kitértél a Főútra. Ha nem emlékszem félre, akkor Üllői útnak mondták. Ott volt szemben, a Szent István Kórházzal. Mi úgy jegyeztük meg, hogy a Rezső tér felé tartó Delej utca elején csak ez a kórház van. Tényleg jól adták meg, csak figyelni kellett. A főorvos urak rögtön fogadtak is. Mindenki külön figyelmet szentelt nekünk. Alaposan áttanulmányozták az ajánlást és a mondókánkat is, meghallgatták. Tudom abban volt olyan is, amit nem kellett volna mondani, de hát mi már ilyenek vagyunk. Erősen okosak, amíg másnak igazítunk, de elgyávulunk, amikor a mi bajunk a nagyobb. Még egyeztettek két másik doktorral, s főorvosok egyik fele elment dolgára. A nyárra aztán meg is határoztuk az elszánásunkat. Ott akkor egy alapítványt is ajánlottak, akihez költségtámogatási kérést adjunk be. Merthogy az is szóba jött, nekünk aztán itt minden pénzért lesz, hiszen közös otthonunkban is idegenek volnánk. Ez a mondás valamelyest rosszul is esett, aztán lenyeltük, mert nem most hallottuk először. Gondolatban annak tarthatjuk magunkat, aminek akarjuk. Kimondatlan pedig senkinek nem fáj. Ezután szállás után néztünk, az Áron főnökét az Isten megáldja, lakás és kosztot, olyant ajánlott, mintha otthon lettünk volna. A gondozó asszonnyal még az árban is tudtunk egyezni. Itt is mondtak, mégis egy-két olyan mondatot, amitől szívesen ott lehetett volna hagyni őket. Csakhogy nem a büszkeséget feszíteni jöttünk, hanem a bajunkra orvoslást keresni. A fizetésben hitelt is szándékoztak adni. Másnap reggel az alapítványnál megígérték, hogy az előterjesztett teljes költségvetést egészében felvállalják. A kísérőnek is ajánlottak egy ebédre és szerény szállásra való támogatást. A kért összeg nekik nem olyan nagy, hogy saját forrásaikból nem állhatnák ki. Ilyenformán a kórházi dolog nekünk egy fillérünkbe se kerül. Ezt kétszer-háromszor ígérték. Örültünk, mint az ebadták. Itt beszéltek velünk egyenesen és tisztán,

mondhatni testvériesen. Hihetően örvendezve mentünk vissza az orvosok elé. A kórház pénzét is megegyeztük, mondhatnám így kikerestük, a torna gyakorlatainak elsajátítására is kedvezően kiegyeztünk. A támogatás vállalását igazoló okmányt meg is tapsolták. Tovább aztán már csak az otthon elvégzendő műtéti elővizsgálatokat egyeztettük. Előírták, hogy miből mennyi vizsgálati eredményt kell előállítatnunk. A dolgunk valameddig ekként elrendezve, csak a műtét gondolatával tusakodva telhetett az idő, a nyár derekáig. Egészségünkre és magunkra vigyázva lesz egy-két dolgunk. Erre aztán haza kellett mennünk, mert annyi pénzünk soha sem lesz, hogy Pesten három-négy hónapot üldögéljünk. Dolgozni járni, ugyan itt is el lehet, de semmi nem tetszett annyira, hogy ezt az otthoninál előbbre valónak tartsam. Otthon is maradt el elég dolgunk a sok járkálás miatt. Aztán a nagyvárosi tolongás és a szemét, a jópofa pökhendiség és a butaság, a neveletlenek gyakorolta lenézés és a lustaság nem volt éppen ínyünkre. Könnyen ítékeztek, s napszámra sértegettek, holott semmivel nem szolgáltunk rá. És senkitől egyezése ellenére semmit nem akartunk elvenni. A híres főváros nem olyan nagy, amit magáról fejmagasnak képzél, mint azt az egyszerű ember elvárná, még a derekáig sem ér fel. Pedig azon felül semmi sincs. A gyermek kedvéért néhány múzeumba, és kiállításra elmentünk, de irtó drága jegyeiből semmi kedvezményt nem adtak, magyar rokonságunk mián sem. Nézhettük szentkoronás igazolványunkat. Némely hivatalosságok már hamarabb megkopaszították, a tartalmát kiforgatták. Kesernyésen mentünk haza, s otthonunkba érés előtt, az állomás előtti kis parkban bizodalmas nyugalom lett úrrá rajtunk. Kis tolvajságokon nem akadunk fel. A lelkünkben nagy remények voltak rügyezőben.

A műtetre való készülődésünk utolsó részében, indulás előtt két héttel, levelet kaptunk a kórházi gondnokságtól. A tudomásunkra hozták, kötelesek leszünk kifizetni mintegy kétszázötvenezer forintot, az ápolás díját. Az alapítvány támogatása nem érdekes. Attól független. Tőlünk személyesen akarják megkapni, mert az alapítvány és senki minket idegenként nem támogathat. A kórházzal szemben. Hallod, hogy idegennek neveztek? Az átutalások vagy egyéb kötelezettségek vállalásának teljesítése ránk nem vonatkozik. Megtérni már nem volt lehetőségünk, vitatkozni és heveskedni már nem illett részünkről. Igaz, hogy egy kicsit meg kellett alázkodni a kölcsönzők előtt, de a gyermek dolga érdekében még egyebeket, ennél nagyobb dolgot is megtettem volna. Hitelezőim készséges várakozást fogadtak tehát. Mégsem lehet a kitért ajtóban hátra arcot vetni. Ezt nálunk felé kutyaszorítónak nevezik. Az állomási pléhjézus kacintott, feltehetően helyesen ítéltük meg a helyzetet. A döntéssel való egyetértés szerintem az égiek odafigyelését fejezte ki. Véges végig azon gondolkoztam, hogy a sok kölcsönvett pénzt mi az anyám kínjából tudom majd megadni. Tíz hónapi teljes fizetésem jelenti, csak ez az egyetlen kiadási tétel. Ezt a gondot és békétlenséget nem lehet csak úgy hátra fésülni. A nagy tolvajságuk istentelen méretén végül mégsem akadtam fel. Nehezemre esett erősen. Ha vért izzadok is, kikeresem. De azt az örömet nem szerzem meg nekik, hogy a csalódásom kimutassam. Elindultunk újfent. Egy szó nélkül eltűrtük hitvány lépésük. Még csodálkoztak is, három magyarázattal is készültek kivédeni aljasságukat. Elég átlátszó és megalapozatlan cselecske rejlett a dolog mögött. Egyet csak szóltunk volna, a teljes mese összeomlott volna, mi is mehettünk volna tovább keresni, ki segítene rajtunk ezután. Mint a megalázott rézbőrűek, rezzenetlen vártuk meddig mennek. A hatalmas fehérek csak álltak és várták a támadást, hogy szembe jöhessenek. Megálltak még időben. Bele voltak sápadva. Nem értették, miért nem szólunk ellenük. A gyermeknek nem kell tudnia, nem is tudhatja meg, hogy ez nekem mekkora teher. Előtte ilyen beszélgetés nem folyhatott le. Hát ennyire juthattunk. Istentelen emberek istentelen magaviselete. Legyen az Istennek gondja rájuk.

A műtét annak rendje s módja szerint végbement. Az altatóorvos három napig gondosan tanulmányozta a gyereket. A főorvost még egy orvos s két nővér segítette. Volt még három bámuló is. Végül együttesen szép munkát végeztek. Kiderült, hogy vért is mértéken felül vettünk, mint a gavallérok. Szóval belevaló emberekkel esett dolguk. Három óra múlva hozták ki a műtőből. Bevitték a feltámasztóba. Délután már tréfálkozhattak. Gergely s a fia, a gyomrukba maró görcsöket tessékelték kifelé. A doktorokkal és a műtősökkel a legmesszebbmenő tiszteletem, megtették aminek

nekifeszültek. És azzal találkoztam, amiről nem tudod hogyan néz ki. Nem fogadtak el semmi figyelmességet, a feszültségük levezetésére.

– Micsoda nagyszerű emberségesség bizonyítványát adták nekünk!

Egy hét múlva a kórházból teljesen kimentünk. Egy hónapig mégis a közelben maradtunk. A gyermek gyógyulása és fejlődése a kívánságunk szerint a legjobban alakult. A torna és a felülvizsgálat azt mondja, helyesen döntöttünk, a közeli kiterjedés után a gyermek akár el is felejtheti, hogy mekkora bajjal értünk ehhez az úthoz. Köszönettel, szeretettel s a doktoroknak meg a nővérkéknél az Isten áldását napirenden megkéréssel, haza engedtek. Ha az, az elszámolási becsapás nem lett volna, nálunk boldogabb ember a világon nem szuszogna. Így pedig, közbevett hitelezővel is, két év alatt minden adósságom lerovom. Ha az Isten megtart, akkor soha nem bánom meg, amiben ezen úttal nekifogtam. A nagyobb gyermekek, pedig meg kell értsék, ami most a kicsire kijutott, abból nekik semmi részük van, mert a terhet megosztatlan viselni nem lehet. Ez, csak az én megszorításom jelentheti ugyan, de a türelem és az óhajok szabásmintája közös. Nekik csak a tűrés marad. Fel sem hánytorgathatják. Nem is tennék.

Az állomás előtti kicsiny kertecskében a pléhjézus pedig Patakér felé nézve, talán épp utánunk kutat. Amint végezzük a dolgunk. Áldjuk segítségét. Naponta érzem, hogy itt szuszog mellettem. Szorít nekünk, ha már vállaltuk.

Bevégezzük.

***

A munkának jó lesz

Egy ilyen szomorú őszi estén, amikor a nap láthatatlan száll alá a havasok mögött, ahogy az árnyék emelkedik fel utána, mintha óvná, takarja s feledteti a fényét, és azt gondolod, a függönyt húzzák a nagy és fontos főszereplő után, csak késleltetve takarja el a nap dolgait, ha jók vagy rosszak azok. Nincs olyan nap, hogy a tegnapi ne emlékeztetne, de holnapra szokás szerint úgymint más lesz, az órák még nem látnak ötöt sem, olyan sötét van, hogy minden erőltetés nélkül, akárki nyugovóra térhetne. A sötétre még az is rávon egyet, hogy az egész Teknyő – völgy felett egész nap vastag felhő nyüglődött. Közben – közben meglebbent egy szellőcske, még mielőtt megbátorodnék, már el is bújt. Ettől pedig egyetlen felhő sem vékonyodik meg. Szinte biztosra mondható, hideg az igen, de semmi más nem lesz, csak sötét. Esetleg valamivel hidegebb, még az éjjel, vagy éppen holnaptól kezdve. Ha valaki még kinn rekedt a magaslaton, a vastagodó sötétben itt – ott alig láthatna egy – egy tétova fényt. Aki az istállóban van, alig világít. Aki a lakásban van, a homálytól nem is vesz búcsút, csak úgy bóbiskol. Ehhez se kell villany. Van, aki váltásban dolgozik, ment vagy jött, semmi kedve a fényességben forogni. A másik éppen a holnapi teendőit mérlegeli, vagy azon gondolkodik, ha eső esik, akkor mivé lesz a meggondolt munka. Van, aki az esőnek azért örvendene, hátha egy – két napocskát megpihenhetne a betakarodásban. A legtöbbször már csak a répája van kinn, hadd vastagodjék benne a cukor. Még valami őszi vetést jó volna beföldelni, ha lehet Isten segedelmével. Ha nem, akkor se baj, mert még nem volt sehogy se. Inkább örökké valahogy volt. Ha valakinek az erdőre való dolga lenne, azt sem lehet már nagyon halogatni, még szemerkélő esőben is megteheti. Kabát és jó sapka kell hozzá, persze a száraz ruha sem éppen csak álom. Mi lesz, ha az eső megvastagodik, s a cseppek pelyhekbe fagnak, bejelentve, hogy ezután csak erre kell várni. Hát szó, ami szó, mindennek eljön a napja, ha ögyelgünk, ha nem felette. Ehhez se kell villany. Ott bennebb van ugyan televízió, csak kinek mutatnak valamit. Sorozatfilmre ilyenkor, senkinek nincs ráérése. Ha a gyermekek nem kapnak el valami vad verekedős filmet vagy érdekesnek ígérkező rajzfilmet. Sötétben nyüglődő csend van. Kifogyott a faluban az élet. Betakarodáskor, még az égődő fiataloknak se kell valami bál féle. Kukoricahántásra erős hideg van, fuszulykamorzsolás még nem elég szapora. Erősen elutasító idő van. Ezt gondolja, aki lejövő úton nem tud összeszámolni még húsz fényes házat sem. Jobb, ha otthon vagy ilyenkor, hiszen semmit nem látsz. Nincs, amitől egy kóbor fény jöjjön, az előtted várakozó göröngyöt nem látod meg, mindegyre belé botladozol. A mérgeket elmorzsolod a fogaid között. Ehhez se kell villany. Csak ne juss a káromkodásig. Jobb, ha haza húzódsz. Ha meg halaszthatatlan a dolgod, akkor minek nem kezdted korábban a végire járni. Ilyen embernek, aki mindennel kimagyarazza magát, még otthon sem elég a hely. Úgy kell neki, kóboroljon a sötét falusi utcán, esteledőben.

A pataktérőnél levő házból messzire tekergő fény szalad elő. A szobának beillő konyhában most a két Bálint az úr. Az egész házban most senki más nincs itthon. Ilyenkor azt tesznek, amit éppen akarnak. Az öreg dagadó kebellet lesi az unokája minden mozdulatát, minden szavát, tetteinek indítékát megmagyarazza magának. Nem, mintha nem értené ezeket a dolgokat, hanem azért mert a maga vonásait vagy a Jula nénénkét próbálja kiolvasni belőlük. Mindig ugyanazt teszik, csak azt mondják, hogy másképp. Vagy ne ezt mondanák? Milyen szép is az ilyenfajta együttlét.

Minden nap ugyanazt mondják, mert a világos nap hosszán megszokják, csak ketten vannak, a legnagyobb egyetértésben. Ilyenkor, és minden második héten, a nagy Bálint elengedi munkába a lányát a vejével. Minden nap ugyanazzal az ünnepélyességgel teszi, mint első nap. Az első nap akkor esett, amikor szegény Julánkat jelentkezésre hívta az Atya. Hosszan vakaróztak, hogy kitanulmányozzák a szokást. Aztán a leányokra lecsapott az egyik vércse keresztanyjuk, Attól kezdve, mindent azt kellett tenni, amit ez a keresztanyóka, vagy boszorkának való csettintett. Na de harmadnapra kiheveredtek belőle. A koszorúfedés után néhány utcabeli és távolabb lakó atyafi belépett, hogy Jula nénit együtt könnyebben engedjék el a családjától. Az asszony nép pohár borból, kalácsból és imádságból nyert erőt. Ha valami eszükbe jutott, arra még egy – egy könnycseppet is elmorzsoltak. A

férfiemberek, egyet hümmögtek a szép és váratlan halál felett, aztán két bordás pohár pálinkát küldtek le, hogy Jula néni, többé ne járjon a poroson. A kalács után egyik – másíknak eszébe jutott, hogy rágyújtana, jelzett az asszonyának, s már mentek is. Hiába erősködtek, hogy káposztát melegítenének, mindenki megijedt a töltött káposzta hallatán, s egy miccre kiürült a ház. A távolabb lakó atyafiak még talán hamarabb elporoztak. Csak az egyik patakéri rokonnak tudták elrebegni, hogy köszönik eljövételét. A leányok kitettek magukért, az öreg lelkében a megalégedés és Jula néni mente felett érzett harag feszült egymásnak. Nem volt ok a harcra, de mégis a két akarat próbálta egymást. Valami, immáron tétova imbolygás után, akkor előállott Ágica, hogy bizony ők azt ötlötték ki, hogy javára lenne apónak, ha hozzájuk költözne. Tatóka mentegetőzött:

– Nem nekem való, zavarlak, terhetekre leszek – valami ilyeneket motyogott, a benne nyomakodó erők is már elpihentek, ellenkezését mérlegelte, de nem nagyon erőltette, mert gondolt már arra, hogy többet kerül ezután az unokája mellé. – Még az állatokra is gondolni kell. Nem lesz könnyű azokkal, sem nélkülük...

– De az ellátás és az alkalmi gondozás is könnyebbé lesz, – ez volt az elsőpró válasz. Már azon az estén magukhoz vitték aludni. Útközben elvették a kis Bálintot. Elhagyták korábban, hogy ne vigyék a temetés környékére, a fölös megpróbáltatást kikerülendő. A gyerek, mikor megértette, hogy apóka ezután náluk lakik, akkora ribilliót csapott, örömeben. Énekelt, füttyögött, dobbantott, mintha táncolni lenne kedve, az anyja csendesítette, hogy a mai napra való tekintettel, de minden hiába, az emberkén több rendben, újra kitört a lelkesedés. Apóka aztán reggel ünnepélyesen bocsátotta dologra a fiatalokat. Odajárnak a Fagyárba. Ágica kijárta a technikumot, aztán ilyen egydarabos tervező lett. Ők tudják, mi az. Az öreg csak gondolja, amit tart felőle. Ott szedte fel Mihályt, aki összecukható székeket álmodott. Mindig úgy kezdődik, legyártanak egyet – kettőt, aztán sokkal többre kötnek egyezséget. Előbb azért lótt – futnak, hogy sikerüljön a tervezet, később azért, hogy jól menjen le a sorozat. A legvégén annak szurkolnak, hogy nehogy valami fránya repedés vagy törés a fában feltartsa a hitelüket, s kiapassza a megrendeléseket. Ebből nem fogynak ki. Az ők szavukkal élve, keresnek is szépen. Az öreg hamiskásan a bajszába rág, vajon kapnak is eleget. Mikor Ágica más heten délutános, az örökké délelőttös Misi a Patakéren egy barátjával raklapokat gyárt. Jó vállalat. Nagyon jól megfizetik, mert gyorsan sokat gyártanak, s egyre több vásárlójuk tér vissza. Ezt kell, ha megy, ne hagyják. Nem akar apóka beleszólni, de az irigyekre csak tett megjegyzést. Az öregemberben már nem, áll meg a szó.

Mire a fiatalok a reggeli vonatra felkapaszkodtak, apóka az állatokat már ellátta. Megnézi, hogy a meghagyás szerint minden ott van, ruházat, felszerelés és étel. Meghagyja a leánya, hogy a szeme fényüket időben költse fel. Az feladat, hogy érjenek el az óvodai foglalkozásra. Az úrfit, az utolsó percig hagyja, aztán cirógatva, később katonásan költi. Amíg hideg vízben lemosakodnak, bajuszt igazítanak, apóka az unokája mellett újra öltözködik, végig mondogatják a tapasztalatot is. Ez ne legyen rücskös, ez ne legyen borzas, ennek nem jó, ha réteges, ezt éppen rétegesen viseljük. Vannak dolgok, amit a gyermek már előre mond, aztán az anyja váltig csodálkozik, az öregnek mikor volt erre türelme. Bevallhatón izgult egy keveset az első napokban, hogy az állati műveletek után szokott bordás pohár pálinkát, a tényezővé lett meg ne kettőzze, mikor a kicsivel maradt. Valahogy úgy tett, hogy a szoktatás korában vagy háromszor is külön időben jött haza, a munkából elkérezett, hogy láthassa, ha rendbe mennek a dolgok. Most már nem gondol vele. A két reggeliző az evés végeztével illő hálát adnak a teremtőnek, a szerény szükségük kielégítése okán. Aztán szedelőzködnek, s elindulnak. Egy ötévesnek, illő délelőtt az urak klubjába menni. Az öreg, kis időre beadja a kisebb Bálintot, az óvó néniknek is egy kis örömet szerezni.

– Apóka, te miért nem jársz óvodába? Apóka, mikor kicsi voltál akkor se jártál oviba? – s még sok hasonló be nem fejezett, vagy véget nem érő kérdezősködést indít a gyerek. Hát nem lehet neki csak valamit oda vetni. Mert bizonyos idő múlva újra kérdezi, ahonnan látszik, nem hiába kérdez. Az ilyen nem köteles rövidségeket, holnaptól leszoktatom. Nem gondolom, hogyan lehet sikerre vinni, de nekilátok. Fogadkozik és tervez az öreg. Aztán amíg nincsenek együtt, az öreg azon gondolkozik,

milyen jól találják egymást. Az idősebbet Ábránnak, a kisebbet Gyerőnek nevezik az apja után. Eleget búsult a nagy, hogy nem lett fia. Aztán a nagyobb lánya csak előállt egy fiúgyermekkel. Hát éppen úgy van, ami késik, az nem múlik. Esetében csak később tér be az ember nagy örömére.

– Apóka, milyenek az urak? – kérdezte már harmadjára. Az öreg szorítóba találta magát:

– Minek kérdezed lelkem?

– Mert ma is csak magunkban voltunk. Minden gyermeket ismertem.

Meglátszott, hogy nem volt jó az óvodát urak klubjának titulálni. Hát került valami, amit aztán ki kell javítani. Mesélt valamit a régi emberekről, akik nem dolgoztak, hanem csak bizonyos helységekből töltötték az időt. A kisgyerek végig bólogatott. A régi úriemberek most gyermekek, akik nem dolgoznak, mert játszanak, az óvoda pedig a kávéház vagy a klub lenne, aztán ez meddig van így. A gyermek belenyugodott, hogy az óvodások majd csak az iskolába kezdenek el dolgozni, de nem sokat tudott a dolgról. Délben, szépen hazajönnek, a pataknál hosszan téblábolnak. Madarakat, halakat és mindenféle füveket és fákat beszélnek meg. Ebédelnek, a gyermek készségesen lefekszik, egy jót alszik. Mikor felébred:

– Úgy – e dél van? – kérdezi első szavával.

– Igen lelkem – érkezik a készséges válasz.

– Akkor hová megyünk? – szedelőzködik, kapkodja a levetett holmiját. Jó későig akarok menni. Mert az adósságot úgy találták ki, hogy azt törleszteni illendő. Nagyapó a hazajövetelkor, mindenkor a serényítés végett valamit ígér a déli felkelésre, hát azt akkor teljesíteni illik.

– Apóka, akkor dolgozhatnánk valamit? – ezzel a délutánra várható dolog el lett intézve.

Az embereink, először egymás mellett kikerülték a csúrt, és ott vették lábuk alá a kicsi ösvényt. A kicsi gyermek többször előre szaladott, aztán hivatlan is megtért. Az öreg lassan mendegélt, nem találta, valami fegyelmézést mondjon az ugra – bugráló csikó kölyöknek. Hátra mentek a patakig. Szemre vették ott, azt a két darab, szélező lécfélét, ami a többiektől elszakadni szándékozott, csak valami egy – két szegecske mégis visszatartotta az elindulástól. Aztán két törött lécet is kaptak, azt is meg kellett volna reparálni. A pataktól visszább egy darab helyen a drótháló volt felszakadva. Jó lenne kitalálni, hogy mi akadt belé. A gyermekkel ezt nem lehet beszélgetni, még megijedhet a véletlen elejtett szavon. A töprengés pedig nem elég jó tanácsadó. A kisgyerek ilyen formán semmit nem vett észre a nagyot mutató gondról. A nézelődés után megindultak visszafelé a hátrajáró ösvényen:

– Ez most dolgozás volt, nagyapóka? – kérdezte a gyermek várakozón.

– Nem lelkem – sietett apóka. Most még csak megnéztük, hogy mi lenne elromolva. A gyermek rábólintott, aztán elszaladt, valamit megnézett az egyik kopasz fánál, egy fűrt szénát próbált eldobni, de nem sikerült. Visszaszaladt a nagyapjához.

– Mi most fogunk dolgozni? – kíváncsiskodott újfent.

– Persze, lelkem – válaszolta apóka. A csűr előtt keresztülmentek az udvaron, a fészernél kezdődött a dolog.

– Látod, lelkem – s belekezdett nagyapó, a népoktatóktól ellesett hangsúllyal az oktató mesébe.

– Mi most a dolgot meglátogattuk, elgondoltuk, mit kell dolgozni, ahhoz pedig mi kell, hogy ne legyen benne semmi hiba. Hogy ezzel megvagyunk, szeget, kalapácsot, fogót, lécet s fűrészvizet viszünk hátra, hogy ne kelljen sokat járkálni. Te is fogsz dolgozni. Kapod a kalapácsot és a fogót, azt fogod szépen hátrahozni. Most nem lesz szaladgálás, mert a szerszámmal, ha elesnél, bajod lehet. A szegeket most én viszem hátra, de azokat te fogod nekem adogatni. S aztán a fát is foghatod, amíg én találóra vágom. Meglátod, milyen dolog a fűrészelés. Merthogy ezek most már vagy dolognak, vagy munkának nevezetnek.

Ezalatt apóka, szépen minden sorba rakott, az unokának adott fogó nyelére egy hurkot vetett, hogy úgy könnyebb szállítás esik. Pedig éppen másra figyelt, nehogy figyelmetlen az ujját becsípje, de ezt már nem kellett mondani. A fűrész fogait egy zsákdarabbal fedte le, s máris mehettek a munkahelyre. A fél kerten keresztül vetett árnyék játékosan ment fel a fákra, jött le a bokrokra, vagy

mászott át a szomszéd kertjébe. Mint egy fáradt óriás cammogott volna, formátlanra kinyúlt kezeivel, az evetke fürge kis törpe nyomában, némileg elmaradva tőle, ha valamit elhullat, hát felkaphassa. Jól elgondolt volt eddig ez az egész munkatábor. Aztán, végre valahára megérkeztek. Mosolyogva nézte, ahogy az unokája a tett helyén türelmesen várja, hogy az öreg vonata is befusson a munka állomására.

– Na, lelkem, a munkába vonulás dolgát elvégeztük – mondta az öreg. –Ha nem lenne sok dolgunk, akkor még pihenhetnénk is egyet. De a dologgal nem szabad packázni, akkor kell végezni, mikor sora van.

Szépen lepakolta a hátra hozott holmikat, sorba tette valamennyit. Egy szakasztott újságpapíron kétfelé osztotta a szegeket. Aztán elvette a kisgyerektől is a szerszámokat, amelyeket eddig igen szívesen babusgatott. Most a kerthez mentek. Még egyszer megvizsgálták a léceket. Csak azokat találták, amiket korábban is, bajosnak. Apóka megvizsgálta az egyik hátra hozott lécet. Jónak találta. Nekitámasztotta a kertnek, és kérdezte, ha az unoka is akarná megtartani, amíg vágja, hogy ne rángatózzék erre meg arra. Akarta, oda sorakozott, s bár nem esett a keze ügyébe, híven fogta azt a sunyi lécet. Mikor darabolt lett a léc, a mértékest az öreg a helyére tolta, szeget kért a segédétől, aki vígan oda is adta. Felszegezte az első lécet. A másodiknál sem volt más a munka hímje. Még tapogattak egy sort a leszakadt fedőlécekkel, de az a munka is hamarosan meglett. A kis segéd táncba kezdett, hogy a munka nem is esett neheze. Aztán egyszerre csak megállt.

– Apóka, van még dolgozni való mára? – kérdezte valamivel később.

– Hát volna is, meg nem is, ha elfáradtál volna, akkor nem dolgozunk többet – egyezkedett nagyapó.

– Csak arra kérdezem, hogy ne foldjuk be a drótos lyukat.

– Jól van lelkem, szóval meguntad a dolgot.

Mire nagyapó észbekapott volna felszabadult munkatárs a gyümölcsfák alatt előre kergette az árnyékát. A csúrtól még visszakiabált, hogy nagyapóka jobban tenné, ha szaporázna lefelé, mert még elől is kerülhet valami dolog. Aztán mégis bevárta a nagyapót, aki csak annak szurkolt, hogy a gyerek csak ne vágna előre, magába a majorság udvarba. Hogy a kakas vagy a pulyka, ne nézze vetélytársnak. De nem változott semmi a szokásokon. Bevárta nagyapót, és együtt kerültek meg a csúrt. Mikor a fészkerben a szerszámok a helyükre kerültek, akkor előállott az ifjú segéd a szíve gondjával.

– Nagyapóka, szegezni mekkora nagydolog?

– Hát lelkem, nem olyan nagynak tetsző dolog. Arra kell ügyelni, hogy a kezedre ne üss. Mert az bizony erősen fájdalmas. Ha szegzésben megvérezed magad, akkor még beteg is lehetsz.

– Akkor tanítsál meg szegezni, mert csak arra vágyom.

Az öreg kinézett az udvarra, aztán azt gondolta, hogy kiment magát, mert a tanításhoz nem jó szegei vannak.

– Nem a te szegeiddel akarom, hanem vannak valami ügyes szegek a kávé dobozban. Azokkal tanulok meg.

Az öregben ekkor sejlett fel, hogy a gyermek már hosszú idő óta készülhet a munkára s a tanulásra, csalódnia nem szabad. Milyen nagy öröme van, hogy nem magában fogott neki, s nem titokban, amikor bármi is történhetett volna vele. Nosza, elővettek egy darabocská deszkát s egy markocská szeget a dobozból. Leakasztotta a legkisebb kalapácsot, hadd ne sújtson akkorát. A konyha előtt három lépcső magasodott. A legalsóra letelepedtek. Vagy négy – öt szegnek hagyta a kisgyerek, hogy nagyapó megmagyarázza, miként kell nekik menniük. De ennyi.

– Most rajtam lenne a sor.

Ábrán Bálint büszkén sodrott a bajszán, lám az óvatosság nagy dolog. Az aggodásért megfizet. A gyermek, ha megengedi neki az ember, akkor szép szóval többre megy. Ilyenek jutottak az eszébe, s bölcsességénél csak a büszkesége volt nagyobb. Az unokája már szegezni is tud. A deszka darab szinte tele van szegezve, s még nem ütött az ujjára. Gerő Bálint egyet – egyet szipáskolt, ha nem is okkal csak szokásból vagy igyekezetből. A szegek szépen szót fogadtak neki. Ott sorakoztak, egy darabig a deszka

széle szerint, aztán kissé rendetlenebbül, de mégis egymás után vagy mellett. Hanem semmi nem tart örökké, a szegek elfogytak, Most már másodjára is. Nagyapó le akarta állítani ezt a munkát. Közeledett az esti munka, az álatok körül. A kisgyermek arra alkudott, hogy az állatok ellátása után még dolgozzanak egyet. Nosza, ebben aztán megegyeztek, csak annyit mondott még nagyapó, hogy aztán az esti szegzést teljesen be kell a deszkába ütögetni, mert nem állhatnak a szegek, valami szórdiszno formájára. Az öreg sietve látott a dolgának, hajtotta a nemes kíváncsiság, mikor un bele a gyermek a szegzésbe. Látta is meg nem is, hol ott volt a gyermek mellette, hol éppen nem adott magának számot. Mert mire kiáltani akart, hogy ne kódorogjon el mellőle, arra megint éppen ott volt. Aztán szép sorra minden dologgal meglettek. Két szomszéd jött be az esti fejésből való tejért. Azokkal csak rövidre fogta a szót, mert hallotta vagy csak vélte, hogy a gyerek szegez. De mire odaért volna, hogy megbizonyosodjék, a gyerek nem szegzett, hanem valamit játszott.

Elsőnek, a kicsi Bálint édesapja érkezett meg. Letette a táskát s a kabátot, máris arról faggatta a gyermeket, hogy ma mivel töltötte idejét.

– Ma dolgoztam apóval s egyedül.

– Hát apóval mit dolgoztatok?

– Lécet cseréltünk s lefedtük a kert vége előtt. Én is dolgoztam, a kalapácsot s a fogót vittem oda. Fűrészelni is kezdtem.

– Ezt mind apóval dolgoztam. De egyedül is dolgoztam.

– Mit te gyermek? – kételkedett az apja, az öregnek vajon mit járt ki az esze.

– Szegezni tanultam.

– Aztán tudsz! Ütted – e meg az ujjad?

– Tudok hát, egyet sem ütöttem meg. Bár egyszer se.

– Bár egyszer se?

– Mutasd, hol szegeltél.

A gyermek már hozta is a kis székét. Az ülőjében benne volt a kávésdoboz minden szöge. Egymás mellé sűrűn beütve, hogy a szegek feje az egész ülőkét belepte.

– Ez nagyon ügyes – mondta a két felnőtt szinte egyszerre. A meglepetés mind a kettőt hatalmába kerítette. A kisgyerek pedig nagyon büszke volt erre. Az első munkáját először mutatta meg, olyanoknak, akiknek tudtára akarta hozni, hogy ő most már dolgozó emberke. A két felnőtt pedig nyugtázott. Senki nem emlegette, hogy az ülőkébe nem szegünk. Az élmény nyugalma fölé kerekedett. A kicsi Bálint nem ütött kalapáccsal egyet sem az ujjá begyére.

***